

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Diplomová práce

Bc. Ivan Kohoutek

**Autoritářské tendence ve středoamerickém regionu na příkladech
Venezuely a Bolívie**

Olomouc 2016

vedoucí práce: Mgr. David Hampl, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím literatury uvedené v seznamu literatury této práce.

Bc. Ivan Kohoutek

Úvod.....	7
1 Prezidentské systémy	9
1.1 Definice prezidentských systémů	9
1.2 Prezidentský systém USA	11
1.3 Prezidentské systémy v Latinské Americe	13
1.4 Kritika prezidentského systému.....	14
1.5 Výhody prezidentského režimu.....	16
2 Autoritářské režimy	18
2.1 Terminologie	18
2.2 Definice autoritářských režimů.....	19
2.3 Zdroje legitimity v autoritářských režimech	20
2.3.1 Charismatická legitimita.....	21
2.3.2 Tradicionalistická legitimita.....	21
2.3.3 Národní legitimita.....	21
2.3.4 Společenská smlouva jako nástroj legitimity	21
2.3.5 Strukturální legitimita	22
2.3.6 Legalistická legitimita	22
2.3.7 Geopolitická legitimita	22
2.3.8 Idealistická legitimita	22
2.3.9 Technokratická legitimita	23
2.3.10 Negativistická legitimita.....	23
2.3.11 Sociálně ideová legitimita.....	23
2.3.12 Efektivní (funkční) legitimita	23
2.4 Autoritářské režimy versus totalitní režimy	24
2.5 Typologie autoritářských režimů.....	25
2.5.1 Typologie dle J. J. Linze.....	25
2.5.1.1 Byrokraticko – militaristické autoritativní režimy	25
2.5.1.2 Organicko – etatistické autoritativní režimy	25
2.5.1.3 Mobilizační režimy v postdemokratických společnostech	25
2.5.1.4 Postkoloniální mobilizační autoritativní režimy.....	26
2.5.1.5 Rasové a etnické „demokracie“	26
2.5.1.6 Defektní a netotalitní autoritativní režimy.....	26
2.5.1.7 Posttotalitní autoritativní režimy	26
2.5.2 Typologie dle W. Merkela.....	27

2.5.2.1	Komunistické autoritářské režimy.....	27
2.5.2.2	Fašistické autoritářské režimy	27
2.5.2.3	Militaristické autoritářské režimy	27
2.5.2.4	Organicko – etatické autoritářské režimy.....	27
2.5.2.5	Rasistické autoritářské režimy	27
2.5.2.6	Modernizační autoritářské režimy.....	27
2.5.2.7	Teokratické autoritářské režimy.....	28
2.5.2.8	Dynastické autoritářské režimy	28
2.5.2.9	Sultanistické autoritářské režimy	28
2.6	Neliberální demokracie.....	28
3	Politicko – geografická charakteristika Venezuely a Bolívie.....	30
3.1	Politicko – geografická charakteristika Venezuely	30
3.1.1	Obecná charakteristika země	30
3.1.2	Administrativně správní členění	31
3.1.3	Historie – Od Kolumba po Bolívara	32
3.1.4	Živý mýtus Bolívar	33
3.2	Politicko – geografická charakteristika Bolívie.....	34
3.2.1	Obecná charakteristika země	34
3.2.2	Administrativně správní členění	35
3.2.3	Historie – od původních kmenů k republice	36
4	Historický vývoj obou zemí ve 20. a 21. století	39
4.1	Historický vývoj Venezuely ve 20. a 21. století	39
4.2	Historický vývoj Bolívie ve 20. a 21. století.....	44
5	Politický vývoj obou zemí	48
5.1	Politický vývoj ve Venezuele.....	48
5.1.1	První fáze politického vývoje.....	48
5.1.2	Druhá fáze politického vývoje – fenomén Hugo Chávez.....	50
5.2	Politický vývoj v Bolívii.....	54
5.2.1	První fáze politického vývoje.....	54
5.2.2	Druhá fáze politického vývoje – fenomén Evo Morales.....	57
6	Politické systémy obou zemí	59
6.1	Politický systém ve Venezuele	59
6.1.1	Moc zákonodárná	59
6.1.2	Moc výkonná.....	59

6.1.3	Moc soudní	60
6.1.4	Místní správa a samospráva	60
6.1.5	Stranický systém	60
6.1.6	Volební systém	62
6.1.7	Volební právo	62
6.2	Politický systém v Bolívii	63
6.2.1	Moc zákonodárná	63
6.2.2	Moc výkonná	63
6.2.3	Moc soudní	63
6.2.4	Místní správa a samospráva	64
6.2.5	Stranický systém	64
6.2.6	Volební systém	65
6.2.7	Volební právo	66
6.3	Srovnání obou systémů	66
7	Současné tendence ve vývoji obou zemí	69
7.1	Současné tendence ve vývoji Venezuely	69
7.2	Současné tendence ve vývoji Bolívie	71
7.3	Srovnání současných tendencí obou zemí	73
8	Pedagogická aplikace	75
8.1	Rámcové vzdělávací programy	75
8.2	Zařazení tématu v rámci RVP GV	76
8.3	Návrh časově tematického plánu	77
8.4	Návrhy způsobů ověření výukových cílů – přípravy na hodinu	77
8.4.1	Příprava č. 1 – prezidentské systémy, autoritářské režimy	77
8.4.2	Příprava č. 2 – Venezuela	82
8.4.3	Příprava č. 3 – Bolívie	86
	Závěr	91
	Seznam zkratk	93
	Prameny a literatura	95
	Seznam elektronických zdrojů	98
	Seznam příloh	102
	Anotace	107

Poděkování

Rád bych zde poděkoval vedoucímu diplomové práce Mgr. Davidu Hamplovi, Ph.D., za cenné rady, které mi udělil při zpracovávání dané problematiky.

Úvod

Cílem diplomové práce je zhodnotit současné autoritářské tendence ve středoamerickém regionu, a to konkrétně na příkladech Venezuely a Bolívie. V práci bude využita komparativní metoda především při srovnávání systémů a režimů obou zemí. Součástí diplomové práce budou příslušné didaktické materiály určené k praktickému využití při výuce na gymnáziích.

Tato diplomová práce bude rozdělena do osmi hlavních kapitol. První kapitola se bude věnovat definici prezidentských systémů. Jako vhodný příklad bude použit prezidentský systém ve Spojených státech amerických, poté pokusy o jeho aplikaci v regionu Latinské Ameriky.

Druhá kapitola se bude věnovat definici pojmu autoritářství. Budou zde uvedeny typické rysy autoritářských režimů a jejich typologie. Nemalá část kapitoly bude věnována zdroji legitimacy v autoritářských režimech.

Třetí kapitola bude zaměřena na politicko – geografickou charakteristiku Venezuely a Bolívie. V případě obou zemí bude kladen důraz na jejich historický vývoj do konce 19. století a osobnost Simona Bolívara.

Čtvrtá kapitola se bude zabývat historickým vývojem obou zemí ve 20. a 21. století. Tato kapitola bude mapovat vývoj Venezuely a Bolívie v období neustálých převratů, vojenských junt, diktatur a pokusů o nastolení demokratických principů.

Pátá kapitola objasní politický vývoj obou zemí v průběhu 20. století. Zatímco ve Venezuele bude samostatná podkapitola věnována kultu osobnosti charismatického prezidenta Huga Cháveze, v Bolívii se bude jednat o osobnost prvního indiánského prezidenta v Latinské Americké vůbec, a sice Evo Moralese.

Šestá kapitola dá prostor pro náhled do politických systémů obou zemí. Důraz bude rovněž kladen na stranické systémy ve Venezuele i v Bolívii a pro větší přehlednost bude uveden výčet nedůležitějších politických uskupení v historickém i současném kontextu. V závěru šesté kapitoly dojde ke komparaci obou politických systémů.

Tématu současných tendencí ve vývoji obou zemí se bude věnovat sedmá kapitola. Zvláštní důraz bude kladen na situaci ve Venezuele po smrti Huga Cháveze a současném stavu na poli politiky v Bolívii, kdy osobnost prezidenta Evo Morálese stoupá prudce vzhůru.

Osmá kapitola bude věnována možnosti pedagogické aplikace tématu diplomové práce ve výuce na gymnáziích. Pozornost bude věnována především jednotlivým vzdělávacím oblastem a předmětům, ve kterých je možné dané téma ukotvit. Zvláštní důraz bude kladen na *Rámcový vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání* a naplnění klíčových kompetencí.

Tématu diplomové práce se věnují autoři české i zahraniční literatury. Za stěžejní

literaturu pro teoretické zpracování tématu autoritářských režimů považují především dílo *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů* od autorů Stanislava Balíka a Michala Kubáta. Pro přehled v historických souvislostech obou zemí nám pomohou díla *Dějiny Peru a Bolívie* od Bohumila Roedla a *Dějiny Latinské Ameriky* od autora Jana Klímy. Co se týče analýzy současné situace, podnětné budou především internetové zdroje českých i zahraničních serverů.

1 Prezidentské systémy

Prezidentský systém vlády je všeobecně spjat s tradicí Spojených států amerických, ve kterých došlo k jeho zrodu. Důsledkem vlivu USA se rozšiřoval i do dalších zemí, především pak do celé Latinské Ameriky. To je hlavní důvod, pro je důležité prezidentský systém vládnutí zmínit a vysvětlit principy, na kterých je založen, popř. na kterých by založen být měl. Na podobě tohoto systému měla největší vliv doba jeho vzniku. „*Ne nadarmo má americký prezident velmi silné postavení, které se více než evropským prezidentům blíží pozici panovníka přelomu 18. a 19. století, jenž je sice omezen zákonodárnou mocí na něm nezávislého parlamentu, ale stále dominuje exekutivě a má i silné nástroje k zamezení přijetí zákonů, které shledává nevhodnými.*“¹

1.1 Definice prezidentských systémů

Existuje mnoho teorií, jež slouží k definici prezidentských systémů. Stejně, jako můžeme například volební systémy rozdělit na proporcionální a většinové, tak i demokratické politické systémy můžeme dělit na parlamentní a prezidentské. V druhém případě je však obtížnější vymezit opravdový rozdíl. „*Prezidentský a parlamentní systém je samozřejmě možno definovat jako věci, které se navzájem vylučují. Ovšem, prezidentský systém je neparlamentní a parlamentní systém je neprezidentský.*“² Pokud bychom však v reálném světě dělili země dle těchto dvou principů, objevíme případy, které bychom těžko zařadili. Důvodem je fakt, že prezidentské systémy se nedají adekvátně definovat, ale také parlamentní systémy se velmi různí, a to až do formy, kdy označení parlamentní budí klamný dojem určité jednotnosti. Pro nás je však nyní důležité definovat správně prezidentské systémy, a to do takové míry, aby nebyly zaměňovány s nepravými formami prezidentských zřízení nebo chápány jako systémy parlamentní.

Prvním kritériem definice prezidentského systému je přímá (popř. jakoby přímá) volba hlavy státu na stanovené období (zpravidla 4 až 8 let). Toto kritérium je bezesporu základní podmínkou, avšak zdaleka ne podmínkou dostačující. Rakousko, Island nebo dokonce Česká republika používají přímou volbu prezidenta, avšak z prezidentského systému mají tyto země zakotveno pramálo. V těchto zemích je prezident pouze dosazenou osobou a Rakousko, Island i Česká republika se chovají ve všech ohledech jako parlamentní systémy, tudíž je nelze řadit mezi systémy prezidentské.

¹ HLOUŠEK, V. KOPEČEK, L. ŠEDO, J. *Politické systémy*. Brno: Barrister & Principal, 2011. s. 81

² SARTORI, G. *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. s. 93

Druhým kritériem definice prezidentského systému je, že se vláda (exekutiva) nejmenuje ani nerozpouští na základě parlamentního hlasování. „*Vlády jsou výsadou prezidentů: prezident podle svého uvážení jmenuje a odvolává členy kabinetu. Pravda, prezident si může vybrat ministry tak, aby to vyhovovalo parlamentu, ale i v takovém případě členové kabinetu jsou a zůstávají prezidentovými pověřenci.*“³ Je důležité dodat, že toto kritérium není přestoupeno, pokud má parlament pravomoc vyslovovat nedůvěru jednotlivým ministrům a dokonce platí i v případě, kdy nedůvěra parlamentu znamená, že ministra je nutné z úřadu sesadit. V obou případech je to stále prezident, kdo má nominační pravomoci a obsazuje tak posty ve vládě dle svého vlastního uvážení.

Postačí nám tato dvě kritéria k dostačující charakteristice prezidentského systému? Podle Sartoriho již téměř ano, avšak sám dodává, že „*musí být naprosto jasné, že čistý prezidentský systém nepřipouští žádnou podobu „duální autority“ rozdělené mezi prezidenta a jeho kabinet.*“⁴ Lijphart tak dodává třetí kritérium, podle něhož hlava státu musí nutně stát také v čele vlády. I když tomu tak zpravidla je, Sartori si zakládá na poněkud jemnější formulaci, a sice, že „*linie autority jasně míří od prezidenta dolů.*“⁵

Pokud bychom shrnuli dosavadní informace, pak můžeme prezidentský systém charakterizovat jako prezidentský, pokud: 1. hlava státu vzejde z lidových voleb, 2. nemůže být během svého funkčního období odvolána parlamentem a 3. stojí v čele exekutivy, kterou jmenuje. Pokud jsou splněny všechny tyto podmínky, jedná se o čistý prezidentský systém.

Abychom lépe porozuměli systému prezidentského režimu, je vhodné jej porovnat se systémem parlamentním. Jejich srovnávání je založeno na dvou základních charakteristikách. Zaprvé jde o oddělení, respektive sdílení legislativní a exekutivní moci. „*V parlamentním systému je exekutiva odpovědná legislativě a funkční období vlády může být kdykoliv předčasně ukončeno vyslovením nedůvěry.*“⁶ Obvykle se také uvádí možnost k předčasnému ukončení funkčního období parlamentu exekutivou. Zde však existuje řada výjimek, protože jsou země, ve kterých není možné parlament ústavně rozpustit nebo tato možnost náleží pouze zákonodárnému sboru. Proto by měl být kladen větší důraz na pravomoc parlamentu z hlediska odvolávání vlády a vyjadřování nedůvěry. Oproti tomu v prezidentském systému je funkční období obou mocí pevně stanovené, vládní moc není závislá na podpoře parlamentu a exekutiva nemá pravomoc jakkoliv krátit funkční období moci legislativní.

³ SARTORI, G. *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. s. 94

⁴ tamtéž

⁵ tamtéž

⁶ HLOUŠEK, V. KOPEČEK, L. ŠEDO, J. *Politické systémy*. Brno: Barrister & Principal, 2011. s. 81

Pro rozlišování parlamentního a prezidentského systému má význam přímá či nepřímá legitimita exekutivní moci. „*V parlamentním systému jsou zdrojem legitimacy pro legislativu občané, legitimita exekutivy pak vychází z legislativy. Občané tedy v jednom hlasování rozhodnou o složení zákonodárné moci, ze které posléze vzejde výkonná moc.*“⁷Oproti tomu v prezidentském systému jsou zdroje legitimacy oddělené, protože voliči v oddělených volbách rozhodují o legislativě a o exekutivě. Samozřejmě se vždy nejedná o zcela přímou volbu prezidenta, ale například o výběr volitelů, na nichž poté závisí zvolení hlavy státu.

Z výše uvedených informací je zřejmé, co do prezidentského systému patří a co naopak ne. Pokud bychom vyšli z definice Sartoriho, najdeme asi dvě desítky takových případů, z nichž naprostou většinu nalezneme v Latinské Americe. Důvodem, proč je nalézáme prakticky od kanadských hranic až po jižní cíp jihoamerického kontinentu, ale v Evropě se s nimi nesetkáváme, je historický vývoj. Zatímco v Evropě se v 18. a 19. století formovaly konstituční monarchie, které měly jasně stanovené dědičné právo, v tzv. Novém světě se téměř všechny nově vznikající země osamostatňovaly jako republiky, takže musely volit své představitele, tedy prezidenty. Ke kterému systému se pak ta či ona země přiklonila, nebylo výsledkem žádné teorie ani polemiky o tom, která forma je lepší. Dnes však pro komparaci těchto dvou systémů čas nastal.

*„Prezidentské systémy vcelku vzato nefungují dobře. Až na jedinou výjimku – Spojené státy – jsou všechny prezidentské systémy křehké a převraty a kolapsy jsou u nich na denním pořádku. Tato výjimečnost Spojených států je ale navzdory jejich osamocenosti v tomto ohledu významná. Spojené státy jsou navíc zdrojem, ze kterého se odvozují všechny ostatní prezidentské systémy.“*⁸ Je tedy na místě začít právě od jejich prototypu.

1.2 Prezidentský systém USA

Jak již bylo zmíněno, USA jsou vhodným a tradičním prototypem prezidentského systému. A právě to je hlavní důvod, proč se s těmito politickými systémy setkáváme především na americkém kontinentě.

Dle mnohých kritiků a politologických expertů jsou Spojené státy jediným státem, kde prezidentský systém fakticky funguje. Volba prezidenta zde probíhá sice prostřednictvím volitelů, nicméně je chápána jako přímý střet dvou kandidátů na prezidenta.

Je třeba si uvědomit, že již při samotném vytváření systému USA nebylo jednoduché

⁷ HLOUŠEK, V. KOPEČEK, L. ŠEDO, J. *Politické systémy*. Brno: Barrister & Principal, 2011. s. 82

⁸ SARTORI, G. *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. s. 97

najít optimální řešení, které by bylo vhodné a přijatelné pro společnost, která se buduje prakticky nově. Samotná myšlenka separace mocí, jež je typická právě pro prezidentský systém, vzešla z prací Johna Locka a Charlese de Montesqueieu. Došlo ke konsenzu o jednohlavé exekutivě, avšak nikoliv na základě monarchistickém, ale na ustanovení všelidově voleného prezidenta.

„Voličům je nabízen seznam kandidátů na prezidenta a zároveň i na viceprezidenta. Kandidát s nejvyšším počtem hlasů v daném státě získává hlasy všech místních volitelů. Ve volbách samozřejmě kandidují více než dvě osoby, ale v politické praxi se kandidátům třetích stran nedávají žádné šance; naposledy se podařilo kandidátovi třetí strany zvítězit alespoň v jednom státě v roce 1968.“⁹

Kandidát, který získá nadpoloviční většinu hlasů všech volitelů, se stává prezidentem.

Na formální úrovni se vztahy mezi legislativou a exekutivou mohou omezit jen na několik případů, jež jsou přesně vymezeny. Může tedy dojít k omezení svévole jedné moci – v takovém případě můžeme hovořit o tzv. systému brzd a protivah.¹⁰

Pozice prezidenta je posílena vzhledem k parlamentu vetem vůči přijatým zákonům. Veto prezidenta Spojených států lze navíc přehlasovat jedině dvoutřetinovou většinou v obou komorách, čímž se stává velmi silným nástrojem.

Kontrolní role parlamentu vůči exekutivě se v praxi projevuje dvojím způsobem. Tím prvním je, že Senát (horní komora parlamentu), schvaluje nominace prezidenta na posty ministrů a také soudců Nejvyššího soudu. Ministry už však odvolává pouze prezident, a to dle svého vlastního uvážení. Neexistuje zde možnost vyslovení nedůvěry vládě parlamentem. Soudcové jsou navíc jmenováni doživotně. Druhým případem je situace, kdy dojde k porušení Ústavy či spáchání závažného trestného činu. V takovém případě může parlament proti prezidentovi zahájit a provést proceduru tzv. impeachmentu. *„Ta spočívá v tom, že Sněmovna reprezentantů prezidenta zažaluje, a Senát jej následně může dvoutřetinovou většinou odsoudit – v důsledku úspěšného impeachmentu prezident ztrácí funkci. Impeachment je ovšem spíše formálních nástrojem než reálnou hrozbou. Proti prezidentovi byla celá komplikovaná procedura, která je s ním spojena, použita pouze dvakrát, v roce 1868 proti Andrewu Johnsonovi a v roce 1998 proti Billu Clintonovi, přičemž ani v jednom případě v Senátu nehlasovala dvoutřetinová většina pro odsouzení, byť v Johnsonově případě chyběl pouze jeden*

⁹ HLOUŠEK, V. KOPEČEK, L. ŠEDO, J. *Politické systémy*. Brno: Barrister & Principal, 2011. s. 88

¹⁰ checks and ballances. V podmínkách prezidentských systémů umožňuje tento systém kontrolu legislativní moci mocí exekutivní a naopak. Ani jedna ze stran se pak nemusí bát o své přežití. Tímto systémem funguje každá politická společnost, jež je opravdu ústavní. V USA pak fakticky funguje na základě rozdělení mocí.

hlas. U dalšího prezidenta Richarda Nixona, kterému hrozil impeachment v souvislosti s aférou Watergate, situaci vyřešila jeho rezignace dříve, než došlo k hlasování.“¹¹

Impeachment jako takový však nelze srovnávat s vyjádřením nedůvěry, jež je spojena s politickou zodpovědností. Tradice tohoto procesu vycházejí z novověké Anglie, kdy parlament potřeboval kontrolovat dodržování zákonů u ministrů vlád a případně je mohl žalovat za jejich nedodržování.¹² Vyjádření nedůvěry vládě obecně předpokládá, že je vláda odpovědná právě parlamentu a ten ji může kdykoliv na základě hlasování odvolat. Prezidentský systém však předpokládá, že prezident (tedy exekutiva) je odpovědný pouze občanům.

Mandát prezidenta sám o sobě zaniká pouze smrtí či rezignací. V případě zániku funkce prezidenta přebírá jeho roli viceprezident, který je volený zároveň s prezidentem. Viceprezidentova funkce sama o sobě spočívá v předsedání Senátu, kdy jeho hlas je rozhodujícím při rovnosti hlasování. V celém systému je však zastíněn osobou prezidenta.

V USA a v prezidentských systémech obecně se vytváří jakýsi nulový součet, neboť vítěz voleb bere vše. Oproti tomu poražený kandidát nemá nárok na žádný významný post, jako je tomu v parlamentním režimu. Vítěz prezidentských voleb si tedy sestavuje vládu dle svého uvážení, a navíc není třeba vytvářet koalice či to systému zahrnovat další strany.

1.3 Prezidentské systémy v Latinské Americe

Jakmile opustíme prototyp prezidencialismu ve Spojených státech, logicky se dostaneme na latinskoamerickou půdu. Právě v Latinské Americe můžeme nalézt většinu prezidentských systémů. Jejich praktické využití je však pronásledováno pověstí systémů nestabilních a znepokojivě křehkých.

„Z hlediska životnosti si zatím nejlépe stojí Kostarika, která zůstává „nezlomena“ od roku 1949. Za ní následuje Venezuela, Kolumbie a Peru. Většina latinskoamerických států prezidentskou demokracii obnovila teprve v osmdesátých letech.“¹³ Dost zemí v této oblasti navíc zůstává na kraji nejisté demokracie s možnými politickými zvraty. Patří mezi ně např. Bolívie, Ekvádor či Honduras.

Jakákoliv výkonnost prezidentských systémů je až na jednu výjimku velmi slabá a vnucuje se logicky otázka, zda není chybou samotný systém. Pokud bychom oddělovali politiku od jejího ekonomického, kulturního či sociálního substrátu, mohli bychom se snadno dostat ke spekulacím. V případě Latinské Ameriky je také na místě uznat fakt, že těžkosti prezidentské

¹¹ HLOUŠEK, V. KOPEČEK, L. ŠEDO, J. *Politické systémy*. Brno: Barrister & Principal, 2011. s. 89

¹² kontrola se nevztahovala na panovníka, neboť ten byl v tomto období považován za nesesaditelného

¹³ SARTORI, G. *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. s. 102-103

vlády výrazně souvisejí s hospodářskou situací a také se sociálními nerovnostmi mezi obyvateli. Politika se i přes veškeré problémy stává jediným východiskem pro řešení jednotlivých problémů.

Systém prezidencialismu v Latinské Americe se potýká hned s několika problémy. Jedním z problémů je ten, že většina prezidentských systémů se opírá o špatné systémy politických stran. *„Hlavním argumentem však je, že prezidenti latinskoamerických států nejsou tak všemocní, jak se může zdát. Právě naopak, většina latinskoamerických prezidentů má problémy s realizací svého programu. Při navrhování opatření mají značnou moc, ale těžko nacházejí podporu pro jejich provedení.“*¹⁴

Jako řešení – avšak ne zrovna vhodné – byla často volena cesta posílení pravomocí prezidenta, což mělo (i když často mylně) za následek pocit diktátorských uzurpací a konečná prezidentská všemocnost. Je však pravdou, že zásadním problémem v latinskoamerických prezidentských systémech je princip rozdělení moci, který neustále balancuje na hraně mezi nedostatkem moci a jejího zneužívání.

Linz se snaží rozetnout tento problém tím, že poukazuje na řešení, které spočívá v opuštění prezidentského systému vlády a jeho přechodu k parlamentarismu. Jádrem Linzovy argumentace je fakt, že parlamentní systém má větší šanci udržet v zemi demokracii než je tomu u systému prezidentského. *„Jeho ústřední myšlenkou však není, že by struktura prezidentského systému vedla do strukturní slepé uličky; obecněji a spíše jde o to, že prezidentské systémy jsou „rigidní“, kdežto parlamentní systémy jsou „flexibilní.“*¹⁵ A flexibilita minimalizuje rizika. Valenzuela navíc vše příhodně shrnuje tím, když říká: *„Krizi parlamentních systémů jsou krizemi vlády, nikoli režimu.“*¹⁶ Prezidentské systémy si s vážnějšími problémy prostě nedokáží poradit. Dle mnoha odborníků jsou možnosti řešení latinskoamerickým prezidentských systémů dvě: 1. stejně jako zastává možnost přechodu k parlamentarismu Linz, s touto možností souhlasím, nicméně vidím jako lepší možnost 2. přechod k systému poloprezidentskému, který by mohl lépe odstranit problém rigidnosti prezidencialismu a zároveň by si zachoval určitou míru flexibility.

1.4 Kritika prezidentského systému

Často se v debatách nad politickými systémy objevuje otázka, který ze systémů parlamentarismus – prezidencialismus je v praxi lepším. Prezidentské systémy jsou nejčastěji

¹⁴ SARTORI, G. *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. s. 104

¹⁵ SARTORI, G. *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. s. 105

¹⁶ tamtéž

kritizovány z hlediska neschopnosti zachování demokracie, samozřejmě s významnou výjimkou Spojených států amerických, pro kterou je prezidentský systém výsadní a plně funkční. Většina odborníků však dává přednost parlamentnímu systému, přičemž z nejvýznamnějších jmen mohu jmenovat Juana J. Linze či dvojici Alfred Stepan a Cindy Skach.

Zřejmě nejkomplexnější analýzu slabin prezidentského systému vytvořil Linz, přičemž zde uvedu některá úskalí, kterým se tento španělský politolog věnuje. Na prvním místě se jedná o problém duální demokratické legitimacy, a to, když prezident spojuje své kvality jakožto hlavy státu se silnými pravomocemi, protože v danou chvíli se jedná o situaci velkého očekávání ze strany lidu, jež ho de facto přímo zvolili. Prezident se přitom lehce může dostat do střetu s parlamentem, který má podobu jakéhosi oponenta jeho politiky. *„Nastoluje to logicky otázku, kdo má vlastně větší právo mluvit jménem lidu – prezident nebo parlament? Produktem je latentní pnutí, které může vyústit až v dramatické, demokratickými prostředky obtížně řešitelné konflikty. U parlamentarismu s jediným orgánem, jež má legitimitu přímo od voličů, podobný problém odpadá.“*¹⁷

Typickým jevem, jež provází prezidentský systém, se tak mají stát především nerealistické sliby, popř. prezidentské kampaně zaměřené především na kvalitu kandidáta jako člověka a ne jako politika. V takovém případě přicházejí na řadu image - makerové. Politické programy, jež hrají důležitou úlohu v parlamentních volbách tak v prezidentském klání nehrají nijak významnou roli. *„Přímé prezidentské volby tak mohou otevřít cestu k moci i „amatérským outsiderům“ bez většího politického zázemí, kteří těží z momentální ekonomické či politické krize či třeba z antistranického naladění voličů. Pravděpodobnost jejich střetů se stranicky složeným parlamentem po zvolení tím pádem dále roste.“*¹⁸

Samotná problematika legitimacy se většinou stupňuje především v rozvojových zemích, neboť právě v nich se setkáváme s velkou regionální nerovností. A v takových státech je velmi pravděpodobné, že se postoje prezidenta a jeho stoupenců budou názorově velmi lišit od názorů parlamentu. Prezident může být například reprezentantem méně rozvinutých oblastí, avšak v opozici mohou stát zástupci rozvinutějších oblastí. V takovém případě, i když je opozice v menšině, může nastat z konfliktu mezi prezidentem a parlamentem konflikt společenský.

Dalším, na první pohled možná nepatrným, problémem je fakt, že prezidentské systémy mají být rigidní, přičemž je prezident volen na pevně stanovené volební období, které nelze nijak zkrátit. To se může stát nevýhodou především ve chvíli, kdy se prezident stane velmi

¹⁷ HLOUŠEK, V. KOPEČEK, L. ŠEDO, J. *Politické systémy*. Brno: Barrister & Principal, 2011. s. 92

¹⁸ tamtéž

neoblíbenou osobou a začíná být překážkou ve vývoji budoucím. V praxi totiž v podstatě není reálné prezidenta zbavit funkce, pokud sám nerezignuje a procesy impeachmentu jsou velmi komplikované, jak jsem již uvedl výše.

Poslední výhradou Linze, kterou pro příklad uvádíme, je poukaz na přímé prezidentské volby s tzv. nulovým součtem. „*Vítězný kandidát získá kontrolu nad celou exekutivou a neúspěšný či neúspěšní kandidáti, i kdyby prohráli jen velmi těsně, „ztratí vše“, tj. nemají často šanci cokoliv po volbách ovlivnit.*“¹⁹

Jako další kritiky můžeme uvést dvojici Alfred Stepan a Cindy Skach. Z jejich závěrů lze říci, že „*v zemích Třetího světa parlamentní demokracie dokázaly přežít v průměru třikrát déle než prezidentské demokracie. Existenci prezidentské demokracie dvakrát častěji než u parlamentarismů ukončil vojenský převrat.*“²⁰

Můžeme tímto zároveň potvrdit i Linze (viz výše) z pohledu, že se prezident sice může vojákům na první pohled zalíbit, avšak vše může být brzy jinak a armáda může dojít k protiústavnímu postupu, který pohřbí celou demokracii v zemi.

Při kritice prezidentských systémů je důležité všimnout si situace především v Latinské Americe, kde vedle sebe koexistuje jak prezidencialismus se slabými stranami, tak multipartijní stranický systém. Prezident v takovém případě nemá šanci vytvořit pevnou parlamentní většinu, a tím pádem se musí zaměřit sám na to, co mnohdy ani nechce.

Závěrem lze říci, že nelze jednoznačně určit, který systém je či není lepším a je vhodné se zaměřit především na zkušenosti s dosavadním fungováním ať už jednoho či druhého systému.

1.5 Výhody prezidentského režimu

I když existuje mnoho výtek a nevýhod, je vhodné se zaměřit i na výhody, jež mohou v některých případech vyvážit nedostatky prezidentských systémů.

Například rozdělení moci, jež je pro prezidentské systémy typické, můžeme považovat za výhodné, protože ono samotné oddělení složek neznamena jen nezávislost vlády, ale také určitou formu nezávislosti samotného parlamentu. V prezidentském režimu je exekutiva nezávislá; její samotné přežití tedy nepodléhá legislativě, tudíž mohou obě složky jednat bez zbytečné nervozity a strachu z možného pádu vlády či předčasných voleb.

S tím zároveň souvisí i kontrola mezi exekutivou a legislativou. Zákonodárci se mohou v klidu věnovat vlastní iniciativě a v případě nesouhlasu mohou jednat o různých alternativách,

¹⁹ HLOUŠEK, V. KOPEČEK, L. ŠEDO, J. *Politické systémy*. Brno: Barrister & Principal, 2011. s. 92

²⁰ HLOUŠEK, V. KOPEČEK, L. ŠEDO, J. *Politické systémy*. Brno: Barrister & Principal, 2011. s. 93

aniž by se museli obávat o svá křesla. Na druhé straně může prezident bez obav rozhodnutí parlamentu vetovat dle svého uvážení a nevisí nad propastí nevhodného rozhodnutí.

Jednou z největších předností prezidentského systému je pak zajisté přímá volba prezidenta, která dává voličům větší škálu možností při volení a rozhodování. V parlamentních volbách mohou voliči vybírat nějakou stranu, při prezidentských volbách si mohou zvolit někoho jiného. Prezident pak může podnítit integritu správného vůdce i v případě rozštěpené politické společnosti. Voliči mají zároveň mnohem lepší představu o tom, jak bude budoucí vláda složena, kdežto v parlamentních systémech se o podobě vlády rozhoduje až v povolebních vyjednáváních. V tom má prezidencialismus navrch.

Přímá volba prezidenta zajisté podporuje určitou volební odpovědnost. Přímé spojení mezi hlasy voličů a šéfem exekutivy jsou znát především v případech, kdy se prezidentova strana pokouší v následujících volbách obhájit posty. Pokud však není v některé zemi možné znovuzvolení prezidenta, jeho odpovědnost k voličům je velmi oslabena. Zákaz znovuzvolení pak ale není chybou prezidentského systému, ale ústavního nastavení země.

Jednou z výhod pak může být i nezávislé rozhodování zákonodárců. Ti se nemusejí obávat pádu vlády v případě vyjádření svého nesouhlasu a mohou se pak rozhodovat mnohem více podle vlastního přesvědčení a ne dle stranického systému, jako je tomu v parlamentarismu. Jistota větší nezávislosti může někdy podpořit zákonodárce v možnosti tvorby širší koalice.

2 Autoritářské režimy

V této kapitole se budeme věnovat charakteristice autoritářských režimů. Ještě než přistoupíme k samotné definici těchto režimů, pokusíme se co nejlépe objasnit samotný termín „autoritářský“, jež bývá často předmětem sporu. Po definici autoritářských režimů se budeme zabývat zdroji legitimacy v těchto režimech. Jakožto vhodné doplnění se jeví obecné srovnání autoritářských a totalitních režimů. Důležitou součástí této kapitoly bude zajisté typologie autoritářských režimů z pohledu dvou významných teoretiků, a sice J. J. Linze a W. Merkela.

Jelikož jsou autoritářské tendence v Latinské Americe patrné, je vhodné zakomponovat na konec této kapitoly část věnovanou neliberální demokracii, a to v příznačném kontextu především k Venezuele a osobnosti Hugo Cháveze.

2.1 Terminologie

Studie, které se věnují právě autoritářským režimům, často narážejí na terminologii, se kterou se těžko vyrovnávají. Zabýváme-li se autoritářskými režimy, zajisté se nám vybaví pojmy autorita, autoritářský, autoritativní. Všechny tyto výrazy jsou odvozeny od pojmu *autorita*.²¹

Pojem autorita je historicky brán jako pojem pozitivní, nicméně byl především na počátku a v průběhu 20. století využit pro legitimizaci moci vlád, jež nebyly zrovna demokratické. Pokud se zdržíme u terminologie, je vhodné využít umírněnou koncepci autoritarismu rakouského politika Engelberta Dolfusse, který ji koncipoval v roce 1933 v šesti hlavních tezích:

1. „vláda by se jako reprezentant státu měla vyznačovat autoritou
2. cílem autoritativní vlády je sjednocení nových duševních a materiálních zájmů lidí
3. autoritativní vedení, uskutečňované vládou, reprezentuje stát jako celek
4. autorita je uspořádanou mocí, a ne svévolí či diktaturou;
5. stát je založen na hierarchii
6. podpora společnosti institucím by měla vycházet z široké škály duševních svobod, a ne z jednoho světového názoru“²²

V České republice a jiných evropských zemích se k pojmu autoritativní často paralelně používá rovněž pojem autoritářský. Diskuze, která by definitivně rozhodla o nejvhodnějším

²¹ (z lat.) vlivnost, vážnost, jež je výrazem význačného nebo výjimečného postavení jedince nebo instituce. KOL. AUTORŮ. *Příruční slovník naučný A - F*. 1.vyd. Praha: Nakladatelství československé akademie věd, 1962. s. 142.

²² BALÍK, S. KUBÁT, M. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, 2004. s. 50.

výrazu, jež by byl pro onen nedemokratický systém výstižnější, stále probíhá. Většina kritiků dává přednost pojmu autoritářský, s nímž se dá souhlasit, a na konkrétním příkladu si ukážeme proč:

Paralelami k pojmům *autoritářský* a *autoritativní* jsou anglická slova *authoritarian* a *authoritative*. Dle Oxfordského slovníku je pojem *authoritarian* definován jako „*domnívající se, že by lidé měli poslouchat autoritu a dodržovat pravidla i za cenu ztráty osobní svobody*“, naproti tomu je pojem *authoritative* definován jako „*všeobecně uznávaný*“ či „*projevující očekávání úcty a poslušnosti od druhých lidí*.“ (Oxford Advanced Learner's Dictionary online).

Vzhledem k tomu, že pojem autoritářský má v daném kontextu co dočinění s převážně negativním dopadem na realitu, je zajisté vhodnějším označením pro nedemokratický režim. Autoritářský režim si tedy v podstatě naklonil pojem autority na svou stranu, čímž způsobil negaci původního významu. „*Tento dvojí definiční problém vyřešil Sartori tak, že za autoritářské označil ty režimy, v nichž se setkáváme s autoritou (tedy vedením), která neuznává svobodu (jako označení politického systému se autoritářství stalo „vynálezem“ fašismu; toto označení mělo přenést na stát kladné charakteristiky spojené s pojmem autorita). Je to tedy politický režim, který zneužívá autoritu a ponechává minimální prostor svobodě.*“²³

2.2 Definice autoritářských režimů

Pokud zkoumáme autoritářské režimy, je třeba se vypořádat s jejich vymezením vůči demokracii a vůči totalitním režimům. Problematické bylo především období šedesátých a sedmdesátých let, ve kterých se začalo řešit, kam ve skutečnosti zařadit režimy bývalých koloniálních oblastí. Tyto režimy byly zprvu automaticky přiřazeny k režimům totalitním (například vojenská diktatura, vláda jedné strany) tak, jak byly známi především v Evropě. Ukázalo se však, že toto zařazení bylo velmi nepřesné a také neúčelné, protože právě oblasti bývalých kolonií představovaly krok k určité formě modernizace. Vždyť právě tyto režimy představovaly vhodné předpoklady k vytvoření demokratických režimů z režimů nedemokratických. A tak bylo nutné, aby již nedocházelo k zařazování těchto oblastí automaticky pod režimy totalitní, ale aby se vytvořily teoretické modely režimů právě pro ony nedemokratické systémy.

Pravděpodobně nejpřínosnější prací, která se věnuje novodobým nedemokratickým režimům, je studie Juana J. Linze o Španělsku z počátku šedesátých let a také v roce 1973

²³ ŘÍCHOVÁ, B. *Přehled moderních politologických teorií. Empiricko-analytický přístup v soudobé politické vědě*. Praha: Portál, 2014. s. 238.

vydaná již obecnější práce *Totalitní a autoritářské režimy*,²⁴ na něž poté v roce 1978 navázala práce J. J. Linze a A. Stepana nazvaná *Zhroucení demokratických režimů*.²⁵

Juan J. Linz tedy v šedesátých letech charakterizuje autoritářské režimy jako politické systémy, které:

1. „povolují vyjadřování omezeného, a nikoliv odpovědného pluralismu;
2. postrádají vypracovanou a vůdčí ideologii;
3. nepraktikují intenzivní nebo extenzivní politickou mobilizaci (s výjimkou určitých fází vývoje);
4. moc, vykonávaná vůdcem, případně úzkou skupinou osob, má nepříliš jasně, avšak zjistitelně definované hranice.“²⁶

Pro autoritářské režimy je tedy důležité, že na rozdíl od demokracie staví na omezeném pluralismu. Od totalitních režimů jsou pak režimy autoritářské rozdílné především v menší míře synchronizace politických či kulturních struktur a jejich následné kontroly. Autoritářské systémy tedy omezují autonomii politického života vyjádřenou existencí parlamentu a politických stran. Nejsou však schopny vytvořit jedinou politickou stranu, jež by vystupovala jako vůdce. Tyto režimy jsou sice schopny zabránit vzniku velkých odborových svazů, avšak již nedokážou omezit činnost jednotlivých odborů či kontrolovat kulturní život ve všech jeho aktivitách. Pro autoritářské režimy je tedy typické, že nechávají prostor pro autonomii různých subkultur, například církví.

2.3 Zdroje legitimacy v autoritářských režimech

Legitimita obecně je chápána jakožto zdůvodnění a zároveň ospravedlnění existence a fungování režimu. Například v demokratických systémech jsou zdrojem legitimacy svobodné volby, ve kterých dané vlády zvítězily na základě soutěže. Jelikož v nedemokratických režimech (zde konkrétně v autoritářských) tento prvek chybí, je třeba, aby si vládnoucí síly pro existenci svého vládnutí zvolily jiné, ač už racionální či ne, ale určitě masami přijatelné, zdůvodnění.

Vůdci autoritářských režimů se snaží odůvodnit svůj nedemokratický styl vládnutí různými důvody a vzhledem k velkému počtu druhů autoritarismů je nutné vymezit velký počet

²⁴ Totalitarian and Authoritarian Regimes

²⁵ The Breakdown of Democratic Regimes

²⁶ ŘÍCHOVÁ, B. *Přehled moderních politologických teorií. Empiricko-analytický přístup v soudobé politické vědě*. Praha: Portál, 2014. s. 239.

legitimit. Pro větší přehlednost se je pokusíme seřadit (nikoli dle důležitosti) a následně identifikovat a stručně charakterizovat:

2.3.1 Charismatická legitimita

Jedná se o velmi důležitý druh legitimacy, která se vyskytuje v mnoha autoritářských režimech. Režimy, jež charismatického vůdce nemají, v mnohých věcech strádají a usilují o něj (například necharismatická junta). „*Tady musíme rozlišovat mezi fašistickou ideologií, která chápe svého vůdce především prostřednictvím jeho vrozených nadobytých schopností, a nefašistickým autoritarismem, který svého vůdce definuje v kategoriích morálky.*“²⁷ Někdy se může objevit kombinace obojího (např. frankistické Španělsko). V praxi se pak vůdce stává samostatnou institucí, jež stojí nad všemi ostatními státními a politickými institucemi.

2.3.2 Tradicionalistická legitimita

Tato legitimita je v autoritářských režimech dosti specifická. Ti vládci, jež se k moci dostávají svržením minulé vlády a režimu s ní mohou mít problém, neboť se nemohou opřít o fakt, že jejich moc zde byla od počátku. Nejvyšší hodnotou jsou v tomto typu legitimacy především zkušenosti dané historií a minulými generacemi potvrzené. Význam pak není jen politický, ale také psychologický či kulturní.

2.3.3 Národní legitimita

Tento typ legitimacy je velmi častý, neboť nacionalismus se v různých formách objevuje ve většině autoritářských režimů. Vhodnými příklady nám mohou být meziválečné autoritářské režimy ve středovýchodní Evropě, pozdější Španělsko s Portugalskem či mnoho jihoamerických, popř. jihovýchodoasijských režimů. „*Dovolávání se národa, jeho vůle a dějinné úlohy je typickým projevem tohoto nacionalismu, který však na rozdíl od fašismu a nacionálního socialismu není rasistický ani útočný. Národ je suverénem a dobro národa nejvyšší hodnotou.*“²⁸

2.3.4 Společenská smlouva jako nástroj legitimacy

Tato legitimita se zdá být na první pohled neslučitelnou s autoritářskými režimy, protože je typickou pro demokratické společnosti. Ovšem i přesto na ni můžeme v autoritářských režimech narazit, a sice ve formě korporativismu, který je založen na spolupráci všech

²⁷ BALÍK, S. KUBÁT, M. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, 2004. s. 70.

²⁸ BALÍK, S. KUBÁT, M. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, 2004. s. 71.

společenských tříd a má být protiváhou politickému pluralismu. Jedná se o formu smlouvy, která má vést k silnému typu státu.

2.3.5 Strukturální legitimita

Strukturální legitimita souvisí s předchozí formou legitimacy, protože jejím projevem je rovněž korporativismus. Korporace zajišťuje, aby všechny společenské vrstvy byly zastoupeny v mocenských strukturách a podílely se na rozhodovacím procesu – ovšem v rámci omezených možností autoritativního státu. „*Typickým příkladem je Komora korporací v Salazarově Portugalsku, která se jako jedna ze dvou komor parlamentu skládala nikoliv z politických stran, ale právě korporací sdružujících všechny společenské a profesní skupiny.*“²⁹

2.3.6 Legalistická legitimita

Legitimita legalistická úzce souvisí s ústavností a zákonností. Stát v takovém případě dodržuje platné právní normy či jiná společností uznaná pravidla, např. náboženství. Je třeba si uvědomit, do jaké míry je tato zákonnost pouze formální. V praxi jde nejčastěji o projevy směřující k podpoře vůdce apod.

2.3.7 Geopolitická legitimita

Tato legitimita spočívá v tom, že je vyzdvihováno reálné či domnělé vnitřní, popř. vnější ohrožení státu. Jako legitimizační nástroj autoritarismu zde může působit například nepříznivé geopolitické umístění země, ohrožení ekonomické, politické či kulturní suverenity apod. „*Typickým příkladem byla Pinochetova doktrína národní bezpečnosti, podle které byl stát ohrožen vnějším a vnitřním nepřítelem a nacházel se ve stavu otevřené války s marxismem. Proto bylo třeba zastavit oslabující a zhoubnou politickou soutěž a míra represí byla adekvátní míře ohrožení země. Za této situace je pak pochopitelné, že moc je třeba odevzdat do rukou v oblasti obrany státu těch nejkompentnějších – vojákům.*“³⁰

2.3.8 Idealistická legitimita

Do jisté míry zastupuje idealistická legitimita legitimitu ideologickou, neboť ta vzhledem k absenci či značnému omezení ideologie v autoritářském režimu chybí. Předpokládá se, že vládci se řídí vznešenými a šlechtnými ideály. V praxi jde o zdůrazňování morálky a spravedlnosti, kritiku korupce, poukazování na předchozí zdegenerované formy vládnutí³¹ atd.

²⁹ BALÍK, S. KUBÁT, M. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, 2004. s. 72.

³⁰ BALÍK, S. KUBÁT, M. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, 2004. s. 72.

³¹ nejčastěji demokracie

Časté jsou také teze o „opravdové“ svobodě a demokracii, jež nahrazuje předchozí pseudovlády.

2.3.9 Technokratická legitimita

Technokratická legitimita je založena na přesvědčení, že demokracie není vhodnou formou pro vznik kompetentního vedení země, protože se skládá z politiků, nikoli odborníků. Autoritářský režim zde tedy klade důraz na intelektuální a odborné kvality vládců, kteří právě díky své odbornosti jsou jako jediní schopni vést zemi. *„Typickým příkladem technokratické legitimacy byla vláda A. Salazara v Portugalsku, jehož ideálem byla tzv. „katedokracie“, čili vláda univerzitních profesorů, kteří dokáží vést zemi správným směrem, protože disponují potřebnými vědomostmi (sám Antonio Salazar byl profesorem ekonomie na starobylé univerzitě v Coimbre).“³²*

2.3.10 Negativistická legitimita

Princip této formy legitimacy je prostý a projevuje se dvojitým způsobem. Buďto jako kontrast mezi „špatnou“ minulostí a „dobrou“ přítomností nebo jako kontrast mezi momentálně „špatnou“ přítomností a „dobrou“ budoucností. Autoritativní vládce klade důraz na špatný předchozí režim, popř. na jeho principy. Na těchto základech pak má brzy dojít ke změně ve prospěch státu a jeho obyvatel.

2.3.11 Sociálně ideová legitimita

Sociálně ideová legitimita je založena na principu uspokojování sociálních potřeb v rámci tzv. distribučního autoritarismu. Hlavním a základním projevem je populismus³³ jakožto politická doktrína. *„Přímo učebnicovým příkladem sociálně ideové legitimacy (a populismu) byla autoritativní vláda prezidenta Juana Peróna (peronismus je dodnes mnohými obdivovanou doktrínou). Jižní Amerika je ostatně kontinentem, kde se tento typ legitimacy objevoval nejčastěji.“³⁴*

2.3.12 Efektivní (funkční) legitimita

Efektivní legitimita je pravým opakem legitimacy předchozí, přičemž je založena na tzv. akumulacním autoritarismu. Základem je tedy ekonomická schopnost a úspěšnost státu. Tento typ legitimacy je objevoval (a dále také objevuje) hlavně v jihovýchodní Asii. Vhodným

³² BALÍK, S. KUBÁT, M. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, 2004. s. 73.

³³ obrácení se na masy a uspokojování jejich potřeb

³⁴ BALÍK, S. KUBÁT, M. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, 2004. s. 74.

příkladem může být Singapur a mnohaletá vláda jeho premiéra Lee Kuan Yewa (a dnes jeho pokračovatelů).

2.4 Autoritářské režimy versus totalitní režimy

Je zřejmé, že totalitní autoritářské režimy mají společnou snad jen jednu zásadní věc, a to je demokracie. I když jsou často tyto dva typy režimů zaměňovány či dokonce brány za jedno, ve většině aspektů se zásadně liší, čímž představují zcela odlišné modely uspořádání společnosti.

Pravdou je, že autoritativní režimy nejsou z těch, které by nějak valně bránily základní lidská práva a svobody, avšak nelze je srovnávat s hrůznými počiny a zkušenostmi totalitarismu. Vhodnou alternativou pro jednoduché pochopení nejvýznamnějších rozdílů mezi oběma režimy poukazujeme v následující tabulce.

Tabulka 1. Srovnání autoritarismu a totalitarismu³⁵

	autoritarismus	totalitarismus
autonomie společenských struktur a nepolitické sféry	ano	ne
kontrola všech aspektů života společnosti	Ne	ano
absolutní kontrola ekonomické činnosti	Ne	ano
vůdčí úloha jediné masové strany	ne/omezená*	ano
ovládnutí správních struktur představiteli vládnoucí strany	Ne	ano
legální či semilegální opozice	omezeně	ne
existence vůdčí ideologie	ne	ano
masový teror doléhající na celou společnost	ne	ano
vypořádávání se s politickými protivníky prostřednictvím násilí	ano	ano
politická mobilizace obyvatel	ne/omezená*	ano
snaha o expanzi	ne	ano
vzor pro jiné země	ne/omezeně	ano

* Většinou pouze v krátkém období ustavování autoritativního režimu.

³⁵ BALÍK, S. KUBÁT, M. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, 2004. s. 64.

2.5 Typologie autoritářských režimů

V následující subkapitole se budeme věnovat vymezením charakteristik autoritářských režimů. Zaměříme se na prezentaci těch, které jsou v současnosti nejfrekventovaněji používané. K charakteristice autoritářských režimů využijeme dvou typologií, a sice typologie J. J. Linze a typologie W. Merkela.

2.5.1 Typologie dle J. J. Linze

J. J. Linz rozdělil své teorie autoritářských režimů do sedmi typů:

2.5.1.1 Byrokraticko – militaristické autoritativní režimy

Jedná se o ten typ autoritářského režimu, jenž se ve společnostech vyskytuje nejčastěji. Vláda je zde pod kontrolou koalice, která se skládá z armády a byrokracie. Jestliže v takovém režimu existuje nějaká politická strana, pak je podporována vládou a politickou činnost občanů omezuje na minimální úroveň. „*Jako příklad lze uvést Španělsko za vlády Franka (1936 – 1975), Chile za Pinocheta (1973 – 1989), Polsko za vlády maršálů Piłsudského a Rydze – Śmigłého (1926 – 1939), Maďarsko za Horthyho (1920 – 1944), Argentinu za Peróna (1946 – 1955)*...“³⁶

2.5.1.2 Organicko – etatistické autoritativní režimy

Tato koncepce tvrdí, že stát by se měl chovat jako lidský organismus. Ani jedna společenská třída nesmí být zanedbávána, takže by se všem mělo dostat právo zastupovat své zájmy. Tím by se samozřejmě minimalizoval jakýkoliv třídní konflikt. Pro tyto účely mohou být zřízeny např. komory, jež by zastupovaly různé profese a nahrazovaly by tak systém soutěže politických stran. Komory, které vytvoří stát, jsou doplňkem, popř. nástrojem vládnoucí strany. „*Organický etatismus se realizoval např. v Salazarově a Caetanově Portugalsku (1926 – 1974), Dollfussově a Schusniggově Rakousku (1934 – 1938), dále částečně ve Frankově Španělsku a Mussoliniho Itálii.*“³⁷

2.5.1.3 Mobilizační režimy v postdemokratických společnostech

Jedná se o režimy, které existují ve společnostech, kde již za sebou mají demokratickou epizodu vládnutí, avšak ta nebyla schopná řešit základní problémy. Tento typ režimu byl jedním z výsledků fašismu v době krize demokracie v meziválečné Evropě. Vhodným příkladem může být italská provincie Canavaro v roce 1919.

³⁶ BALÍK, S. KUBÁT, M. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, 2004. s. 57.

³⁷ BALÍK, S. KUBÁT, M. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, 2004. s. 58.

2.5.1.4 Postkoloniální mobilizační autoritativní režimy

Tyto režimy vznikly především díky vysoce mobilizované společnosti, kdy jediná strana vznikla v boji za nezávislost na kolonizátorovi území. Jediná mobilizační strana se však nevyvíjí totalitním směrem, ale stává se pouze komponentem struktury moci. Typickými příklady jsou bezpochyby africké země po získání nezávislosti ve druhé polovině dvacátého století, např. Pobřeží slonoviny (1960 – 1990).

2.5.1.5 Rasové a etnické „demokracie“

Jedná se především o ty režimy, kde veškeré výhody demokracie (např. lidská práva) platí pouze pro členy vládnoucího etnika, přičemž ostatní členové společnosti nemají tato práva, ba naopak jsou vyčleňováni na okraj společnosti, i když je jich často většina. Velkou roli zde hraje také nestabilita společnosti, jež je způsobena především národnostními konflikty. Hovoříme především o Jihoafrické republice v období apartheidu.

2.5.1.6 Defektní a netotalitní autoritativní režimy

Jedná se o režimy, které se nacházejí ve fázi, kdy je totalitní režim již na spadnutí. Typická je především vysoká míra mobilizace a ideologizace, zároveň je vyloučen limitovaný pluralismus. „*Jako příklad defektního totalitarismu bývá uváděno sovětské období Nové ekonomické politiky (NEP; 1921 – 1924), mezi pretotalitní režimy jsou někdy řazeny země východní Evropy krátce po skončení druhé světové války.*“³⁸

2.5.1.7 Posttotalitní autoritativní režimy

Pro tyto režimy je typická dominantní pozice strany, která již dříve u moci byla, avšak ještě zcela nezmezela. Jedná se především o státy postkomunistické, např. země východní a střední Evropy od poloviny padesátých let 20. století.

„*Nejs sofistovanější členění přebírá J. J. Linz v případě posttotalitních režimů od Gordona Skillinga, který zdůraznil roli skupinového konfliktu. Na základě intenzity tohoto konfliktu pak rozlišil pět následujících kategorií posttotalitních režimů:*

- 1. kvazi-totalitní stát (státy střední a východní Evropy 1948 – 1953)*
- 2. konzultativní posttotalitarismus (Polsko po březnu 1968);*
- 3. kvazi-pluralistický posttotalitarismus (Sovětský svaz 1954 – 1964)*
- 4. demokratizující se pluralistický posttotalitarismus (Jugoslávie 1966 – 1980, Československo 1968)*

³⁸ BALÍK, S. KUBÁT, M. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, 2004. s. 60.

anarchický posttotalitarismus (Čína v období Velké kulturní revoluce)“³⁹

2.5.2 Typologie dle W. Merkela

Wolfgang Merkel vyděluje celkem devět typů autoritativních režimů, přičemž některé od Linze přebírá, jiné rozděluje na menší, zařazuje zde také netotalitní fáze komunismu a fašismu.

2.5.2.1 Komunistické autoritářské režimy

Autoritativní formou této vlády může být pouze diktatura strany, přičemž skutečnou moc drží v rukou politbyro.⁴⁰ Režim navíc připouští jen minimální pluralismus. Příkladem jsou období pre- a poststalinistické v Sovětském svazu.

2.5.2.2 Fašistické autoritářské režimy

V tomto případě drží faktickou moc pouze vůdce, a to i přes existenci strany. Od totalitních režimů se liší svou nedokonalostí, především pak v ustašovském Chorvatsku (1941 – 1945) či Rumunsku (1940 – 1944) a Slovensku (1939 – 1945).

2.5.2.3 Militaristické autoritářské režimy

Národní bezpečnost, patriotismus či klid a pořádek. I tak by se daly charakterizovat základní hodnoty těchto režimů. Moc drží v rukou buďto junta charismatických vojáků (byrokraticko-militaristické režimy v Jižní Americe v šedesátých a sedmdesátých letech dvacátého století), popřípadě vojenský vůdce (Horthyho Maďarsko 1920 – 1944).

2.5.2.4 Organicko – etatistické autoritářské režimy

Plně odpovídají klasifikaci J. J. Linze.

2.5.2.5 Rasistické autoritářské režimy

Plně odpovídají klasifikaci J. J. Linze.

2.5.2.6 Modernizační autoritářské režimy

Jedná se o režimy, které jsou nastoleny za účelem modernizace doposud neindustriální tradiční společnosti, například postkoloniální Afrika či Atatürkovo Turecko (1920 – 1938).

³⁹ BALÍK, S. KUBÁT, M. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, 2004. s. 61.

⁴⁰ malý orgán na vrcholu stranické pyramidy.

2.5.2.7 Teokratické autoritářské režimy

Mají velký sklon k totalitarismu, kdy je moc v rukou náboženských autorit. Vhodným příkladem je Írán po revoluci v roce 1979 či Tibet (1911 – 1950).

2.5.2.8 Dynastické autoritářské režimy

Král je hlavou exekutivy i legislativy zároveň. Chybí zde jak volby, tak i ústava. Zmínit můžeme například šejchovská zřízení v Perském zálivu či Saudskou Arábii.

2.5.2.9 Sultanistické autoritářské režimy

Sultánova moc není nijak omezena – ani funkčně, ani prostorově. Příkladem může být Haiti za vlády Duvaliera či Filipíny za vlády Marcose.

2.6 Neliberální demokracie

Demokracie dnešní doby má v podstatě dvě podoby: jedná se o ústavní liberalismus či naopak o neliberální demokracii. Podle toho můžeme rozlišit státy na ty, v nichž demokracie skutečně zvítězila a na ty, které demokracii pouze předstírají, např. uspořádáním voleb. Poslední dobou můžeme vidět jakýsi trend, který rozšiřuje neliberální demokracii v moderní společnosti.

„Tento problém bylo dlouho obtížně rozeznat, neboť po téměř jedno století znamenalo na Západě slovo demokracie demokracii liberální – tedy politický systém, který se vyznačoval nejen svobodnými a spravedlivými volbami, ale také vládou zákona, oddělením moci a ochranou základních svobod: svobody projevu, shromažďování, náboženského vyznání a vlastnictví. Souhrn těchto svobod, jež můžeme označit jako konstituční liberalismus, se ve skutečnosti teoreticky i historicky od demokracie liší.“⁴¹

Můžeme říct, že vhodných příkladem neliberální demokracie v současné době jsou dvě nejdůležitější země, a sice Rusko a Čína. Parlamentarismus zde byl sice určitým způsobem zakotven, avšak moc parlamentu je v těchto zemích příliš slabá, navíc prezidentský úřad nepodléhá žádné kontrole. Vzhledem k zaměření této práce je vhodné zmínit Venezuelu, kterou bychom také mohli zařadit k neliberální demokracii. Poukažme tedy na situaci okolo prezidenta Huga Cháveze, jenž se k neliberální demokracii velmi blíží.

Hugo Chávez byl v roce 1998 zvolen prezidentem Venezuely především díky svému značně populistickému programu. Získal slušnou podporu 56% voličů. Bezprostředně po volbách navrhl referendum, které mělo změnit venezuelskou ústavu tím, že by se oslabil moc

⁴¹ ZAKARIA, F. *Vzestup neliberální demokracie*. 1. vyd. Praha: Občanský institut, 1998. s. 3.

soudů a legislativních orgánů. Návrh prošel s podporou 92% hlasů. V nové ústavě se prodlužovalo také funkční období prezidenta, navíc armáda získala v zemi velkou moc.

Přesto, že během prvních let vlády Cháveze si Venezuela prošla ekonomicky tragickým obdobím, jeho popularita nikdy neklesla pod 65%. I když byl Chávez v roce 2002 na dva dny sesazen, okamžitě se dokázal chopit moci a upevnit roli silného vůdce.

Venezuela je tak vhodným příkladem systému neliberální demokracie, která si na demokracii ústavní vlastně jen hraje.

3 Politicko – geografická charakteristika Venezuely a Bolívie

V následující kapitole se budeme věnovat stručné politicko – geografické charakteristice Venezuely a Bolívie, přičemž zvláštní důraz bude kladen na historický vývoj obou zemí od prvních zmínek po konec 19. století. Důležitý aspekt pak bude hrát postavení zemí z hlediska etnického a ekonomického.

3.1 Politicko – geografická charakteristika Venezuely

Venezuela – oficiálním názvem Bolívarovská republika Venezuela je zemí mnoha rozměrů. Můžeme zde nalézt spoustu přírodních zajímavostí, jako například největší jezero v Jižní Americe, největší vodopády světa a mnoho rozmanitých druhů fauny a flóry. Na druhou stranu se jedná o zemi, která se neustále pohybuje nad propastí ekonomické krize, politické nestability a hrozící války, což s sebou přináší i jednu z nejvyšších měr kriminality na kontinentě.

3.1.1 Obecná charakteristika země

Bolívarovská republika Venezuela je federativní republikou, která se rozprostírá na severním pobřeží Jižní Ameriky, a to severně od Brazílie a mezi Guyanou a Kolumbií. Země se skládá z části pevninské a mnoha malých ostrovů v Karibském moři. Její založení se datuje k 5. červenci roku 1811, tedy k datu osvobození země od španělské nadvlády Simónem Bolívařem.

Venezuela byla objevena v srpnu roku 1498 Kryštofem Kolumbem při jeho v pořadí třetí výpravě, avšak až o rok později byla pojmenována Amerigo Vespuccim Venezuela.⁴² Snad tomu bylo díky tomu, že pobřeží Venezuely připomínalo Vespuccimu evropské město Benátky. Místní obyvatelé si totiž stavěli svá obydlí na kůlech, zasazených přímo do řeky Orinoko.

Rozloha země činí 916 445 km², což z ní činí 34. největší zemi co do rozlohy na světě. Počet obyvatel Venezuely neustále narůstá, nicméně k roku 2014 jich zde žije 30,69 milionů.⁴³ Zajímavostí pak je, že každým rokem v zemi přibývá téměř půl milionu obyvatel, což by do roku 2050 mohlo dle odhadů znamenat nárůst až na 42 milionů obyvatel. Hlavním a také nejlidnatějším městem je hlavní město Venezuely Caracas. Úředním jazykem je zde španělština a měnovou jednotkou je venezuelský bolívar.⁴⁴

„Obyvatelstvo je z 67% tvořeno mestici, z 21% potomky Evropanů, z 10% potomky

⁴² doslovný překlad zní „Malé Benátky“

⁴³ údaj dle Ministerstva zahraničních věcí České republiky

⁴⁴ 1 VEF = 3,954 CZK – údaj České národní banky k 22.3.2016

Afričanů, a ze 2% domorodými obyvateli. Žije zde přibližně 200 tisíc Indiánů, zbytků společenstev, která se stále žijí lovem a sběrem.“⁴⁵ Co se týče náboženského vyznání, je Venezuela zemí římskokatolickou, protože až 96% obyvatelstva se hlásí k tomuto vyznání.

Venezuela je zemí, jež svou ekonomickou aktivitou spoléhá především na těžbu nerostných surovin, ropy a zemního plynu (export ropy znamená pro stát až 93% veškerého exportu). Zemědělství zde má však také vysoké zastoupení; jedná se především o pěstování rýže, kukuřice, brambor, tabáku či kaka. Významnou roli hraje ve Venezuele také vnitrostátní letecká doprava a loďstvo.

Přestože se země často zmítá ve finančních a politických krizích, kultura je pro obyvatele Venezuely v průběhu roku velmi důležitou složkou života. Nejvýznamnějšími tradičními svátky jsou pak Svatý týden (celý týden před Velikonocemi) a Karneval (několik dní před Popeleční středou). Při těchto akcích obyvatelé zapomínají na nepokoje, které zemí vládnu během roku, a celá země hýří barvami a žije zábavou.

3.1.2 Administrativně správní členění

Venezuela se dá geograficky dělit dvěma způsoby. První dělení je dle reliéfu a přírodního rozdělení státu do 9 regionů. Nejméně obydlenou částí je pak paradoxně největší region Sur del Orinoco⁴⁶, pro kterou jsou typické amazonské pralesy, stolové hory a rozsáhlá území bez civilizace. Nachází se zde důležitý ekosystém pro celou zemi. Naopak oblast zvaná Lago de Maracaibo je důležitá pro svůj výskyt nerostných surovin, především pak ropy.

Oficiální uspořádání Venezuely pak spočívá v rozdělení teritoria na 23 federálních států a jeden Distrito Capital⁴⁷, jenž zahrnuje hlavní město Caracas. Dále se zde řadí tzv. „federální závislé oblasti“, které společně tvoří více než 311 ostrovů a ostrůvků, avšak ty jsou zpravidla neobydlené. Všechny uvedené státy jsou autonomní, což platí také z hlediska politického. Nejvýchodnější část země je tzv. Guyana Esequiba⁴⁸, a jedná se o území, jenž oficiálně patří pod správu nezávislého státu Guyana. Venezuela si však na něj dělá nároky a tak je dokonce vyznačovaná na všech oficiálních mapách Venezuely. Federální státy se nadále dělí na 355 autonomních krajů a 1065 obcí.

⁴⁵ Venezuela: Státní zřízení, obyvatelstvo, ekonomika, jazyk. *VENEZUELA.CZ* [online]. [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.venezuela.cz/zakladni-informace-statni-zrizeni.htm>

⁴⁶ v překladu „Jih řeky Orinoco“

⁴⁷ podobně je tomu ve Spojených státech amerických, kdy je hlavní město Washington D. C. bráno samostatně jakožto District of Columbia

⁴⁸ španělsky „Zona en reclamación“

3.1.3 Historie – Od Kolumba po Bolívara

„V době dobývání Venezuely Španěly, byla oblast obydlena asi 500.000 domorodými obyvateli, kteří patřili ke třem hlavním etnolingvistickým skupinám – Cariban, Arawak a Chibcha.“⁴⁹ Prvním cizincem – Evropanem, který vstoupil na území dnešní Venezuely, byl v roce 1498 Kryštof Kolumbus.

Po prvním přistání Kolumba na poloostrově Paria se zdálo, že dobyvatelé budou mít jednoduchou práci, neboť místní obyvatelé se k nim chovali velmi přívětivě a pohostinně. Kolumbus tak dal nově objevenému území název Isla de Gracia.⁵⁰ O rok později, po příplutí Ameriga Vespucciho, dostala země název Venezuela.

Následně však bylo území podřízeno Španělům a stalo se její kolonií. Většina původních obyvatel přijala křesťanství a současně docházelo k míšení původních obyvatel s nově přichozími, což má dnes za následek velmi pestré složení populace.

První španělští conquistadoři⁵¹ se postupně usazovali ve městě Cumaná (od roku 1521) Svou dobytelskou činností však začali ničit nejen zdejší přírodu, ale i místní obyvatelé, které zotročili a nutili je lovit perly. Domorodým obyvatelům se to však nelíbilo, a tak se rozhodli vyvolat povstání. Jejich hořkost v kombinaci s chorobami, které s sebou Španělé nevědomě přivezli, jim nebyla nic platná. Místní neměli proti chorobám vyvinuté přirozené protilátky, a tak byla většina indiánského obyvatelstva vyhlazena. Kolonizátory navíc začínalo být území opomíjené, neboť svým počínáním zpustošili krajinu a podmínky pro život zde nebyly zrovna ideální.

V roce 1776 vznikly Spojené státy americké vyhlášením nezávislosti bývalých britských kolonií. Právě tato situace byla impulsem pro podobné revoluční hnutí ve Venezuele a vůbec v celé Latinské Americe. Prvním významným revolucionářem byl Francisco Miranda, který se pokusil za pomoci amerických dobrovolníků svrhnout v roce 1806 španělskou nadvládu. „Výsadek byl zcela neúspěšný, protože venkované nechápali smysl nezávislosti nebo republikanismu a protože ještě nevznikly objektivní podmínky pro revoluci.“⁵² Po dlouhé sérii neúspěchů se mu podařilo dne 5. července roku 1811 vyhlásit nezávislou republiku, čímž započal velký boj za venezuelskou svobodu. První republika však trvala pouze rok, než opět Venezuela ztratila svou nezávislost. Příčinou onoho krátkého trvání bylo jak zemětřesení

⁴⁹ *Venezuela: Historie*. VENEZUELA.CZ [online]. [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.venezuela.cz/zakladni-informace-historie.htm>

⁵⁰ v překladu „Ostrov laskavosti“

⁵¹ dobyvatelé

⁵² KLÍMA, J. *Přehled dějin Latinské Ameriky*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011. s. 86.

v Caracasu, tak i povstání venezuelských „llaneros“⁵³, kteří se bouřili proti ekonomické krizi, jež byla způsobena zničením exportu zboží na španělský trh, na němž byla Venezuela závislá. Druhé vyhlášení republiky mělo ještě kratšího trvání než první. Trvalo pouhých pár měsíců.

Vše se změnilo ve chvíli, kdy se do bojů za nezávislost zapojil rodák španělského původu, Simón Bolívar.⁵⁴Ten vytvořil silnou armádu tvořenou britskými dobrovolníky a místními llaneros a v roce 1819 osvobodil dnešní Kolumbii. Následně byla vyhlášena federace, tzv. Velká Kolumbie, jež sestávala z dnešní Venezuely, Kolumbie, Peru, Panamy a Ekvádoru.

„Tato „Velká Kolumbie“ měla být počátkem kontinentální federace osvobozených španělských území. Prezidentem byl zvolen Simon Bolívar.“⁵⁵ Bolívar poté pokračoval v bojích proti Španělům na jihu, načež mu ve Velké Kolumbii začali vznikat nepřátelské tábory. Bývalý Bolívarův vojenský velitel José Antonio Páez se postavil do čela nově vzniklého separatistického hnutí a roku 1829 se Venezuela od Velké Kolumbie odtrhla. Páez se stal prezidentem nové venezuelské republiky, přičemž svou moc si udržel až do roku 1848. Po dlouhém období válek za nezávislost tak stát pokračoval v nepokojích až do konce století, vždy pod kontrolou *caudillos*.⁵⁶jenž byli silně ovlivněni korupcí.

3.1.4 Živý mýtus Bolívar

Simon Bolívar obdržel za své činy čestný titul libertador⁵⁷a dodnes je ve Venezuele uctíván jakožto národní hrdina. V každém venezuelském městě jsou po něm navíc pojmenovány ulice či na jeho počest postaveny sochy. Simon Bolívar věnoval veškeré své peníze a úsilí k tomu, aby osvobodil mnohé latinskoamerické země a pomohl jim v jejich rozvoji. Je po něm pojmenována měna ve Venezuele (bolívar) i v Bolívii (bolivianos), ale také oficiální názvy států, konkrétně Bolívarovská republika Venezuela či stát Bolívie. Za povšimnutí stojí také fakt, že je v celé Jižní Americe velmi populární osobou dodnes a jeho ideologie jsou přebírány mnoha prezidenty i v dnešní době.

Je třeba si uvědomit fakt, že se jedná především o nedotknutelný kult, který bývá často zneužíván jakožto jakási lidová víra. „*Bolívar byl idealista a utopista, ale dokázal uvést některé své myšlenky v život. Zemřel zcela opuštěn, vyčerpán a jako chudšas. Milují jej proto právě ti*

⁵³ výraz pro kovboje původem z Venezuely a Kolumbie

⁵⁴ celým jménem Simón José Antonio de la Santísima Trinidad Bolívar y Palacios Ponte Blanco. Narodil se 24. července roku 1783 a zemřel 17. prosince 1830. Otec mu zemřel, když mu byly tři, matka pak ve dvanácti. Roku 1798 vstupuje Bolívar do venezuelské milice a stává se kadetem. Později studuje ve Španělsku a ve Francii. Do Venezuely se vrací roku 1807 a hned se zapojuje do hnutí, jež usiluje o osvobození od španělské nadvlády.

⁵⁵ KLÍMA, J. *Přehled dějin Latinské Ameriky*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011. s. 98.

⁵⁶ výraz pro vojenskopolitické vůdce, kteří se ujímali moci pro svůj vlastní prospěch a ne pro prospěch celého národa.

⁵⁷ v překladu osvoboditel

nejchudší.⁵⁸

V mnoha bitvách, kterých se účastnil, vítězil, prohrával, se začala neohroženě vytvářet legenda. Všeobecný obdiv, kterému se může těšit Bolívar dodnes, mu zajistila možná právě jeho neústupnost. Jaké jsou však politické či etické důsledky kultu Simóna Bolívara?

„V průběhu dvou set let se změnil v ideál, který formuje nejen život národa, ale každého jedince ve španělsky hovořící Jižní Americe. Jeho myšlenky jsou přes jeho neúspěchy stále živé. Bohužel ne vždy ve zcela kladném smyslu. Právě z bolivariánské utopie žije hegemonie, zneužívaná dodnes latinskoamerickými diktátory.“⁵⁹

Všemožné osobnosti o Bolívarovi píší stohy materiálů, přebírají každé jeho slovo, ale jen málokdo se pokouší o jeho kritické hodnocení. Pravdou je, že právě kritikou by se celý kult osobnosti Bolívara znemožnil. Možná i proto mají politici možnost ovlivňovat místní voliče jeho hesly a idejemi, čímž si zajišťují svůj osobní prospěch.

3.2 Politicko – geografická charakteristika Bolívie

Bolívie, jejíž oficiální název zní Mnohonárodnostní stát Bolívie, je zemí mnoha paradoxů. Kdysi se jednalo o území, které patřilo k nejbohatším částem španělské Ameriky, dnes se jedná o nejchudší zemi v celém regionu. Navíc je země závislá na zahraniční pomoci.

„Ačkoli patří do Latinské Ameriky, hispánský vliv v ní zapustil kořeny nejméně a jen v některých oblastech. Potomci Španělů jsou v zemi v menšině, neboť většinu (přes 70%) tvoří indiáni a míšenci, přičemž míšenec v Bolívii má k indiánovi kulturně mnohem blíže než kdekoli jinde na kontinentu.“⁶⁰

Zvláštností v Bolívii je fakt, že většina obyvatel žije ve výšce nad 4 000 m n. m., v nichž většině lidí dochází dech.

3.2.1 Obecná charakteristika země

Bolívie je jedním ze dvou států Jižní Ameriky, jež nemá přístup k moři a je tedy státem vnitrozemským. Na severu a na východě hraničí s Brazílií, na jihu s Argentinou a na západě pak sdílí hranice se státy Peru a Chile. Založení země se datuje k 6. srpnu roku 1825, kdy Bolívie získala nezávislost na Španělsku. Jméno země získala podle významného jihoamerického osvoboditele Simóna Bolívara, který se stal zároveň prvním prezidentem.

⁵⁸ Simón Bolívar: Stále živý mýtus. *Lidé a Země* [online]. [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.lideazeme.cz/clanek/simon-bolivar-stale-zivy-mytus>

⁵⁹ tamtéž

⁶⁰ BUBEN, R., SOMOGYI, P. *Stručná historie států. Bolívie*. Praha: Libri, 2009. s 7.

Bolívie se geograficky nachází v samotném středu Jižní Ameriky. Její rozloha činí 1 098 545 km², což z ní činí 27. největší zemi na světě co do rozlohy. Počet obyvatel v teritoriu neustále roste, posledním údajem je 10, 4 milionu.⁶¹ Zajímavostí je, že se na počtu obyvatel největší měrou podílí provincie Santa Cruz, v níž žije zhruba čtvrtina obyvatel země.

Hlavní městem Bolívie je oficiálně město Sucre, jež je zároveň sídlem soudním orgánů státu. Sídlem vlády je pak město La Paz, jež je často mylně bráno jakožto hlavní město.

Jelikož je Bolívie mnohonárodnostním státem, nezůstává jen u jednoho úředního jazyka. Úředními jazyky země jsou španělština a všechny indiánské jazyky, kterých Ústava jmenuje hned 36.⁶² Dominantním náboženstvím v zemi je náboženství římskokatolické, ke kterému se hlásí až 90% obyvatelstva. Měnovou jednotkou v zemi je pak boliviano.⁶³

„Bolívie je klasickým příkladem ekonomiky orientované na export, často závislé na jedné komoditě... Ani střídání vln příklonu k převaze soukromého kapitálu v ekonomice, či naopak k větší roli státu nic nezměnily na faktu, že se jedná o nejchudší a nejméně rozvinutou zemi Latinské Ameriky.“⁶⁴

Nejvíce obyvatel pracuje v zemědělství (44%), přičemž se pěstuje především sója a koka. Významnou roli ale hraje těžba a dolování, i když tradiční komodity (cín, stříbro) jsou již druhořadé. V centru pozornosti stojí především ropa a zemní plyn, které činí zemi energeticky soběstačnou.

Bolívie je republikou, v níž je ústavně zakotvena velmi silná pozice prezidenta, jímž je momentálně Evo Morales, který se opírá o tradiční indiánské právo.

3.2.2 Administrativně správní členění

Bolívie se administrativně dělí na 9 departmentů, z nichž každý má své hlavní město. Od vzniku konfliktu v zemi se však ujalo spíše dělení na západní (5 departmentů v hornaté části země) a východní (4 departmenty v oblasti nížin) část. Departmenty se nadále dělí na 112 provincií, 327 distriktů a 1 384 kantonů.

Velmi důležitou oblastí pro celou zemi je pak provincie Santa Cruz, jež tvoří jakýsi „stát ve státě“ a její území zabírá až třetinu rozlohy celé Bolívie. Vzhledem k tomu, že se jedná o část s největším ekonomickým rozvojem vzhledem k celé zemi, není divu, že na popud tamních obyvatel vznikají nejrůznější hnutí požadující autonomii celku. Role Santa Cruz je však pro

⁶¹ dle údajů Ministerstva zahraničních věcí České republiky

⁶² španělštinou hovoří cca 60% obyvatel, dále jmenují např. kečuánštinu (21, 2%), almara (14,6%), guaraní apod.

⁶³ 1 BOB = 3,543 CZK – údaj České národní banky k 23.3.2016

⁶⁴ BUBEN, R., SOMOGYI, P. *Stručná historie států. Bolívie*. 1. Praha: Libri, 2009. s 163.

zemi klíčovou, proto se bolivijská vláda snaží celou situaci neustále řešit a ustupuje v některých pravomocích týkajících se problematického území.

3.2.3 Historie – od původních kmenů k republice

„Nejstarší archeologické nálezy na území Bolívie jsou z doby kamenné (asi 10 000 let před n. l.). Z archaického období (do 2 000 před n. l.) pocházejí různé jeskynní malby zvířat a lidí.“⁶⁵

První civilizace, o které se z historie tohoto území dovídáme, se usadila na území andské náhorní plošiny zhruba kolem roku 1 200 př. n. l. O těchto lidech toho mnoho nevíme a většina informací je získávána díky místním pověstem. Jedná se pravděpodobně o kulturu civilizace Tihuanaco.

Poté se Bolívie stala domovem vyspělé civilizace Tiwanaků, jež se stala jednou z významných kultur Bolívie. Svě teritorium rozprostírali v blízkosti města Tiwanaku a trvala zhruba do roku 1 000 n. l. Ve vrcholném období zde žilo 40 000 až 50 000 obyvatel. *„Tehdejší lidé byli zdatní architekti a dokázali zpracovávat keramiku, stříbro, měď i obsidián. Zhruba od roku 700 bylo Tiwanaku středem velké říše, která ovládala území Bolívie a jižního Peru. Kolem roku 1 000 se říše rozpadla a byla nahrazena menšími státy.“⁶⁶* Na území se rozprostírala řada indiánských kmenů a ruiny města jsou dnes významnou kulturní památkou zapsanou na seznamu kulturního dědictví UNESCO.

Krátce po pádu říše Tiwanaku přišli Inkové, poslední domorodí obyvatelé. Vrcholné období jejich nadvlády můžeme datovat mezi lety 1476 až 1534. Inkové řídili svou říši z města Cuzco (Peru), směrem na východ do dnešní Bolívie, na sever do Kolumbie a na jih do Argentiny a Chile. *„Vznik a původ Inků je přecpaný legendami a mýty. Jsou vyhlášení proslulými kamennými městy, dovedností ve zpracování zlata a stříbra. Měli dokonalý systém vládní a hospodářské politiky, sociální péče a obdivuhodnou komunikační a dopravní síť.“⁶⁷*

Již ve třicátých letech 16. století zničili velkolepou inckou civilizaci dobyvační Španělé, čímž započala téměř dvousetletá nadvláda této evropské země na území Bolívie. Roku 1545 bylo navíc na jihozápadě země objeveno největší naleziště stříbra na světě. V okolí naleziště bylo vybudováno nové centrum, město Potosí, a stalo se střediskem celé oblasti. Pro Bolívii pod španělskou nadvládou se začal používat název „Horní Peru.“ Ovšem na počátku 19. století

⁶⁵ BUBEN, R., SOMOGYI, P. *Stručná historie států. Bolívie*. Praha: Libri, 2009. s. 9.

⁶⁶ Bolívie: Hrdá země koky. *100 + 1 zahraniční zajímavost* [online]. [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://www.stoplusjednicka.cz/bolovie-hrda-zeme-koky>

⁶⁷ Bolívie: Kulturněhistorické údaje. www.bolovie.cz [online]. [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: http://www.bolovie.cz/zeme_info.php?idZeme=21&Klic=1231

se začaly španělské kolonie v Jižní Americe pomalu hroutit.

Do 19. století vstupovala španělská Amerika v podobě místokrálovství, které se pokoušelo celé území modernizovat a zvyšovat ekonomický potenciál. Stačilo však pouhých 25 let a veškeré snahy přišly vniveč. Na troskách pak začala vznikat řada nových států; jedním z nich byla také Bolívie. „*Není možné sledovat vznik Bolívie bez kontextu dlouhé války za nezávislost. Její pozice byla specifická: došlo zde k první rebelii proti španělské vládě vůbec, ale nezávislost vyhlásila země jako poslední až poté, co během války platila za neochvějnou baštu roajalistů.*“⁶⁸

V roce 1824 porazila Bolívarova armáda, pod vedením poručíka Antonio José de Sucre, španělské vojsko v bitvě u Ayacucho na území dnešního Peru a začala tak nová éra nové země. „*Zvolení zástupci, převážně z řad právníků a latifundistů, vyhlásili 6. srpna 1825 za přítomnosti Sucreho nezávislost země. O čtyři dny později přijal kongres název pro nový stát República de Bolívar, později změněný na República de Bolivia. Poslanci schválili navržený státní symbol a vlajku. Hlavním městem se stala Chuquisaca (La Plata nebo Charcas). Hlavou státu se stal Bolívar s titulem „protektor“.*“⁶⁹

Od počátku však trpěla Bolívie neustálou politickou nestabilitou. Po krátké vládě Simona Bolívara se prezidentem stal maršál Antonio Sucre, který byl po Bolívarovi dalším významným jihoamerickým bojovníkem za nezávislost. Ve svém úřadě ale vydržel pouhé dva roky, po nichž následovaly desítky let revolucí a převratů, při nichž se v čele vlád střídaly nejrůznější frakce. Jednalo se povětšinou o armádní generály, kteří se vlády ujali násilím.

Nejvýraznější osobností byl ve třicátých letech 19. století maršál Andrés Santa Cruz, který vydržel ve svém úřadě celých 10 let. Zemi však začaly sužovat konflikty s okolními státy, zejména pak s Chile a Peru. V roce 1841 dokonce vtrhla do Bolívie peruánská vojska, která však byla poražena dalším z pozdějších prezidentů, generálem Balliviánem. Bolívie tak dokázala uhájit svou nezávislost a samostatnost a zkonsolidovala se pod novým názvem República de Bolivia.

V letech 1879 – 1883 se utkala Bolívie s dalším nepřítelem, Chile, o sporné území v poušti Atacama kvůli velkému nalezišti ledku. Tento konflikt vešel do dějin pod názvem jako Druhá pacifická válka,⁷⁰ kdy se proti sobě spojila vojska Bolívie a Peru proti vojsku z Chile.

⁶⁸ BUBEN, R., SOMOGYI, P. *Stručná historie států. Bolívie*. Praha: Libri, 2009. s. 23.

⁶⁹ ROEDL, B. *Dějiny Peru a Bolívie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. s. 240.

⁷⁰ též válka o ledek

Chile však zvítězilo a Bolívie tím navíc ztratila přístup k moři. Ztráta tak důležitého území poškozuje Bolívii dodnes a způsobuje velkou nenávist mezi oběma zeměmi.

4 Historický vývoj obou zemí ve 20. a 21. století

V následující kapitole se budeme zabývat historickým vývojem Venezuely a Bolívie od počátku 20. století do současnosti. V praxi se bude jednat především o stručný přehled nejdůležitějších dějinných událostí obou latinskoamerických zemí. Zatímco Venezuela se postupem času stala zemí s největšími integračními snahami v celém regionu, Bolívie se vydala cestou politiky podpory původního obyvatelstva.

4.1 Historický vývoj Venezuely ve 20. a 21. století

Vývoj Venezuely na počátku 20. století byl velmi specifický. Na jedné straně se země stala významným producentem kvalitní kávy (třetí největší vývozce), na druhé straně byla Venezuela poznamenána diktátorskými sklony despotických vůdců a neustálými politickými boji. K tomu se v zemi objevily významné naleziště ropy, které zajistily Venezuele prosperitu během 1. světové války.

Prvním venezuelským prezidentem se stal José Antonio Páez. Po něm nastoupilo mnoho despotických a zkorumpovaných vládců, kteří chtěli budoucnost země naklonit především ke svému vlastnímu prospěchu. Jedním z nich byl i generál Juan Vicente Gómez, který se ujal vlády v roce 1908, a to na období dlouhé 27 let.

Zajímavostí také je, že o získání politického a ekonomického vlivu usilovaly také Spojené státy americké, kterým se začalo v Latinské Americe dařit po vítězné válce nad Španělskem v roce 1898.

V období Gomézovy vlády došlo ve Venezuele ve státě Zulia k objevu masivních ložisek ropy, což pro zemi samozřejmě znamenalo rapidní zvýšení ekonomické prosperity a lepší časy. Venezuela byla v tomto období navíc díky diktátorskému režimu politicky stabilní, což do země lákalo čím dál tím víc investorů. „*Z ropy se postupem času stala velmi strategická surovina a její export a především zapojení Venezuely do největšího světového kartelu OPEC (Organizace zemí vyvážejících ropu) velmi podstatně ovlivnili i důležitost Venezuely v celé Latinské Americe a příjmy z vývozu také přispěly k rozvoji země a později i k politické stabilitě. Již roku 1920 se Venezuela stala největším světovým producentem ropy.*“⁷¹ Do roku 1935 dokonce znamenal příjem z ropy 91% z celkového exportu. „*Zákon z roku 1920 umožnil výhodné podnikání firmám Standard Oil a Shell*“⁷², což jen poukázalo na zájmy USA

⁷¹ Autoritativní režimy v Latinské Americe: Venezuela v době před Chávezem. *Válka.cz* [online]. 2010 [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://www.valka.cz/13623-Autoritativni-rezimy-v-Latinske-Americe--4-Venezuela-a-Hugo-Chavez>

⁷² KLÍMA, J. *Přehled dějin Latinské Ameriky*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011. s. 141.

v obchodě s ropou ve Venezuele.

Celkový ekonomický růst ale na čas zastavila světová ekonomická krize. Krize však pro Venezuelu neměla příliš dlouhého trvání a druhá světová válka znamenala pro zemi nový start ekonomiky, protože se výrazně zvýšila poptávka po ropě. Průmysl v zemi se však rozvíjel bez ohledu na rozvoj domácí infrastruktury.

Díky nové imigrační politice Venezuely se v tomto období změnilo také demografické uspořádání obyvatelstva, protože vlivem poválečné migrační vlny se do země dostalo velké množství přistěhovalců, a to především ze Španělska, Portugalska a Itálie. Prosperita v oblasti ropného hospodářství však začala přitahovat také imigranty z chudých oblastí Latinské Ameriky, nejvíce pak z Peru, Kolumbie a z Ekvádoru.

Díky obrovským příjmům z těžby ropy mohl Goméz vytvořit velkou armádu a také centralizovanou státní správu. I přesto, že byla Venezuela v tomto období ekonomicky na vrcholu, nepodařilo se zde zasadit na delší období demokracii. Země zažila pouze krátké tříleté období demokracie⁷³, jinak se jednalo převážně o vojenské představitele ve vedení státu.

„V únoru 1945 vyhlásila Venezuela válku Ose, po brzkém konci války vláda povolila činnost komunistů a dala volební právo ženám.“⁷⁴ Vítězem voleb se stal kandidát strany Demokratická akce, ovšem ještě před tím, než vůbec stihl nastoupit do funkce, došlo k dalšímu puči a k moci se dostala vojenská junta mladého generála Jiméneze⁷⁵.

Jiménez uzákonil, že bohaté ropné společnosti budou státu odevzdávat až polovinu zisků, přesto se mu nepodařilo odstranit markantní rozdíly mezi nejbohatší a nejchudší vrstvou, která tvořila naprostou většinu společnosti. Bylo jasné, že občanské nepokoje a obří masové demonstrace na sebe nenechají dlouho čekat. Navíc v roce 1958 se k demonstrujícím přidala i policie s armádou, takže generálova diktatura mohla nadobro skončit.

Vládu diktátora Jiméneze nejvíce poznamenala silná korupce; poté také nechvalně známá tajná policie, která v podstatě koncentrovala veškerou moc do jeho rukou. Musíme se však pozastavit nad tím, že vláda tohoto charismatického vůdce byla doprovázena také honosnými stavbami a projekty, díky kterým jsou mu dodnes přisuzovány zásluhy za vybudování celého Caracasu, nových městských částí a vůbec infrastruktury celé Venezuely.

„Vliv armády je ve Venezuele, obdobně jako v jiných latinskoamerických státech, opravdu značný. Není to nic neobvyklého, vždyť mezi roky 1830 a 1958 vládli zemi civilisté

⁷³ tzv. trienio.

⁷⁴ KLÍMA, J. *Dějiny Latinské Ameriky. Vývoj oblastí, regionů a států*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015. s. 390.

⁷⁵ celým jménem **Marcos Evangelista Pérez Jiménez** (25. dubna 1914 – 20. září 2001); voják, politik, diktátor. Ve Venezuele vládl mezi lety 1948 – 1958.

pouhých devět let.“⁷⁶

V roce 1959 mohly proběhnout vůbec první svobodné a legitimní volby, čímž byla poprvé ve Venezuele zakotvena demokracie. Prvním prezidentem, který byl zvolen přímým hlasováním, se stal Rómulo Betancourt. Země se tak mohla v příštích čtyřiceti letech těšit relativní politické stabilitě.

V roce 1960 došlo ve Venezuele k významnému historickému milníku, neboť se tato země stala jedním ze zakládajících členů OPEC, čímž se rázem dostala do pozice jednoho z nevlivnějších států celé Latinské Ameriky. Mimo jiné používala Venezuela své členství v OPEC k čim dál tím většímu prosazování své protiamerické politiky.

Šedesátá léta 20. století probíhala ve Venezuele ve znamení demokratického vývoje. V roce 1961 byl ústavou potvrzen nový prezidentský demokratický systém. „*R. Betancourt setrval v úřadě po celé volební období jako civilní prezident (1959 – 64) a poté ho pokojnou cestou vystřídal Raúl Leoni (1963 – 69). Demokracie se dále rozvíjela, nejmocnějšími stranami byly Demokratická akce, kterou založil Betancourt, a Křesťansko – sociální strana. V roce 1964 a v roce 1969 podnikla tehdejší vláda vojenský zárok proti partyzánským hnutím v zemi. Operace si bohužel vyžádaly množství nevinných civilistů.*“⁷⁷

Období mezi lety 1958 a 1978 je považováno v očích mnoha odborníků za dobu výjimečné demokracie ve Venezuele. „*Glorifikace politického systému napodobujícího model Spojených států amerických a vyvarování se extrémnímu nacionalismu začaly právě v době, kdy se zbytek kontinentu pohyboval na hraně výběru mezi militantním diktátorstvím a komunismem kubánského ražení.*“⁷⁸

Mezi lety 1974 – 1979 stál v čele země prezident Carlos Andrés Peréz. Za jeho vládnutí si Venezuela vysloužila přezdívku „Saúdská Venezuela“ právě podle Saúdské Arábie, která je známá svými obrovskými zásobami ropy. Prezident Peréz totiž znárodnil venezuelský ropný průmysl; navíc v roce 1976 založil novou státní společnost PDVSA⁷⁹, která se stala hnacím motorem venezuelské ekonomiky, a je jím v podstatě dodnes.

⁷⁶ Autoritativní režimy v Latinské Americe: Venezuela v době před Chávezem. *Válka.cz* [online]. 2010 [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://www.valka.cz/13623-Autoritativni-rezimy-v-Latinske-Americe--4-Venezuela-a-Hugo-Chavez>

⁷⁷ Venezuela: Historie. *VENEZUELA.CZ* [online]. [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.venezuela.cz/zakladni-informace-historie.htm>

⁷⁸ Autoritativní režimy v Latinské Americe: Venezuela v době před Chávezem. *Válka.cz* [online]. 2010 [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://www.valka.cz/13623-Autoritativni-rezimy-v-Latinske-Americe--4-Venezuela-a-Hugo-Chavez>

⁷⁹ Petróleos de Venezuela, SA. Jedná se o státní podnik věnující se těžbě ropy a zemního plynu. Dle neoficiálních informací by měla Venezuela být vlastníkem největších světových zásob ropy na světě.

Konec zlaté éry pro Venezuelu začal v roce 1979, neboť země vstoupila do dvacetiletého období ekonomického útlumu. Pokles cen ropy a zvýšené náklady na její těžbu, přinesly Venezuele velké komplikace. Navíc se zvyšoval počet obyvatel a čím dál tím více lidí začalo být nespokojeno s vládnoucí elitou.

Celá situace dospěla k devalvaci měny, na kterou vláda přistoupila dne 18. února 1983. Do venezuelských dějin vstoupil tento den jako „Černý pátek“; venezuelská měna, která byla považována za bezkonkurenčně nejstabilnější v celém jihoamerickém regionu a navíc byla jako jediná mezinárodně akceptovatelná, ztratila po devalvaci svou hodnotu a následkem došlo k dramatickému poklesu životní úrovně, politické nestabilitě a také k nárůstu kriminality.

Ekonomická situace země byla tak vážná, že prezident Peréz byl ochoten dokonce přistoupit na úsporná opatření pod vedením Mezinárodního měnového fondu v rámci washingtonského konsenzu.⁸⁰ Celkově se dá říct, že navrhované teze byly vymyšleny velmi dobře, avšak vztahovaly se na Latinskou Ameriku jako na celek, nikoli na jednotlivé oblasti. A právě v případě Venezuely byl efekt oněch reforem spíše záporný.

Venezuela od své měnové devalvace ztratila na své atraktivitě především ze stran investorů, ale také zahraničních turistů, ba dokonce i přistěhovalců, což platí do dnešních dní. Především zemi nepomáhá ani fakt, že má Venezuela obrovské ropné a přírodní bohatství.

Reformy pod vedením MMF začaly vyvolávat čím dál tím větší nepokoje, které definitivně vyvrcholily 27. února 1989 krvavě potlačeným povstáním, které je známé jako „Caracazo“.

Jelikož byla na počátku devadesátých let politická situace ve Venezuele na pokraji politického chaosu, bylo zřejmé, že pokusy o změnu ve vedení země na sebe nenechají dlouho čekat. V roce 1992 se o to poprvé pokusila skupina důstojníků vedená charismatickým podplukovníkem a parašutistou Hugem Chávezem. Proti tomuto puči však zasáhla armáda prezidenta Peréze a Chávez byl odsouzen a uvězněn. Tímto svým činem se však stal pro mnoho lidí, kteří žili v chudobě a bídě, nesmrtelným hrdinou, který bojoval proti zkorumpované vládě.

Prezident Peréz byl venezuelským Kongresem obviněn z korupce a na základě tohoto obvinění musel z postu prezidenta země odstoupit. Hugo Chávez navíc po dvou letech strávených ve vězení dostal od nového prezidenta milost. Venezuela byla v tomto období dost nelogicky považována za nový model demokracie a stability. Tato slova vzešla především z řad

⁸⁰ Souhrn deseti bodů neoliberálních reforem, jež by měly oživit propad latinskoamerických ekonomik. Autorem těchto reforem byl úředník MMF J. Williamson. Návrh obsahoval mj. tato doporučení: ochrana vlastnických práv, privatizace státních podniků, tržně určované úrokové sazby, zrušení bariér pro přímé zahraniční investice apod.

vlády Spojených států amerických, které vůbec nebraly v potaz fakt, že ve Venezuele probíhají neustálé občanské války a diktátorské režimy.

Po propuštění z vězení se Chávez odebral na Kubu, kde se začal připravovat na svůj velký návrat. Svou přípravu na prezidentské volby však zkonstruoval až po návratu z Kubu do Venezuely v roce 1998. Zajímavostí je, že Chávez při svém pobytu ve vězení zcela změnil své dosavadní názory na *golpismus*⁸¹ a začal se ubírat cestou demokracie (participativní), která se poté projevovala v jeho vládě.

V roce 1999 tedy mohly ve Venezuele proběhnout legitimní volby, kterých se chtěl zúčastnit také Hugo Chávez. Od samotného počátku byl v roli outsidera, protože od doby jeho puče uběhlo několik let. Většina pozornosti se v té době točila kolem jeho protikandidátky Irene Sáezové, která byla bývalou Miss Universe. Charismatické a výbušné projevy Cháveze, ve kterých sliboval konec korupce a reformy pro chudé byly natolik přesvědčivé (navíc spoléhal na své rétorické umění), že ve volbách získal 56% hlasů a stal se tak 52. prezidentem Venezuely.

„Roku 1999 byla schválena nová ústava, která ukončila dosavadní rotaci pravicových stran. Chávez zavedl nacionalistickou a populistickou politiku zaměřenou na řešení sociální nerovnosti. Přejmenoval stát na Bolívarovskou republiku Venezuela a z Osvoboditele učinil ikonu reformy.“⁸²

Radikální reformy, které s sebou nový prezident přinesl (na základě svých předvolebních slibů), vyvolaly obrovské nepokoje především na straně vyšších ekonomických elit. Vrcholem se stal rok 2002, kdy chtěl lid okamžitou prezidentovu demisi, což se málem podařilo, avšak v ulicích se rozpoutaly obrovské demonstrace. Příznivci prezidenta Cháveze rozpoutali s opozičními protestanty tvrdé boje přímo v ulicích hlavního města Caracasu, načež přišlo o život 19 civilistů. Celá událost vyvrcholila neúspěšným vojenským převratem, kdy byl prezident Chávez držen po dva dny v zajetí. Chávez však celou situaci ustál a vrátil se na post prezidenta Venezuely.

V roce 2006 byl Hugo Chávez dokonce zvolen prezidentem podruhé. Dle venezuelské ústavy to mělo být také naposled, neboť ústava v roce 2006 neumožňovala více než dvě šestiletá období ve funkci nejvyššího muže v zemi. Nebyl by to však Chávez, kdyby se nepokusil o změnu, a to prostřednictvím referenda. V prvním referendu, které se konalo roku 2007, však neuspěl. Ovšem v roce 2009 se o vše pokusil znovu, a tentokrát již úspěšně. V praxi to znamená, že podle Ústavy Venezuely může prezident vládnout libovolně dlouho. Hugo Chávez ve funkci vydržel do 5. března 2013, tedy do dne své smrti. Ve funkci jej nahradil dočasně viceprezident

⁸¹ převzetí moci státu pomocí převratu.

⁸² KLÍMA, J. *Přehled dějin Latinské Ameriky*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011. s. 182.

Nicolás Maduro, který funkci oficiálně uhájil i ve volbách a v současnosti tak je hlavou země.⁸³

„Venezuelskou cestu mezi kapitalistickou ekonomikou a socialistickými experimenty doprovází „ropné prokletí,“ příliš vysoká zločinnost a nevyváženost politických, ekonomických a sociálních poměrů. Zůstává ovšem skutečností, že velká země s 30 miliony obyvatel jako významný člen OPEC a seskupení MERCOSUR patří k jihoamerickým mocnostem.“⁸⁴

4.2 Historický vývoj Bolívie ve 20. a 21. století

Na počátku 20. století se začala Bolívie industrializovat a urbanizovat, což vedlo k migraci mnoha obyvatel do měst. Navíc se postupem času začala probouzet do té doby nevýznamná část indiánského obyvatelstva, což později vedlo k důležitým politickým změnám.

Bolívie hrála na počátku dvacátého století roli země, která je v konfliktech velmi neúspěšná a neumí si poradit v žádné důležité situaci. V roce 1903 došlo k další územní ztrátě (po válce o ledek – viz předchozí kapitola). Bolívie prodala část svého území – úrodou oblast Acre – velmi nevýhodným způsobem Brazílii. Jak se ukázalo později, šlo o opravdu nevýhodný obchod, kterým přišla Bolívie o 190 tisíc km² ekonomicky důležitého území. Přišlo totiž období tzv. kaučukového boomu, takže Brazílie se mohla radovat z výhodně získaného území.

Mezi lety 1932 – 1935 ztratila Bolívie další oblast své země. Došlo totiž k válce o oblast Chaco mezi Bolívií a Paraguayí, přičemž tento krvavý konflikt zapříčinil, že Bolívie přenechala většinu území Chaco právě svému protivníkovi. Tento tříletý válečný konflikt přišel Bolívii na 65 tisíc životů. Navíc obě země válka destabilizovala. V roce 1937 přišla bolívijská vláda se zajímavým tahem – došlo ke znárodnění petrolejářského holdingu Standard Oil, což zemi mělo zajistit dostatečné financování.

„Válečný neúspěch znamenal v bolívijském vědomí zlom. Celá jedna generace mladých lidí si náhle plně uvědomila slabost země, nekompetentnost politického a z větší části i vojenského vedení a naplno poznala, že Bolívie je vskutku hluboce sociálně a rasově rozdělenou zemí, závislou na světových mocnostech. Původní očekávání velkého vítězství a kompenzace za porážku vystřídal pocit bezmoci, následovaný intenzivní touhou po změně. Lidé cítili nutnost proměnit společnost, stát i ekonomiku. Válečná zkušenost se dotkla velkého počtu mladých lidí: frontou prošlo na 250 000 mužů z třímilionové populace. A řada z nich tam přestala považovat Paraguay za skutečného nepřítele. Z části pravdivé tvrzení a z části i mýtus o roli Standard Oil v zinscenování a pak prý i v sabotování války posílil snahu o nezávislost v ekonomice. Ze špatné

⁸³ Zajímavostí je, že Maduro získal 50,66% hlasů, což znamenalo nejtěsnější volbu prezidenta v zemi.

⁸⁴ KLÍMA, J. *Dějiny Latinské Ameriky. Vývoj oblasti, regionů a států*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015. s. 458. ISBN 978-80-7422-368-6.

*situace země byl viněn zahraniční kapitál, neschopní politici a domácí „cínoví baroni.“ Společnost se dynamizovala a radikalizovala. Pro Bolívii Chaco znamenalo vlastně totéž, co pro řadu evropských společností 1. světová válka, z níž vzešla vlna nacionalismu a fašismu.*⁸⁵

Největším problémem Bolívie ve 20. století byl fakt, že v zemi probíhaly takřka nepřetržitě občanské války a politické převraty. V roce 1952 se stal prezidentem Víctor Paz Estenssoro, což byl jeden ze zakladatelů Národního revolučního hnutí. Stalo se tak poté, co nespokojení horníci a policisté právě pod hlavičkou Národního revolučního hnutí zabrali La Paz. Ihned po uvedení do funkce začal prezident Estenssoro s hospodářskými reformami, které se zaměřovaly na znárodnování těžebních společností a rozdělování půdy. Došlo také k velké reformě v řadách školství nebo k zavedení všeobecného volebního práva. I přes veškeré snahy byla bolívijská ekonomika velmi oslabená. Ve světě totiž došlo k obrovskému propadu cen cínu, který byl pro Bolívii hlavním exportním zbožím. V roce 1964 byl demokraticky zvolený prezident Estenssoro svržen v rámci vojenského převratu, který nastal ze strachu před revolucí kubánského typu. Vlády se tedy ujala vojenská junta, která byla známa svou nevyzpytatelnou tvrdostí vůči opozici a vůči hornickým guerillám.

Zajímavostí vstupuje do historie Bolívie rok 1967. Na východě země je totiž zavražděn kubánský revolucionář Ernesto „Che“ Guevara, který se snažil rozšiřovat na celém jihoamerickém kontinentě komunistickou revoluci a ideologii. Z bolívijského hlediska však vše skončilo „kulkou v džungli“ pro Kubánce.

V roce 1971 se stal prezidentem po dalším převratu Hugo Bánzer Suárez a následně nastolil v zemi diktaturu. Vůbec celá druhá polovina 20. století se v Bolívii nesla ve znamení neustálého střídání pseudovlád, diktatur a vojenských pučů. *Ilustrací totální politické nestability země může být období let 1978 – 1982, kdy se u moci vystříдалo 8 prezidentů.*⁸⁶

Roku 1982 dosadila bolívijská armáda do funkce prezidenta země civilistu. Je jím Hernán Silas Zuazo, čímž v Bolívii skončilo dlouhé období vojenských diktatur a převratů.

Od roku 1985 byl znovu u moci prezident Estenssoro, který měl za úkol především ekonomickou stabilitu země. Musel se vypořádávat z velmi vysokou mírou inflace a celkově katastrofickou ekonomikou, avšak nutno podotknout, že se mu to celkem dařilo.

„Léta 1989 – 2000 byla obdobím pokusu o liberalizaci bolívijské ekonomiky, o stabilizaci politického a stranického systému, decentralizaci státu a o méně konfrontační

⁸⁵ BUBEN, R., SOMOGYI, P. *Stručná historie států. Bolívie*. 1. vyd. Praha: Libri, 2009. s. 67. ISBN 978-80-7277-423-4.

⁸⁶ Bolívijská třetí cesta: Transatlantický kolonialismus. *E-republika.cz* [online]. 2013 [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://e-republika.cz/article1620-Bolivijska-t%C5%99eti-cesta>

*politiku. Vlády se pokoušely řešit oživenou a palčivou etnickou otázkou uznáním multietnického charakteru země. Mobilizace indiánů, založená na stále vyhraněnější etnické linii, však pokračovala.*⁸⁷

Roku 1993 se stal prezidentem Gonzalo Sánchez de Lozada, který byl vládcem silně proamerickým, a podle toho také vypadaly jeho reformy. Jednalo se především o privatizaci státních podniků, volný trh a také otevření dveří pro zahraniční investory.

V období těžké ekonomické krize se v roce 1997 dostal k moci někdejší diktátor Bánzer Suárez, který započal dlouhé období agrese vůči pěstitelům koky⁸⁸, která se stala tradiční komoditou celé Bolívie. Pěstitelé koky začali s čím dál tím větším odporem proti krokům Suáreze, jejich vůdcem se stal Evo Morales.

Začalo docházet k dlouhým pochodům, protestům, blokádám silnic či ke krvavým střetům s policejními složkami. Indiánský vůdce Morales se stal hlavním představitelem opoziční síly ve druhém prezidentském období Sáncheze de Lozada (2002 – 2003). Politická situace začala být v zemi kritická. Evo Morales se začínal těšit čím dál tím větší popularitě. Dá se říct, že demokracie vydržela v zemi mezi lety 1993 – 2003 jen díky tomu, že vláda vždy spolupracovala s nejvíce extrémistickými skupinami, což ovšem demokracii samotnou vylučuje.

*„Další ožehavé téma 90. let a přelomu tisíciletí představovaly zdroje přírodních surovin, zejména fosilních paliv - zemního plynu a ropy. Bolívie se nacházela v paradoxní situaci – země z hlediska přírodních surovin pohádkově bohatá byla do roku 2005 exploatována nadnárodními společnostmi, které využívaly levnou domácí pracovní sílu, navíc se s využitím všudypřítomné korupce často dopouštěly rozsáhlých daňových úniků. Státní příjem byl přitom díky privatizaci státních podniků zcela závislý na přísunu daní, které ale představovaly pouhých 15 % HDP, což byl jeden z nejnižších podílů v celosvětovém měřítku. Soukromé podniky, zejména v zahraničních rukou, měly paradoxně nejnižší daňové taxy.*⁸⁹

Lidé začali být v roce 2003 velmi nespokojeni se situací v zemi a také s prezidentem Sánchezem. Během tzv. „černého února“ došlo ke konfliktu mezi armádními silami a policisty, z čehož vyplynulo několik desítek mrtvých; poté se lid začal bořit kvůli návrhu prezidenta na vedení ropovodu přes Chile. V letech 2003 – 2005 indiáni pod vedením Evo Moralese ochromovali zemi blokádami silnic a masovými protesty. Vládou byl dokonce vyhlášen

⁸⁷ BUBEN, R., SOMOGYI, P. *Stručná historie států. Bolívie*. Praha: Libri, 2009. s. 143.

⁸⁸ tzv. cocaleros

⁸⁹ Bolívijská třetí cesta: Boj o přírodní bohatství. *E-republika.cz* [online]. 2013 [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://e-republika.cz/article1620-Bolivijska-t%C5%99eti-cesta>

výjimečný stav, prezident v červnu 2005 abdikoval a většina indiánského obyvatelstva požadovala za svého nového prezidenta právě Moralese. Ovšem dle ústavy se prezidentem mohl stát jeden z trojice předseda dolní komory parlamentu, předseda Senátu či nejvyšší soudce. Po zavržení dvou prvně jmenovaných (davy indiánů kvůli tomu protestovali v ulicích, jen aby zabránili jmenování jednoho ze dvou pravicových kandidátů) převzal vládu nejvyšší soudce Rodríguez Veltzé a dovedl zemi k předčasným volbám.

Masivní volební kampaň, která byla namířená především na chudé indiánské obyvatelstvo, které zatím nikdy nemohlo zasahovat do politických věcí země, byla úspěšná. „*Z prosincových prezidentských voleb 2005 vyšel vítězně s více jak 50 procenty hlasy Evo Morales, aymarský rolnický vůdce.*“⁹⁰

Nespokojená opozice se pokusila o poslední záchranný krok – vynutit si referendum o odtržení východní části země. Mezitím probíhaly nejrůznější střety mezi opozicí a indiány.

Rok 2008 se nesl ve znamení politické krize, na jejímž konci byl Morales potvrzen jako prezident. Navíc v oblasti půlměsíce došlo k masakru, při kterém vládou najatí útočníci postříleli devatenáct stoupců Moralesovy MAS. Jihoameričtí státníci pak jasně dali najevo své sympatie prezidentu Moralesovi.

V roce 2009 byla schválena nová ústava, která dává výrazně více práv indiánskému obyvatelstvu, ale také prezidentu Moralesovi. Ten byl znovu zvolen prezidentem Bolívie a je jím až dodnes. Politické třenice však působí na Bolívii velmi destruktivně. Navíc můžou nepokoje nadále pokračovat především díky autonomním departmentům, které status autonomie získaly v roce 2009. Pravdou však zůstává, že tento statut nebyl nikdy uveden do praxe.

⁹⁰ ROEDL, B. *Dějiny Peru a Bolívie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. s. 279.

5 Politický vývoj obou zemí

V následující kapitole se budeme zabývat specifickým politickým vývojem ve Venezuele a v Bolívii v průběhu 20. století. Důležitým bodem pak budou jakési kultury osobností v obou zemích, jenž výrazně ovlivnily politický vývoj. Zatímco ve Venezuele se zaměříme na osobnost Huga Cháveze, v Bolívii půjde o boj za práva indiánů v osobnosti Evo Moralese.

5.1 Politický vývoj ve Venezuele

Politický vývoj ve Venezuele se dá jednoduše rozdělit do dvou nejdůležitějších období. Tím prvním budou počátky budování politických stran a diktatury v zemi, jež byly později vystřídány pokusy o demokratické zřízení. Druhým obdobím bude bezesporu vláda prezidenta Hugo Cháveze, která pro Venezuelu znamenala významné politické mezníky, spojené především s ideologií tzv. „socialismu 21. století.“

5.1.1 První fáze politického vývoje

Podíváme-li se zpět do historie, pak můžeme říct, že Venezuela byla do počátku dvacátého století jakýmsi prototypem latinskoamerického režimu, ve kterém je ekonomika země založená na zemědělství a tradicí je střídání militaristických vlád. Vše platilo do doby, než se zde objevily značné zásoby ropy. Ty odstartovaly politické transformace, které měly za následek především vzdělanou a politicky uvědomělou střední vrstvu obyvatel, která dokázala do Venezuely postupem času zasadit demokratické principy vlády.

Na počátku dvacátého století zažívala Venezuela velmi tvrdou diktaturu generála Gómeze. V zemi navíc došlo k velkému rozmachu těžby ropy, takže se postupně stala jednou z nejbohatších zemí Latinské Ameriky. Na životě obyvatelstva se však ekonomický rozmach země nijak neprojevoval. *„Přesto vzrůst průmyslového dělnictva změnil sociální skladbu a vyvolával i politickou radikalizaci. Systém Gómezovy osobní diktatury zvaný cesarismo democrático ukončila až v prosinci roku 1935 prezidentova smrt. Gómezovo prezidentské období dokončil viceprezident Eleazar López Contreras. Poté byl zvolen řádným prezidentem na období 1936 – 1941. Ačkoli to byl právě on, kdo tvrdě potlačil studentské demonstrace v roce 1928, amnestoval politické vězně, přestal pronásledovat dělnické organizace a „bolševiky“, vyhlásil svobodu tisku.“⁹¹*

Právě tato skutečnost umožnila zakládat moderní politické strany, jako např.

⁹¹ KLÍMA, J. *Dějiny Latinské Ameriky. Vývoj oblastí, regionů a států*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015. s. 321.

Demokratickou akci (AD) Rómulo Betancourta. Prezident navíc zaručil mnohé občanské svobody, zkrátil prezidentské období ze sedmi na pět let, upravil pracovní dobu na osm hodin denně, ale byly zakázány odbory. Došlo však ke zlepšení zdravotnictví.

V tomto období zahájilo činnost mnoho politických uskupení. Kromě Demokratické akce jmenujme např. Komunistickou stranu Venezuely (PCP), Výbor pro nezávislou volební politickou organizaci (COPEI) či Demokratický republikánský svaz (URD).

Období mezi lety 1945 – 1948 přineslo do Venezuely situaci experimentální demokracie z historie známou jako *trienio*. V tomto období zvítězila ve volbách Demokratická akce, která si v zemi získávala čím dál tím větší vliv. Byla zastoupena a podporována především rolníky a venkovany. Vzhledem k velké moci, kterou mohla Demokratická akce disponovat, se velmi rychle začala formovat také opozice, která zahrnovala např. armádu či církve. Jelikož byla opoziční síla větší, než se původně předpokládalo, pomohla k provedení státního převratu, po němž nastává další období diktátorského režimu.

„Vůdce junty Carlos Delgado Chalbaud (1948-1950) rozpustil Kongres, anuloval ústavu, zrušil demokratické svobody i některé strany včetně AD. Roku 1950 také potlačil stávkou naftařů. Za záhadných okolností byl roku 1950 zavražděn a junta přestala být „vojenskou“, když 27. 11. 1950 designovala civilního prezidenta. Prozatímní šéf státu Germán Suárez Flamerich (1950-1952) však stejně tvrdě pronásledoval veškeré politické odpůrce a změnil vězení Guasina ve skutečný koncentrák. Zároveň podpořil investice USA. Stavební boom, rozvoj infrastruktury a nové komunikace budované v letech 1948 – 1958 přesvědčovaly veřejnost, že se taková politika vyplácí. Připravovaly se volby, ale jejich výsledky junta neuznala a moci se ujal její protagonist Marcos Pérez Jiménez (1952 – 1958) nejprve jako prozatímní prezident, od roku 1953 jako diktátor. Uvěznil tisíce oponentů, zavedl ostrou cenzuru a rozehnal masové organizace. Vojáky si získal modernizací armády a vyššími platy.“⁹²

Přestože vláda Jiméneze v roce 1958 skončila, zůstane tento diktátor v očích mnoha Venezuelanů osvíceným mužem, protože nechal z příjmů z ropy vybudovat televizní přípojky i v nejchudších oblastech Caracasu, čímž tamní obyvatelé doslova připoutal k vymoženostem moderní doby.

Pravděpodobně nejdůležitějším dokumentem politického vývoje ve Venezuele je dohoda z Punto Fijo, kterou podepsali představitelé tří nejdůležitějších politických stran; za Demokratickou akci Rómulo Betancourt, za Křesťanskou demokratickou stranu Rafael Caldera a za Demokratickou republikánskou unii Jovito Villalbu. Hlavním bodem této dohody, která

⁹² KLÍMA, J. *Dějiny Latinské Ameriky. Vývoj oblastí, regionů a států*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015. s. 390 – 391.

byla podepsána v říjnu 1958, byla spolupráce a ochrana demokratického režimu. Trvalo tedy deset let, než se podařilo odstavit od moci a vyhnat ze země posledního diktátora. Významnou záležitostí této dohody a vůbec celého stranického vývoje bylo vyloučení zástupců Komunistické strany Venezuely z účasti na dohodě vzhledem k odporu komunismu od demokratických zástupců a také vzhledem k nátlaku ze strany USA. Z praktického hlediska se však jednalo o dohodu demokratických stran, které vládly nedemokraticky.

Volby, které se konaly v roce 1958, daly vítězné Demokratické akci kontrolu nad oběma komorami Kongresu a také nad přímo voleným prezidentem. Tato strana již byla více ochotná hledat kompromis se svými opozičními protivníky. Ovšem i opozice si byla vědoma faktu, že je důležité pozvedat demokracii v zemi i přes prohru ve volbách. Po zvolení zástupců Kongresu bylo ustanoveno zvláštní komitét⁹³, které bylo pověřeno vytvořením nové ústavy.

Během šedesátých let dvacátého století demokratický režim překonal několik pokusů o státní převrat ze strany levice. Především na počátku tohoto období byly pokusy o převrat velmi časté, ovšem většina politických stran se dohodla s Demokratickou akcí na vytvoření velké koalice, čímž podpořily stabilitu demokracie v zemi. Hrozby v podobě převratů pak velmi zeslábly; především od roku 1968, kdy ve Venezuele došlo ke konsolidaci demokracie. V tomto období se jednalo o velice neobvyklý jev v Latinské Americe, protože v tomto regionu se většinou jednalo o pravicové faktory vlád, které nastolovaly autoritářsko – byrokratické režimy.

5.1.2 Druhá fáze politického vývoje – fenomén Hugo Chávez

Osobnost Hugo Cháveze je pro venezuelskou politiku natolik typickou a důležitou, že je vhodné pozastavit se nad celým jeho životem a vývojem, kterým změnil myšlení mnoha jeho stoupcům nejen ve Venezuele. „*V Bolívii se nápady venezuelského prezidenta nechává neustále inspirovat Evo Morales, v Ekvádoru se k jeho politice otevřeně hlásí Rafael Correa, stejně jako v Nikaragui Daniel Ortega. Pozadu však překvapivě nezůstal ani prezident Kolumbie Álvaro Uribe.*“⁹⁴ Tím je naplněn fakt, že Hugo Chávez nebyl fenoménem jen pro Venezuelu, ale že jeho vliv sahal daleko za hranice státu.

Hugo Chávez vstoupil do politiky v době, kdy ve Venezuele docházelo k všeobecnému ekonomickému úpadku a ztrátě důvěry v politiku a veřejné instituce.

Narodil se v roce 1954 během diktatury generála Jiméneze a vyrůstal v nejchudší vrstvě obyvatel v době největšího ekonomického boomu země. Rozhodl se vstoupit do armády, čímž

⁹³ Organizační výbor; skupina lidí, která je pověřena nějakým úkolem.

⁹⁴ Navzdy Hugo Chávez. PILÁTOVÁ, Markéta. *Respekt.cz* [online]. 2013 [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://www.respekt.cz/tydenik/2009/9/navzdy-hugo-chavez>

udělal obrovský krok ke svému vzdělání, protože právě v armádě bylo možné dosáhnout vysokého vzdělání, kterého by v běžném životě nikdy nemohl dosáhnout. Jakmile dokončil Chávez vzdělání na univerzitě, přišel do kontaktu s občanskou válkou v Kolumbii. Na základě této zkušenosti (především brutality levicové guerillové armády) vytvořil v roce 1977 první konspirační organizaci, a sice Osvobozenou armádu venezuelského lidu (ELPV).

Po založení ELPV strávil Hugo Chávez ještě několik let v armádě. Mezi lety 1977 – 1982 se nachází v Maracay, která je jednou z hlavních základen pro vzdušné síly ve Venezuele. Ve stejném období v zemi vrcholí rozpor mezi vládou, která se snaží vytvořit tzv. Velkou Venezuelu a mezi šířící se ztrátou důvěry ve veřejné instituce. Roku 1980 byl Chávez přeložen do Caracasu jako sportovní trenér ve vojenské akademii. Postupem času se zde shledává s instruktory, kteří jsou podobného smýšlení jako on; čili s těmi, jež jsou odmítaví vůči korupci v sociální a politické sféře. Společnými silami zakládají EBR-200. Tato zkratka slouží jako označení pro Revoluční bolívarskou armádu, číslo 200 značí dvousté výročí narození Simona Bolívara. Chávezova revoluce byla založena na právu na vzdělání, národní suverenitě, sociální spravedlnosti a v neposlední řadě na vytvoření občansko-vojenské jednoty.

„V červenci 1984, když se stal generál Carlos Julio Peñaloza nový ředitelem akademie, někteří z rodičů kadetů si přišli stěžovat na to, že se ze školy začíná stávat centrum konspirace. Náležitě o tom spravil svoje nadřízené a podezřelí důstojníci byli převeleni z akademie. Chávez se tak dostal ke kolumbijským hranicím do města Elorza. Další převelení na sebe nedala dlouho čekat a tak Chávez putoval po posádkách v celé zemi, ale to právě spíše naopak pomohlo jeho verbování nových sil.“⁹⁵

Za historický milník můžeme označit rok 1989, kdy se poprvé Hugo Chávez pokusil o vstup do politiky. V únoru téhož roku byla vládou představena nová ekonomická politika země. V praxi se jednalo o přísná omezení, která se týkala především výrazného zvýšení cen benzínu, což mělo změnit poměry v dopravě. Právě zvyšování cen benzínu bylo hlavní příčinou vzniku občanských nepokojů. Jen během demonstrace v Caracasu bylo ozbrojenými silami zabito cca 300 lidí.

Politická krize ve Venezuele se tak začala prohlubovat, což se ukázalo především při pokusu o státní převrat v roce 1992. Povstalci, kteří zorganizovali pokus o převrat, se přihlásili k nacionalistické frakci mladších důstojníků známých jako Bolívarské revoluční hnutí 200 (MBR-200). Důstojníci tohoto hnutí se kriticky stavěli k ekonomické politice státu, pokus o převrat zorganizovali jako odpověď na vzrůstající nepokoje, navíc byli podporováni menšími

⁹⁵ Autoritativní režimy v Latinské Americe: Venezuela a Hugo Chávez. *Válka.cz* [online]. [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <http://www.valka.cz/13623-Autoritativni-rezimy-v-Latinske-Americe--4-Venezuela-a-Hugo-Chavez>

levicovými stranami.

Přesto, že byl pokus o převrat potlačen, popularita Hugo Cháveze stoupala. Můžeme dokonce říct, že se z něj stal prototyp „lidového“ hrdiny. Dokonce získal možnost poprvé vystoupit v televizním vysílání, v němž „přinutil“ své spolubojovníky složit zbraně a uklidnit situaci. Vláda tedy dosáhla zmaření převratu, avšak dala Chávezovi šanci stát se osobností.

Onen televizní výstup byl ukázkou skvělých řečnických schopností Hugo Cháveze, jež mu nejen získal na popularitě, ale byl také důležitou součástí následujícího vývoje země. Proto jej uvádím jako příklad:

„Nejdříve bych chtěl popřát dobré ráno všem Venezuelcům a poslat tuto Bolívarskou zprávu odvážným vojákům v pluku Aragua Parachute a Valencijské ozbrojené brigádě.

Spolubojovníci: bohužel, prozatím ještě nebyly dosaženy cíle, které jsme si stanovili. Tím chci říci, že se nám zde v Caracasu nepodařilo převzít moc. Tam, kde jste byli vy, jste bojovali velmi dobře, ale nyní nastal čas vzdát se dalších krveprolití. Nastal čas promyslet věci jinak, nastanou nové situace a země určitě změní směr k lepší budoucnosti.

Tedy poslouchejte, co Vám musím říci: poslouchejte komandanta Cháveze, který Vám posílá tuto zprávu, prosím, zamyslete se a složte zbraně, protože pravdou je, že nemůžeme dosáhnout našich cílů, které jsme si stanovili na národní úrovni, již nyní. Spolubojovníci, poslouchejte tuto zprávu solidarity. Děkuji Vám za vaši oddanost, za Vaši odvahu, za Vaši nesobeckou ušlechtilost; před touto zemí a před Vámi se osobně hlásím k odpovědnosti za tento Bolívarský vojenský pokus o převrat.

Děkuji. ⁹⁶

Hugo Chávez zde poukazuje na fakt, že sice není možné dosáhnout jeho cílů nyní, ale to neznamená, že by byly neuskutečnitelné do budoucna. Spíše projev poukazuje na fakt, že myšlenka na opětovné pozvednutí zbraní je stále aktuální, avšak je důležité počkat na příhodnější moment; což se později potvrzuje.

Druhý pokus o převrat byl znovu neúspěšný a navíc došlo u uvěznění jeho aktérů. Chávezovo uvěznění však netrvalo dlouho. V roce 1994 byl omilostněn a politické věci se mohly hnout dalším směrem.

Hugo Chávez získal svobodu, avšak do armády se již vrátit nesměl. Začal se tedy více zaměřovat na politiku a budoucnost Venezuely. Postupně organizoval politickou stranu, která

⁹⁶ RABY, David L. *Democracy and revolution. Latin America and Socialism Today*. Pluto Press, 2006. s 150.

by mu mohla dopomoci k vítězství v prezidentských volbách v roce 1998. Od původní MBR-200 tak přechází k politické straně Hnutí páté republiky (MVR). Spojení pátá republika měla být signálem odtržení od republiky čtvrté, která byla typická svou zkorumpovaností.

V prezidentské kampani měl Hugo Chávez jistotu podpory lidu již od pokusu o státní převrat. Navíc sliboval tzv. Bolívarovskou revoluci, která by znamenala přepsání ústavy, přerozdělení bohatství chudým a také zastavení splácení státního dluhu⁹⁷. Média navíc vedla kampaň vyloženě proti Chávezovi, protože začaly panovat obavy, že by zavedl vládu ve stylu levicové diktatury. Jeho reakce však byla taková, že jeho vítězství by neznamenal žádné zestátnění, ale pouze ponechání ropného průmyslu pod kontrolou státu. Jeho cílem měl být „kapitalismus s lidskou tváří.“

Prezidentské volby Hugo Chávez překvapivě vyhrál se ziskem 56, 2% hlasů. Po dlouhé době tak nevrátil nový prezident z jedné ze dvou předních stran, tedy ani z AD, ani z COPEI. Začaly se šířit zvěsti o tom, že by se snad mohla z Venezuely stát druhá Kuba s vojenskou diktaturou v čele, která by začala znárodňovat podniky a potlačovat demokracii, což by mohlo vést k ještě horší ekonomické situaci.

„Brzy Chávez předložil referendum, jímž 80% obyvatel odvolalo ústavu z roku 1961. Ještě v roce 1999 schválilo 71,88% Venezuelců v druhém referendu novou ústavu, která přejmenovala zemi na „Bolívarovskou republiku Venezuela“ a otevřela cestu k levicovým reformám. Podle této konstituce byl Chávez roku 2000 opět zvolen prezidentem a o parlamentu pronikla dlouhá řada jeho stoupenců. Prezidentova podpora Kubu se zhmotnila do dodávek až 55 000 barelů ropy denně, nevoli u konzervativních kruhů vyvolávala Chávezova každodenní protiamerická rétorika. Program znárodňování a vyvlastňování některých cizích firem za příslušné kompenzace stejně jako rozpočtové nejasnosti vedly k Chávezovu svržení 11. 4. 2002. Převratem se vedení země zmocnil podnikatel Pedro Carmona, který hned odvolal ústavu z roku 1999, rozpustil ústavní instituce a zrušil dohody s Kubou. Přebírat vydržel dva dny: 13. 4. 2002 zasáhla armáda mohutně podporovaná veřejností a Chávez i jeho instituce a ideologii vrátila do čela státu.“⁹⁸

Mezi lety 2003 – 2004 pokračoval Chávez ve svých ekonomických a sociálních programech, čímž výrazně vzrostla míra inflace, nicméně pokus o odvolání Huga Chávez z funkce byl neúspěšný.

Od roku 2005 se navíc prezident Chávez mohl těšit nebývalé moci, protože ovládal také

⁹⁷ Šlo o sumu okolo 27 miliard dolarů

⁹⁸ KLÍMA, J. *Dějiny Latinské Ameriky. Vývoj oblastí, regionů a států*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015. s. 455 - 456.

Národní shromáždění. V roce 2006 byl opět zvolen prezidentem Venezuely, což mu pomohlo v jeho protiamerické rétorice na půdě Organizace spojených národů. Chávezovi se dařilo pod jakousi zástěrkou bolívarovské ideologie vytvořit ve Venezuele režim s určitými autoritářskými tendencemi, jež provázely jeho vládu až do jeho smrti v roce 2013. Navíc opozice ve Venezuele nebyla schopná žádného odporu, čímž by oslabil tyto tendence a Chávezovu moc. Chávezova popularita se vždy odvíjela od chudinského obyvatelstva, kterého bylo v zemi vždy jasná většina, tudíž principy autoritářské vlády jednoho člověka měly vždy zelenou.

Po smrti Hugo Cháveze nastupuje na post prezidenta země Nicolás Maduro, jenž nedisponuje takovým charismatem, jako tomu bylo u jeho předchůdce, tudíž se nabízí otázka, jak si země povede v naplňování bolívarovské revoluce nadále.

5.2 Politický vývoj v Bolívii

Stejně jako tomu bylo v případě Venezuely, také v Bolívii lze rozdělit politický vývoj země na dvě období, i když druhé zamýšlené období se odehrává výhradně v období 21. století. V první období se budeme zabývat vznikem politických seskupení a převážně diktátorských vlád v Bolívii, ve druhé části se zaměříme na osobnost Evo Moralese, jeho vliv na současný vývoj a míru ovlivnění politické situace v zemi od počátku období jeho nástupu k moci.

5.2.1 První fáze politického vývoje

Za počátek novodobého politického vývoje v Bolívii můžeme pokládat státní převrat z roku 1936, který provedl plukovník Colonel David Toro Ruil. Jeho politický program⁹⁹ zahrnoval ekonomickou a sociální spravedlnost a kontrolu přírodních zdrojů státem. Nebyl ovšem schopen tyto změny uskutečnit.

To skupina kolem plukovníka Becerra, jež provedla státní převrat v roce 1937, byla radikálnější a také úspěšnější. Dokonce se jim podařilo o rok později vydat novou ústavu, která zdůrazňovala především osobní blaho každého a řadila ho dokonce před soukromé vlastnictví. Tato nová ústava podporovala zásahy státu do ekonomiky a dokonce uznávala indiánské obyvatelstvo, které zahrnovala do zákoníku práce. Ovšem ani tato politika nenalezla pochopení a neprosadila se.

Ve čtyřicátých letech dvacátého století začal růst počet nových reformních hnutí. I když se jednalo o hnutí různorodá, došlo mezi nimi ke shodě z hlediska směru vývoje a změny stávajícího režimu. Za zmínku stojí především vznik Revoluční dělnické strany (POR), dále Dělnické socialistické Falange (FSB), která vznikla dle španělského modelu. Díky radikálním

⁹⁹ Militantní socialismus

marxistům byla založena Levicová Revoluční strana (PIR). Stranou s nejširší podporou v celé historii Bolívie se pak stalo Nacionální revoluční hnutí (MNR). Tato strana působila ze začátku jako levicová; patřili do ní jak intelektuálové, tak dělnictvo. Jejich politický program zahrnoval sociální reformy a znárodnění přírodních zdrojů. Jejich silné antisemitistické výroky pak měly za následek uvěznění některých členů a obvinění z nacismu ze strany Spojených států amerických.

„MNR se mnohokrát změnilo, ale po většinu času mu zůstal vlastní apel zaměřený na všechny sociální skupiny, cílený jak na hispanizované a míšenecké složky bolívijské společnosti, tak – i když spíše ve vedlejších a integračně zamýšleném efektu – na indiány... Zakladatelé MNR odmítli marxismus, protože vykořisťování podle nich nezpůsobovala třídní nadvláda, ale exportní ekonomika, v níž zisky odváděla „odnárodněná“ skupinka do zahraničí.“¹⁰⁰

Členové MNR se začali stýkat s militantními vůdci, kteří se sjednocovali v tajných bunkrech. Nazývali se Zájem o vlast (Radepa) a vznikla v době Paraquayské války. Chtěli především zabránit cizí kontrole nad národními zdroji přírodního bohatství. V prosinci 1943 dokonce za pomoci MNR svrhli vládu prezidenta Peñaranda. Novým prezidentem se stal Gualberto Villarroel López, který chtěl podporovat především horníky a venkovské obyvatelstvo.

„První indiánský kongres – Primer Congreso Indigenal – svolaný Villarroelem v roce 1945 do La Pazu měl získat pro vládu indiánské rolníky a zemědělské dělníky. Prezident ve svém projevu v jazyce kečua vyhlásil dekrety, které zakazovaly nucenou bezplatnou práci pro majitele haciend za pronajaté parcely a přiznávaly indiánům právo volného pohybu ve městech, až dosud pro ně omezeného. Ke splnění hlavního požadavku rolníků, agrární reformy, se však vláda neodhodlala.“¹⁰¹

Vláda tedy nebyla schopna efektivně podporovat venkovany a rolníky, navíc opozice začala sílit a vše vyvrcholilo v roce 1946, kdy rolníci, studenti a učitelé zaútočili na prezidentský palác, kde zastřelili prezidenta Villarroela a pověsili jeho tělo na náměstí.

Období let 1946 – 1952, zvané Šestiletka, bylo i pokusem o restauraci narušeného pořádku, který trpěl zásadním problémem: navzdory nedávné erupci násilí a omezenému volebnímu právu stále sílilo MNR. Vláda tak musela hnutí různě omezovat, čímž ztrácela demokratizace na důvěryhodnosti.“¹⁰²

¹⁰⁰ BUBEN, R., SOMOGYI, P. *Stručná historie států. Bolívie*. Praha: Libri, 2009. s. 78 – 79.

¹⁰¹ ROEDL, B. *Dějiny Peru a Bolívie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. s. 266.

¹⁰² BUBEN, R., SOMOGYI, P. *Stručná historie států. Bolívie*. Praha: Libri, 2009. s. 84.

MNR se stala opoziční stranou a začala se zaměřovat především na indiánské obyvatelstvo a pracující lid. Do prezidentských voleb kandidoval za MNR Paz Estenssoroza, který s podporou komunistů jasně zvítězil a stal se bolívijským prezidentem. Bývalému prezidentovi se ale nakonec podařilo přesvědčit armádu, aby zabránila převzetí vlády MNR. Situace v zemi se tak nadále zhoršovala a díky ekonomické krizi docházelo k dalším sociálním nepokojům. Ty vyvrcholily roku 1952 v La Pazu. Tři dny tvrdých bojů, při kterých zemřely stovky lidí, skončily vítězstvím prezidenta Estenssoroza, čímž skončila éra vojenských převratů a započala vláda civilní.

Další významný mezník v politickém vývoji Bolívie je bezpochyby převrat z roku 1964, po němž se k moci dostává generál René Barrientos. Ten převáděl během své vlády mnoho podniků na firmy ze Spojených států amerických. Roku 1970 se stal prezidentem Juan José Torres González, který se snažil získat podporu Sovětského svazu a omezit vztahy s USA. Pokusil se o oživení revoluce, načež byl následujícího roku svržen a nahrazen Hugem Banzerem. Zajímavostí je, že Hugo Banzer vládl v novodobých bolívijských dějinách nejdelší období, a sice šest let. O této době se hovoří jako o ekonomicky rostoucím a politicky stabilním. Co se týče industrializace země, udělal pro ni Banzer mnoho, avšak vše šlo na úkor utlačování obyvatel. Vhodným příkladem může být masakr v Cochabambě roku 1974, kdy byly kvůli rostoucím cenám protesty rolníků zastaveny brutálním masakrem, které měla na svědomí armáda. Tlak ze strany USA a politická rivalita nakonec vedly v roce 1978 ke svržení prezidenta Banzera.

Volby v tomto roce jsou často označovány za počátek bolívijského přechodu k demokracii, který byl ovšem velmi složitý a traumatizující a mělo se jej dosáhnout v následujících čtyřech letech. V tomto období však následovaly ještě troje volby a šest převratů. Toto období lze považovat jako jedno z nejsložitějších a nejtemnějších období Bolívie plné nestability. K přechodu k demokracii tak mělo dojít v době, kdy byla celá Bolívie rozdělena jak politicky, tak regionálně, ekonomicky či sociálně. Tato nesnadná politická situace byla částečně vyřešena v roce 1982, kdy došlo po 22 letech ke znovuzvolení Silese Zuaze.

Zuaza měl relativně velkou politickou moc, kterou ale začal využívat ke svým populistickým reformám, které neměly podporu ani politickou, ani lidskou. A tak ani on u moci dlouho nevydržel a v roce 1985 se k moci opět dostává Paz Estenssoro za MNR, který však musí čelit obrovské ekonomické krizi. Vytvořilo se mnoho záchranných ekonomických balíčků, které obsahovaly např. privatizaci národních podniků či snahu o zničení pěstování koky. Vše zapříčinilo vstup zahraničních investorů do země. Ovšem s tím rostla také nespokojenost indiánského obyvatelstva v zemi. Ti požadovali změny v ekonomické sféře,

volali po znárodnění vodních zdrojů apod. Nejvíce pak bylo slyšet aktivistu a budoucího prezidenta Evo Moralese. O tomto období se hovoří jako o demokratické tragédii, protože snahy o jakékoliv včlenění indiánské většiny obyvatelstva do společnosti nevyšly.

Roku 1985 dochází k uzavření dolů, což zapříčiní mnoho nezaměstnaných, kteří se přidávají na stranu pěstitelů koky. Vzniká tak politické hnutí Hnutí směrem k socialismu (MAS), jejichž zájmy se zabírali začleněním domorodého obyvatelstva místo střední vrstvy. V roce 1993 nastupuje na post prezidenta Bolívie Sánchez Lozada. Ten během období let 1993 – 1997 stačil zprivatizovat vše, co se dalo a všemožně se snažil zničit pěstování koky. Následkem toho byly další sociální nepokoje, v nichž si lid našel nového lidového vůdce – Evo Moralese.

5.2.2 Druhá fáze politického vývoje – fenomén Evo Morales

Evo Morales bojoval za práva indiánů a ostatních přehlížených obyvatel od roku 1997, kdy se stal poslancem Hnutí směrem k socialismu. Do roku 2005 se ve funkci prezidentů Bolívie vystřídají Banzer, de Lozada a Rodríguez, avšak bylo jen otázkou času, kdy se moci chopí právě Morales.

Evo Morales je levicovým politikem indiánského původu, který byl zvolen bolívijským prezidentem 18. prosince 2005 se ziskem 54% hlasů¹⁰³.

„Zvolení Eva Moralese se stalo završením vzrůstající nespokojenosti většinové populace se socioekonomickou situací a politickým směřováním Bolívie v posledních dvaceti letech... Pro Bolívii tak započal proces označovaný jako Revolución (sami Bolívijsci hovoří s humornou nadsázkou o EVOlución).“¹⁰⁴

Morales byl členem politické strany Hnutí směrem k socialismu (MAS), přičemž slíbil Bolívii obnovení tradiční úlohy státu v ekonomice, boje proti chudobě a politickým třídám. Své levicové názory obhajoval od samého počátku vládnutí, což bylo ovšem vzhledem k situaci v zemi naprosto pochopitelné. Svými názory se hlásil především k prezidentu Venezuely Hugo Chávezovi a ke kubánskému vůdci Fidelu Castrovi. Při svém prezidentském slibu zdůraznil, že se postaví za práva indiánů v bolívijské společnosti, že je odhodlán bojovat s korupcí a že bude požadovat spravedlivé ceny za zemní plyn.

Zvolení Moralese do funkce prezidenta země lze brát především z hlediska jeho původu. Vždyť Bolívie je mnohonárodnostním státem, ve kterém tvoří přibližně 55% obyvatelstva původní domorodé kmeny, dalších 30% pak mesticové. Tím, že pro původní obyvatele byla

¹⁰³ Zajímavostí je, že kdyby Morales nezískal více než 50% hlasů, o prezidentovi by rozhodoval Kongres, což by pravděpodobně v praxi znamenalo jeho nezvolení, neboť Kongres byl svými názory spíše pravicový.

¹⁰⁴ JETMAROVÁ, Jana. Fenomén zvaný Evo Morales. *E-republika.cz* [online]. 2013 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <http://e-republika.cz/article1621-Fenomen-zvany-Evo-Morales>

demokracie v minulosti naprosto nepřístupná, je nyní tato část silně nakloněna populistické politice, kterou dle mého názoru Evo Morales reprezentuje.

Hlavním úmyslem Moralesovi vlády je obnovení autority státu v ekonomickém sektoru, což zahrnuje znárodnění energetického průmyslu, pozemkové reformy či vyřešení problému s pěstiteli koky.

V roce 2007 vyhláší východní departmenty na základě referenda autonomii, čímž by mohly lépe kontrolovat nerostné bohatství.¹⁰⁵ Nicméně vláda Evo Moralese toto referendum ignorovala a nebere jej dodnes na vědomí. Evo Morales navíc v pořadí třetím vítězstvím v roce 2014 potvrzuje svou moc v zemi a navíc plánuje stát se prezidentem doživotně.

„Jak se zdá, popularita Moralese v Bolívii stoupá, „Evo“ se pomalu stává skutečným symbolem indigenní většiny země. Sám často zdůrazňuje svůj indigenní původ, z něž se mu podařilo vytvořit silné politikum. Morales i na latinskoamerické poměry dalece překračuje pozici veřejně činné osoby – jeho sympatizanti na něj nenahlíží pouze jako na schopného politika, ale také jako na morální vzor a téměř národního hrdinu. V tomto kontextu jsou vytvářeny novodobé mytologie, vláda Moralese bývá ztotožňována s příchodem andského spasitele, který má vyvést domorodé obyvatelstvo z pětisetletého područí.“¹⁰⁶

¹⁰⁵ To se týká především nejbohatší oblasti Santa Cruz.

¹⁰⁶ JETMAROVÁ, Jana. Fenomén zvaný Evo Morales. *E-republika.cz* [online]. 2013 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <http://e-republika.cz/article1621-Fenomen-zvany-Evo-Morales>

6 Politické systémy obou zemí

V následující kapitole nahlédneme do politických systémů Venezuely a Bolívie. Důraz bude kladen také na stranické systémy obou zemí s výčtem nejvýznamnějších politických uskupení a jejich charakteristikou. Své zastoupení zde budou mít také volební systémy, přičemž v závěru kapitoly oba systémy zhodnotíme a srovnáme.

6.1 Politický systém ve Venezuele

Venezuela patří mezi federativní státy, které jsou řazeny svou dimenzí mezi prezidentské systémy. Prezident země zde stojí v čele státu, zároveň však i v čele moci výkonné, a tudíž řídí samotnou činnost vlády.

6.1.1 Moc zákonodárná

Venezuelská zákonodárná moc je charakterizována pouze jednokomorovým parlamentem, který se nazývá Národní shromáždění. Horní komora neexistuje, neboť byla v roce 1999 zrušena. V parlamentu je v současné době 167 poslanců, kteří jsou voleni na 5 let. Pokud se zasedání Národního shromáždění účastní aspoň polovina všech poslanců, pak je shromáždění usnášení schopné.

6.1.2 Moc výkonná

Výkonnou moc reprezentuje dle venezuelské ústavy prezident republiky, výkonný viceprezident a také ministři vlády. Prezident má ve své pravomoci sestavování a řízení vlády, jmenování či odvolávání viceprezidenta a ministrů, stanovuje počet mandátů ve vládě apod. Velkou pravomocí prezidenta je pak možnost vydávání dekretů. Prezident Venezuely má celkově rozsáhlé pravomoci, které jsou v souladu s ústavou z roku 1999, přičemž jeho postavení bylo navíc posíleno dodatkem z roku 2009. Prezident republiky je volen přímo. Funkce viceprezidenta je ve Venezuele velmi silná; jedná se o blízkého spolupracovníka prezidenta. Je-li prezident nepřítomen, popř. nemůže-li vykonávat svou funkci, pak jej ve funkci zastupuje právě viceprezident. Venezuelská vláda, která se nazývá Rada ministrů je tedy tvořena prezidentem, viceprezidentem a jednotlivými ministry. „*Kromě výkonného viceprezidenta je dalších pět viceprezidentů.*“¹⁰⁷

¹⁰⁷ Souhrnná teritoriální informace: Venezuela. *Ministerstvo zahraničních věcí* [online]. [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/file/774251/_1109

6.1.3 Moc soudní

Venezuelská soustava soudů je tvořena Nejvyšším soudem, krajskými soudy, městskými soudy a soudy prvního stupně. Soudní moc je podle ústavy nezávislá, přičemž Nejvyšší soud je finančně, správně i funkčně autonomní. „*Nejvyšší soudní institucí je Nejvyšší odvolací soud, který rozhoduje o ústavnosti zákonů. Soudce jmenuje na 12 let parlament.*“¹⁰⁸

6.1.4 Místní správa a samospráva

Venezuelská federace je v současnosti tvořena 23 státy a hlavním městem Caracasem. Každý stát v rámci federace má velmi silné postavení a ovlivňuje jak sociální, tak i hospodářskou politiku federativní vlády země. Státy se dále dělí na obce, obce na městské části. Městské části se mohou sdružovat do menších samosprávných celků.

6.1.5 Stranický systém

Vytvoření systému politických stran ve Venezuele dlouhou dobu bránily vojenské autoritářské režimy, jež v zemi dominovaly. V podstatě až od čtyřicátých let 20. století můžeme hovořit o jakémsi stranickém systému. Jelikož stranický systém ve Venezuele prošel čtyřmi nejdůležitějšími fázemi vývoje¹⁰⁹, je proto vhodné představit a charakterizovat jednotlivé politické strany dle fáze působnosti. Zde je vhodné použít rozlišení na strany tradiční a strany moderní.

Mezi tradiční politické strany se řadí:

Demokratická akce (AD – Acción Democrática) – založena roku 1941. Jedná se o masovou politickou stranu, jež úzce spolupracuje s odbory. K moci se tato strana poprvé dostala v roce 1945, když podpořila puč proti generálu Medinovi. Od devadesátých let pak postupně ztrácela svůj vliv na voliče. Volby v roce 2005 dokonce strana bojkotovala. AD je neblaze proslulá korupčními skandály.

Komunistická strana Venezuely (PCV – Partido Comunista de Venezuela) – založena roku 1931. Jedná se o nejdéle fungující politickou stranu v zemi. Jejím cílem byla vždy buržoazní, avšak demokraticky laděná revoluce. V sedmdesátých letech se ze strany odštěpilo mnoho menších frakcí, čímž strana výrazně oslabil na levém pólu

¹⁰⁸ KLÍČ, Zbyněk. Jak se vládne ve Venezuele. *CEVRO.cz* [online]. 2007 [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: <http://www.cevro.cz/cs/194610-jak-vladne-venezuele>

¹⁰⁹ Systém predominantní strany, kterou byla AD (1945 – 1948), systém limitovaného multipartismu (1958 – 1973), systém bipartismu (1973 – 1993) a návrat k limitovanému multipartismu (od roku 1993)

politického spektra. K vzestupu straně pomohl paradoxně bojkot voleb 2005 ze strany opozice Huga Cháveze.¹¹⁰

Výbor pro nezávislou volební politickou organizaci (COPEI – Comité de Organización Política Electoral Independiente) – vznikla díky studentskému hnutí. Tato strana se po druhé světové válce vymezila jako křesťansko-demokratická. Ke ztrátě většiny volební podpory u ní došlo během devadesátých let. Stejně jako Demokratická akce bojkotovala volby v roce 2005. Podporu voličů se prozatím straně získat zpět nepodařilo.¹¹¹

Demokratický republikánský svaz (URD – Unión Republicana Democrática) – založen v roce 1945. Tato strana reprezentovala především liberální voliče ze středu politického spektra. Zisk strany v současné době je minimální, neboť je opozicí k bloku prezidenta Huga Cháveze.

Za moderní politické strany můžeme pokládat především:

Projekt Venezuela (Proyecto Venezuela) – tato strana byla založena v roce 1998. Jedná se o relativně konzervativní uskupení, jež bylo založeno především jako podpora prezidentského kandidáta Römera.

Radikální věc (LCR – La Causa Radical) – je jednou z politických stran, která vznikla v sedmdesátých letech na základě odštěpení od PCV. Tato strana byla úzce napojená na odbory. Roku 1997 se od ní navíc odštěpilo další křídlo, jež založilo stranu Vlast pro všechny (PPT).

Hnutí za socialismus (MAS – Movimiento al Socialismo) – je další politickou stranou, která v sedmdesátých letech vznikla odtržením od PCV. Jedná se spíše o stranu levicového zaměření. Zajímavostí je, že v roce 1998 podporovala úzce prezidenta Cháveze, avšak později přešla do opozice.

Jednotná socialistická strana Venezuely (PSUV – Partido Socialista Unido de Venezuela) – tato strana vznikla oficiálně 14. března 2010 sloučením několika menších

¹¹⁰ PCV: La fuerza del pueblo trabajador!. *Tribuna popular* [online]. [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: <https://prensapcv.wordpress.com/>

¹¹¹ COPEI: La historia de nuestra organización política. *COPEI* [online]. [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: <http://partidocopei.net/historia/>

frakcí, jež podporovaly Huga Cháveze. Zajímavostí pak je, že jejím předsedou se stal sám prezident Chávez.¹¹²

6.1.6 Volební systém

Do roku 1958 přetrvával ve Venezuele poměrný volební systém s uzavřenou kandidátní listinou. Jelikož se ukázal být nevhodným, byl právě v roce 1958 nahrazen personalizovaným poměrným systémem s přísně vázanými kandidátskými listinami. Tento systém měl především sloužit k zachování co největší míry proporcionality, která by zaručila, že žádná politická strana nebude schopná získat veškerou moc pro sebe, i kdyby získala většinu v parlamentu. Šlo spíše o postupnou než nějakou radikální změnu.

Roku 1989 byl přijat nový volební systém, který byl poprvé použit ve volbách v roce 1993. Voliči v nich volili celkem 203 poslanců na období 5 let. K dispozici pak měli dva hlasy. Jeden pro sloku nominální, druhý pak pro složku poměrnou. Poměr mezi nominální a poměrnou složkou byl stanoven na 55:45. V nominální složce se tedy volilo 55% z celkového počtu 203 poslanců. Jednalo se o tzv. systém prvního v cíli.¹¹³ V poměrné složce se pak volilo 45% poslanců pomocí poměrného volebního systému s přísně vázanými kandidátkami.

Rok 1995 byl rokem další změny volebního systému. Poměr mezi složkou nominální a složkou poměrnou se změnil na 50:50. Ještě než byla tato úprava vůbec použita, došlo roku 1997 k další změně. Změnil se způsob vytváření volebních obvodů pro složku nominální. Kromě jednomandátových obvodů se zavedly obvody vícemandátové. Poměr mezi oběma složkami pak zůstal zachován. Tento systém mohl být poprvé použit ve volbách v roce 1998.

V roce 1999 proběhla ve Venezuele reforma, která snížila počet poslanců na 165. Rovněž došlo ke změně poměru poslanců, kteří byli voleni většinovou složkou na 60%, zatímco poměrným systémem mělo být voleno 40% poslanců. Dochází zde tedy ke zvýšení personalizace volebního systému na úkor proporcionality. Úplnou novinkou pak bylo zavedení tří mandátů pro původní obyvatele. Použití této změny proběhlo v roce 2000, v roce 2005 se ještě zvýšil počet poslanců na 167.

6.1.7 Volební právo

Poslanci jsou ve Venezuele voleni na základě všeobecného, přímého, osobního a tajného hlasování. Aktivní volební právo je zde 18 let. Pasivní volební právo je pak 21 let. Navíc poslanec musí být buďto rodilým občanem Venezuely, popř. naturalizovaným občanem

¹¹² Partido Socialista Unido de Venezuela. *Wikipedia.org* [online]. [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: https://es.wikipedia.org/wiki/Partido_Socialista_Unido_de_Venezuela

¹¹³ Šlo tedy o jednomandátové volební obvody.

s dobou pobytu na území státu nejméně 15 let. Navíc musí po dobu čtyř let, jež následují po sobě pobývat v příslušném subjektu.

6.2 Politický systém v Bolívii

Bolívie je jednou ze zemí, která představuje vysoce nestabilní politický vývoj, což má za následek nestabilitu politických systémů, režimů vlád, ekonomické krize apod. Od roku 2005 navíc v Bolívii probíhala radikální transformace celého státu, společnosti i ekonomiky.

6.2.1 Moc zákonodárná

Bolívie je založena na systému dvoukomorového parlamentu, který se nazývá Vícenárodnostní zákonodárné shromáždění. V tomto případě se však nejedná o žádnou rozhodující instituci, což je způsobeno postavením prezidenta a také vysokou úrovní mobilizace, která často prosazuje zájmy mimoparlamentní cestou. Dolní komora, která se nazývá Komora poslanců má 130 členů. Horní komora, která se nazývá Komora senátorů má 36 členů, což značí čtyři členy za každý department. Vztahy mezi oběma komorami parlamentu jsou relativně vyrovnané.¹¹⁴

6.2.2 Moc výkonná

Stejně jako jiné země Latinské Ameriky, tak i Bolívie je řazena mezi prezidentské systémy. V těchto systémech tak drží reprezentativní i výkonnou moc v rukou prezident. Prezident je v Bolívii volen přímo, přičemž není nijak závislý na důvěře parlamentu. Bolívijský režim je mj. někdy označován jako parlamentarizovaný prezidencialismus, popř. jako hybridní prezidencialismus, protože Kongres se v Bolívii stal silnějším než prezident, čímž si stran vybojovaly mnoho ústupků. Kongres dokonce v některých případech ne zvolil prezidenta s větším počtem hlasů.

6.2.3 Moc soudní

Nejvýznamnějším soudem v Bolívii je Nejvyšší soud. Do něj je voleno přímo ze seznamu soudců, který navrhuje a předkládá parlament. Zajímavostí je, že v Bolívii existuje také Ústavní soud nebo Agroenvironmentální soud. Mimo řádné soudy existují v Bolívii ještě komunitární justice, jež vykonávají zástupci indiánských autorit.

¹¹⁴ BUBEN, Radek. Bolívie: přestavování mozaiky, ustavování nové hegemonie, či (r)EVOluce?. In NĚMEC, J. a kol. Politické systémy Latinské Ameriky: komparace politických systémů. Praha: Oeconomica, 2010. s. 81.

6.2.4 Místní správa a samospráva

Bolívie se územně dělí na departmenty, kterých je dohromady devět. V čele departmentu stojí guvernér. Departmenty se poté dělí na provincie, obce a kantony.

6.2.5 Stranický systém

Politické strany v Bolívii jsou v podstatě jen jedním z hráčů, přičemž do roku 1985 hrály jen velmi slabou roli. Do centra politiky se bolívijské strany dostaly až mezi lety 1985 – 2003, kdy byl vytvořen jakýsi systém, který byl postaven v podstatě na třech stranách. Přesto se politický stranický systém dá stejně jako u Venezuely rozdělit na strany tradiční a strany moderní.

Mezi tradiční bolívijské politické strany může řadit:

Nacionalistické revoluční hnutí (MNR – Movimiento Nacionalista Revolucionario) – strana byla založena v roce 1942. Jednalo se o nejvýznamnější politickou stranu v Bolívii až do druhé poloviny dvacátého století. Dá se říct, že se strana svým programem zaměřovala komplexně na všechny sociální skupiny. Jejím hlavním cílem pak byla snaha o emancipaci země a rozvoj v hospodářství.

Hnutí revoluční levice (MIR – Movimiento de Izquierda Revolucionario) – bylo hnutí, které bylo založeno Jaimem Paze Zamorou.

Demokratická nacionalistická akce (ADN – Acción Democrática Nacionalista) – byla pravicová politická strana, která byla založena v roce 1979. Tato strana se stala základem pro podporu Banzerovy diktatury. Stala se výhodnou pro bohatší sektory Bolívie, neboť se zaměřovala na neoliberalní ekonomiku. Strana se snažila o konzervativní pojetí společenských vztahů.¹¹⁵

Mezi strany, které můžeme považovat za nové moderní aktéry politické scény v Bolívii patří především:

Hnutí k socialismu (MAS – Movimiento al Socialismo) – od voleb z roku 2005 se jedná o nejsilnější politickou stranu v Bolívii. Strana vznikla především jako podpora pěstitelů koky. Ve druhé polovině devadesátých let však vstoupila do celostátní politiky.

¹¹⁵ Acción Democrática Nacionalista. *Educa* [online]. [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: <http://www.educa.com.bo/la-nacion-sin-rumbo-1978-1982/accion-democratica-nacionalista-adn-1979>

Vůdcem strany se stal Evo Morales. Strana se již nezaměřuje jen na pěstitele koky, ale také na původní indiánské obyvatelstvo, dnes již i na širší vrstvy obyvatel.¹¹⁶

Hnutí beze strachu (MSM – Movimiento Sin Miedo) – bylo založeno v roce 1999, přičemž do roku 2010 se jednalo o spojence MAS. V tomto období vztahy obou stran výrazně ochladly.

Plán pokrok pro Bolívii – Národní konvergence (PPB – CN – Plan Progreso para Bolivia – Convergencia Nacional) – pravicová volební aliance, která byla založena jako hlavní vyzyvatel Evo Moralese ve volbách 2009.

Národní jednota (UN – Unidad Nacional) – byla založena v roce 2003 Samuelem Medinou poté, co odešel z MIR. Jedná se o stranu v centru politického spektra, která je silně závislá na osobě předsedy. Strana zásadně odmítá neoliberální přístup k ekonomice.¹¹⁷

Sociální aliance (AS – Alianza Social) – levicová strana, která byla založena v roce 2005. Tato strana je orientována na podobné vlně jako MAS.

6.2.6 Volební systém

V roce 1994 byla provedena reforma, která poté ovlivnila změnu volebního zákona v roce 1996. Došlo tím prakticky ke změně poměrného listinného systému s vázanými kandidátními listinami na současný personalizovaný poměrný systém. Za použití poměrného systému personalizovaného se konaly volby od roku 1997.

Do roku 1996 jsou poslanci dle zákona voleni ve všeobecných, tajných a přímých volbách na období 5 let. Do Komory poslanců bylo voleno celkem 130 zástupců. Voliči zde mají (stejně jako ve Venezuele) k dispozici dva hlasy; jeden pro složku nominální, druhý pro složku listinnou. Případ v Bolívii je však přeci trochu jiný. Přesto, že mají voliči dva hlasy, tak první využívají jak k volbě prezidenta, tak k volbě senátorů a poslanců. Druhý hlas je pak využit zejména pro kandidáty, kteří jsou ve většinové složce, což je využíváno zejména v zemích, které využívají personalizovaný poměrný systém.

Zajímavostí v Bolívii pak je, že seznam kandidátů lze podle ústavy měnit jen ve zvláštních případech, kterými jsou zejména: smrt kandidáta, obžalování kandidáta Národním

¹¹⁶ Movimiento al Socialismo: Historia. *MAS IPSP* [online]. [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: <http://www.mas-ipsp.bo/index.php/quienes-somos/historia>

¹¹⁷ UN: Unidad Nacional. *Informa* [online]. [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: <http://reyquibolivia.blogspot.cz/2015/03/un-unidad-nacional-bolivia.html>

volebním soudem nebo odstoupení kandidáta. Ve složce poměrné lze provést změnu nejpozději 15 dní před volbami, ve složce nominální dokonce nejpozději 60 dní před volbami.

V roce 2009 byla přijata nová ústava, která mírně upravuje dosavadní personalizovaný poměrný systém. V rámci nominální složky se volí 70 mandátů, v rámci poměrné složky pak dalších 53. Velkou změnu pak přineslo zavedení mandátů pro indiánské obyvatelstvo. Původní obyvatelé mají nyní k dispozici celkem sedm mandátů.

6.2.7 Volební právo

Aktivní volební právo má každý občan Bolívie, který dosáhl 18 let života. V zemi je navíc volební účast povinná, avšak neúčast u voleb se nijak v praxi nevymáhá. Aktivní volební právo mají navíc také rezidenti, kteří žijí v zahraničí. Pasivní volební právo je v Bolívii pro občany starší 25 let. Občanství musejí navíc získat výhradně narozením v Bolívii, musí splnit svou vojenskou povinnost, být gramotní a musejí vlastnit všechna občanská práva v plné výši. Zatčení či uvěznění je dostatečným důvodem pro ztrátu pasivního volebního práva bez ohledu na provinění. V Bolívii mohou kandidovat politické strany, koalice politických stran a uznávané občanské instituce. V případě rezignace, smrti či invalidity je poslanec nahrazen náhradníkem.

6.3 Srovnání obou systémů

Ke srovnání systémů a režimů Venezuely a Bolívie je vhodné využít komparativní metodu. Tato metoda je velmi cenným nástrojem poznání, jež umožňuje generalizovat teorie a koncepce, jež se týkají vztahy mezi různými politickými fenomény. Pro politické vědy je tedy komparativní metoda jednou z vhodných alternativ. Co se týče komparace systémů a režimů ve Venezuele a Bolívii, je vhodné se zaměřit na režimy Huga Cháveze a Evo Moralese.

Jak Venezuela, tak i Bolívie si z historického hlediska prošly velmi podobným vývojem. Obě země si musely během své existence projít obdobím kolonizace, vojenskými diktaturami i pokusy o nastolení demokracie. V průběhu 19. století se jednalo o země velmi chudé a ekonomicky zaostalé, v nichž se neustále střídaly vlády s autoritářskými tendencemi, které nebyly schopné řešit problémy ve svých zemích. Korupční prostředí a politická nestabilita ve Venezuele a Bolívii jsou tak pro obě země příznačné. Můžeme však konstatovat, že Venezuela má přeci jen větší zkušenosti s tradicí demokratické vlády.

I přes vliv Spojených států amerických je politická nálada v obou zemích silně protiamerická. Důvodem je především situace, kdy se v obou zemích sice podařilo zasadit určité prvky demokracie, ale na druhou stranu nedocházelo k žádnému hospodářskému růstu,

což se obyvatelům Venezuely ani Bolívie nelíbilo.

Situace se začíná měnit v roce 1998, kdy ve Venezuele vítězí levice v čele s Hugem Chávezem. V Bolívii dochází k levicovému vítězství až o několik let později, a sice v roce 2005. Změně režimu ve Venezuele předcházelo čtyřicet let trvající hegemonie dvou stran (AD a COPEI), v Bolívii pak neustálé střídání prezidentů mezi lety 2000 až 2005.

Důležitou roli v obou zemích hrála populistická rétorika obou prezidentů, na kterou jihoameričtí voliči vždy slyšely. Vítězství ve volbách si oba muži zajistili podobnými tématy jako např. pozemkovými reformami, změnami ústav, znárodněním přírodních zdrojů. Jak Hugo Chávez tak Evo Morales navíc přišli s novo politickou cestou, jež předchozí vlády neznaly. Šlo především o nejchudší vrstvy obyvatelstva, které byly v minulosti utlačovány. V případě Evo Moralese pak šlo především o indiánské obyvatelstvo, kterého je v Bolívii až 65%. (sám Morales patří k indiánským obyvatelům)

Pokud bychom srovnávali politiku obou prezidentů, našli bychom mnoho společných, ale také rozdílných témat. Co se týče společných rysů, je vhodné zmínit zejména obdiv k historickým osobnostem, které smýšleli podobným způsobem (např. Simon Bolívar, Fidel Castro či Ernesto Che Guevara), snaha o podporu nejchudších částí zemí, protiamerické smýšlení, podpora práv nejchudšího obyvatelstva, snaha o kult osobnosti, kritika kapitalismu apod.

Co se týče rozdílů mezi oběma muži, pak je důležité zmínit, že oba mají na první pohled stejný zdroj popularity, avšak u Evo Moralese jde především o původní indiánské obyvatelstvo, zatímco u Huga Cháveze šlo vždy o nejchudší vrstvy lidí, dále, a to je velmi důležité: při vypracovávání nových ústav došlo k odlišným konceptům. Zatímco Hugo Chávez měl v Ústavodárném shromáždění vždy většinu díky bojkotu opozice, Evo Morales musel s opozicí tvrdě bojovat o každou změnu. Lze tedy říct, že venezuelská ústava je více autoritářská než bolívijská ústava.

Pokud bychom v obou systémech srovnávali úroveň proporcionality, můžeme říct, že systém, který praktikuje Bolívie je stabilnější a více proporcionální než ten venezuelský, který se začal v průběhu devadesátých let chovat spíše jako většinový¹¹⁸.

Levicové systémy Venezuely a Bolívie přinesly do Latinské Ameriky jisté změny, které se však v obou zemích odlišovaly. Hugo Chávez, jakožto představitel Venezuely, měl oproti svému bolívijskému protějšku Evo Moralesovi na levicové reformy o sedm let více času, byl zvolen v politicky stabilnější zemi a bojkot opozice mu ulehčil populistické kroky. Evo Morales

¹¹⁸ I když se na počátku devadesátých let choval jako proporcionální.

musel vzhledem k opozici respektovat další cesty země a vypořádat se s koloniální minulostí obezřetněji. Můžeme říct, že Bolívie si zvolila méně radikální a pragmatickou cestu k „socialismu“ než zvolila Venezuela.

Po smrti venezuelského prezidenta Huga Cháveze však dochází v zemi k určitým změnám. Na místo vůdce země přichází Nicolás Maduro, který již nemá schopnosti a dovednost svého předchůdce. V případě Evo Moralese v Bolívii dochází naopak k upevňování jeho moci.

7 Současné tendence ve vývoji obou zemí

V následující kapitole se budeme věnovat současným tendencím ve vývoji Venezuely a Bolívie. Zvláště ve Venezuele po smrti charismatického prezidenta Huga Cháveze dochází k určitému vystřízlivění a udržet tendence, které jsou nyní na bedrech Nicoláse Madura, může být velmi obtížné. Oproti tomu situace v Bolívii naznačuje budování kultu osobnosti Evo Moralese v čím dál tím větším měřítku.

7.1 Současné tendence ve vývoji Venezuely

Klíčovou a velmi důležitou událostí pro vývoj ve Venezuele v současnosti, ale i pro léta budoucí, byla bezpochyby smrt prezidenta Huga Cháveze (5. března 2013)¹¹⁹. Po ní totiž následovaly předčasné prezidentské volby, ve kterých zvítězil Chávezův viceprezident a předchozí ministr zahraničních věcí Venezuely Nicolás Maduro.

Výsledek voleb však vůbec neodpovídal „chavistické“ Venezuele, neboť rozdíl, kterým Maduro zvítězil, byl velmi těsný.¹²⁰ Z výsledku prezidentských voleb je tedy patrné, že stačilo pouze půl roku od posledních voleb, v nichž Chávez jasně zvítězil, aby chavisté ztratili téměř 700 tisíc hlasů¹²¹. A právě tolik hlasů navíc získala opozice. Pokud se zamyslíme nad výsledkem těchto voleb, svým způsobem se jedná o jakýsi počátek politické přeměny, která jen svědčí o tom, jak moc charismatický byl prezident Chávez, a že po jeho smrti se toto charisma nepřenáší automaticky na jeho nástupce.

Nicolás Maduro „vládne“ zemi ve stínu bývalého vůdce Cháveze. Jeho vítězství v prezidentských volbách na sobě stále nese nádech milovaného vůdce. Vůbec celé volby se nesly ve znamení smrti Huga Cháveze, navíc opozice neměla čas ani možnost se na předčasné volby připravit. Vláda měla při volbách navíc v rukávu všechny trumfy: peníze, smrt prezidenta, média apod.

Po předčasných volbách v roce 2013 šlo tedy rozdělit venezuelskou politickou situaci v poměru 1:1. Na jedné straně stál prezident Maduro jakožto nástupce charismatického Cháveze, na straně druhé stála opozice, která získala největší podporu za posledních 15 let. Pokud by byl Maduro alespoň z poloviny dobrým řečníkem a osobností, jakou byl bezpochyby Hugo Chávez, ve Venezuele se mohla situace uklidnit a pravděpodobně by nedošlo k nárůstu

¹¹⁹ Zemřel venezuelský prezident Hugo Chávez, autokratický vůdce i národní hrdina. *Ihned.cz* [online]. 2013 [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: <http://zahranicni.ihned.cz/c1-59447810-venezuelsky-prezident-hugo-chavez-zemrel>

¹²⁰ Rozdíl činil přibližně 230 tisíc hlasů.

¹²¹ Prezidentem Venezuely se stal Maduro: Opozice požaduje přepočítání hlasů. *Rozhlas.cz* [online]. 2013 [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/amerika/_zprava/prezidentem-venezuely-se-stal-maduro-opozice-pozaduje-prepocitani-hlasu--1199906

popularity opozice. Ovšem od samého počátku stála před prezidentem Venezuely nelehká situace. Počátek ekonomické krize v zemi.

Je zřejmé, že situace se ve Venezuele bude nadále vyhrcovat. Protesty, které se konaly po volbách, si vyžádaly mnoho zraněných. Navíc není náhodou, že největší protestní akce rozpoutaly v Caracasu a Meridě, čili v oblastech, kde zvítězila opozice. Je jasné, že situace v zemi (ať už ekonomická či politická) nemůže být vyřešena ze dne na den. Nelze dokonce vyloučit ani překvapení v podobě dialogu, který Venezuela již 15 let nepamatuje. Pro dialog hovoří oslabení přívrženců Cháveze, a pokud by nechtěli čelit v podstatě neutichajícím protestům, budou k jakékoliv formě dialogu muset nakonec přistoupit. Paralýza celé země a otevřená cesta k bezvládní totiž není žádným řešením.

Dialog je však vhodné načít v případě, že obě strany budou ochotny diskutovat o opatřeních, které by uklidnily jak napjaté vztahy, tak ekonomickou situaci. Ovšem v současné době je opozice značně proti, neboť jejím zásadním cílem je zdiskreditování Madurovy vlády, což se jí bezesporu daří.

Rok 2014 se nesl ve znamení neustále se prohlubující ekonomické krize, která vyústila v protesty, stávkové akce, barikády a zásahy armády. Inlace v zemi dosáhla nejvyšších čísel na světě a ekonomika Venezuely se propadla na historické minimum. Hovoří se dokonce o krach celé země. Situace na pokraji občanské války se nijak zvlášť nelepší. Rok 2015 je toho důkazem.

„Venezuela čelí nejhorší ekonomické krizi za posledních sedmdesát let. Měna je znehodnocená obrovskou inflací, zboží v obchodech dochází a vláda už přestala sdělovat i základní ekonomické ukazatele o stavu země. Podle ekonomů hrozí, že současná ekonomická krize přeroste v rozpad politiky i společnosti.“¹²²

Venezuelská společnost je nyní plně rozvrácená, u velkých měst se tvoří barikády, Národní garda ztrácí kontrolu nad některým územím. Venezuelané dokonce tvrdí, že již země nepatří jim, ale zločincům, neboť míra kriminality se vyšplhala do nebeských výšin.

Většina se již začíná obracet k opozičnímu vůdci Caprilesovi, který sice vyzývá obyvatele k dalším protestům, avšak za pokojných událostí. Prezident Maduro se již k vůdci opozice obrátil s možností dialogu, avšak Capriles je ochoten jednat až ve chvíli, kdy prý opravdu o dialog půjde. Nyní se podle jeho slov stále jedná o vládní monolog.

Podle mnoha mezinárodních představitelů je Capriles jediným vhodným kandidátem, který by dokázal zemi vyvézt ze současné krize. Nicméně přístup mnoha zemí Jižní Ameriky

¹²² Prázdné obchody, příděly a černý trh: Venezuela je na prahu rozpadu. *Idnes.cz* [online]. 2015 [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/venezuela-rozpad-ekonomicka-krize-d5h-/zahranicni.aspx?c=A151109_152304_zahranicni_aba

je zcela odlišný. Pro podporu Madura se staví Bolívie, Ekvádor, Kuba, Brazílie či Argentina. Proti je pouze Panama¹²³ a Chile. Ostatní země nejsou z to se vyjádřit.

Velkého výsledku ovšem dosáhla opozice na konci roku 2015, kdy se jí podařilo zvítězit ve venezuelských parlamentních volbách. Prezident Maduro byl nucen uznat porážku a situace v politickém spektru se výrazně mění. Pokud by se opozici podařilo ovládnout dvě třetiny parlamentu, mohlo by dojít k referendu o odvolání prezidenta země z funkce a zajistit tak zemi nový směr.¹²⁴

V současné době se snaží prezident Maduro všemožně zastavit rostoucí vliv opozice zatýkáním vysokých hodnostářů a nejvyšších politiků. Dokonce na svou stranu získal Ústavní soud, který zrušil všechny nové zákony vydané nově zvoleným venezuelským parlamentem.

Ve Venezuele je však prezidentský systém, takže se po parlamentních volbách vláda těžko může změnit. Maduro se však rozhodl jmenovat vládu novou, která by si podle jeho slov měla poradit s ekonomickou krizí i s buržoazním parlamentem.¹²⁵

Současné tendence ve vývoji Venezuely tedy vedou spíše k odvolání prezidenta Madura, nástupu opozice k moci a nutným ekonomickým záchranným balíčkům, které by mohly vyvést zemi z krize. Při současném zdražování cen ropy by se situace v zemi postupem času mohla stabilizovat. V současné chvíli totiž není Venezuela místem pro život.

7.2 Současné tendence ve vývoji Bolívie

V novodobé Bolívii můžeme s určitou mírou zdrženlivosti konstatovat, že situace je za vlády Evo Moralese relativně stabilizovaná. Sociální problémy a neustálé znárodňování podílu zahraničních firem sice nadále pokračuje, avšak na moc Evo Moralese to nemá nijak zásadní vliv.

Významné milníky můžeme v Bolívii vidět především od roku 2012. Bolívie totiž od této doby začíná prohlubovat spolupráci jak v regionu, tak i mimo něj. Spolupráce a

¹²³ V případě Panamy však jde především o fakt, že se dle Madura proti Venezuele provinila. Došlo tak k přerušení všech obchodních a diplomatických styků mezi oběma zeměmi. Venezuela navíc vypověděla panamské velvyslance a odmítá zaplatit Panamě dluh ve výši přesahující miliadu dolarů do doby, než bude v Panamě seriózní vláda.

¹²⁴ Volby ve Venezuele vyhrála opozice: Socialisté utrpěli nejhorší porážku od nástupu Huga Cháveze. *Aktuálně.cz* [online]. 2015 [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://zpravy.aktualne.cz/zahranici/volby-ve-venezuele-vyhrala-opozice-socialiste-utrpeli-nejhor/r~062c46b69ca711e58dc0002590604f2e/>

¹²⁵ Všechny kroky nově zvoleného venezuelského parlamentu jsou neplatné.: Rozhodl o tom tamní soud. *Parlamentní listy.cz* [online]. 2015 [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Vsechny-kroky-nove-zvoleneho-venezuelskeho-parlamentu-jsou-neplatne-Rozhodl-o-tom-tamni-soud-416794>

prohlubování vztahu je nejvíce vidět na práci se státy CAN¹²⁶, ALBA¹²⁷ a UNASUR¹²⁸.

Nejvíce však Bolívie překvapila, když v roce 2012 přijala pozvání a zahájila proces vstupu do organizace Mercosur. Prezident Morales vše vysvětluje tak, že Mercosur nemá na rozdíl od CAN smlouvy o volném obchodu se Spojenými státy americkými. Toto rozhodnutí však lze vysvětlit i faktem, že je Bolívie silně ekonomicky navázána na Brazílii a Argentinu, které členy jsou.

Významného diplomatického úspěchu se dočkala Bolívie na mezinárodní scéně, když došlo k úpravě tradičního žvýkání koky v zemi. Bolívie totiž znovu přistoupila k mezinárodní listině OSN, která zakazuje běžné užívání této omamné látky.

Rok 2014 se pak nesl ve znamení prezidentských voleb, ve kterých se Evo Morales pokoušel o v pořadí již třetí vítězství. To se mu také povedlo, a se ziskem 60% hlasů zvítězil ve volbách již v prvním kole. Jeho nejbližší pronásledovatel Samuel Doria Medina získal pouhých 24 %, což poukazuje na obrovskou moc a popularitu Moralese v zemi.¹²⁹

Evo Morales se pokouší do Bolívie vmísit svůj ideál „domorodého socialismu.“ Do karet mu hraje také fakt, že se mu podařilo doslova vytáhnout z bída půl milionu obyvatel z celkového počtu deseti milionů, což mu zvedlo popularitu natolik, že může být jen těžko ohrožen ve své funkci. Navíc se momentálně snaží o to, aby mohl být prezidentem doživotně. K tomu potřebuje dvě třetiny v parlamentu, aby mohlo dojít ke změně ústavního zákona. Podle mého názoru zůstává jen otázkou času, kdy se mu to podaří, neboť síla MAS, jež prezidenta Moralese přímo podporuje, se neustále zvětšuje.

V současné době je Evo Morales podporovatelem mezinárodní legalizace koky číslo jedna. Navíc dělá vše pro to, aby mohl propagovat svůj odpor k USA ve světě. Při návštěvě Evropy poukazoval na to, jak se bez podpory a vměšování Američanů do jejich věcí žije v Latinské Americe o moc lépe. Zároveň zkritizoval evropskou amerikanizaci. Stále se však jedná o populistické jednání prezidenta Bolívie.¹³⁰

¹²⁶ Andské společenství národů

¹²⁷ Bolívarovský svaz pro lid naší Ameriky (špaň. Alianza Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América) je mezinárodní organizací v Latinské Americe, která má za úkol sociálně, ekonomicky a politicky integrovat Latinskou Ameriku a Karibik. Současnými členy jsou např. Bolívie, Venezuela, Kuba, Ekvádor, Honduras, Nikaragua a další.

¹²⁸ Unie jihoamerických národů (špaň. Unión de Naciones Suramericanas) je mezinárodní organizací, která integruje dvě společenství – Mercosur a Andské společenství. Je vytvořena dle vzoru Evropské unie.

¹²⁹ Morales se potřetí stal prezidentem Bolívie, vyhrál už v prvním kole. *Idnes.cz* [online]. 2014 [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/morales-se-potreti-stal-prezidentem-bolivie-vyhral-uz-v-prvnim-kole-1gx-/zahranicni.aspx?c=A141013_064319_zahranicni_wlk

¹³⁰ Obhájce žvýkání koky Morales zůstane v čele Bolívie. *Česká televize* [online]. [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1013974-obhajce-zvykani-koky-morales-zustane-v-cele-bolivie>

Stále je nutné podotknout, že Bolívie je i přes veškeré snahy¹³¹ jedním z nejchudších států v celém regionu. Téměř dvě třetiny obyvatelstva dnes žije v chudobě. A nepomáhá tomu ani přírodní bohatství v podobě obrovských zásob zemního plynu.

Pokud bych chtěl charakterizovat Bolívii v roce 2015 a výhledově její kroky do budoucna, pak mohu konstatovat, že se této zemi podařilo začít ekonomicky růst – a to přes nedostatky potravin a základních surovin. Navíc se podařilo výrazně snížit rasovou nesnášenlivost vůči původním obyvatelům země. Zavedením bezplatného vzdělávání je budoucnost v podobě zvyšování gramotnosti určitě zajištěna, což může zemi jediné prospět nejen na domácí, ale také na mezinárodní scéně.

Osoba Evo Moralese se postupně stává „nedotknutelnou.“ Po vítězství ve volbách 2014 má fakticky veškerou moc v rukou právě Morales a jeho vládní strana. Navíc zde hrozí situace, kdy strana získá v parlamentu dvoutřetinovou většinu, čímž by mohlo dojít k politickému kolapsu. Vždyť pokud by získal Evo Morales doživotní možnost vládnout zemi, všechny „demokratické“ myšlenky a cíle země by mohly přijít vniveč. Země by se mohla odklonit od nynějšího politického směřování spíše blíže k autoritarismu či dokonce k diktatuře, což může vývoj nejchudší země kontinentu na dlouhou dobu zastavit. Popularita prvního indiánského obyvatelstva je však natolik velká a pevná, že v podstatě zaleží jen na jeho osobě, jakým směrem zemi v dalších letech povede.

7.3 Srovnání současných tendencí obou zemí

Pokud srovnáme současný vývoj v obou zemích, můžeme vidět určité podobné rysy, jež si země z minulosti přenesly do současnosti.

Shodneme se na faktu, že obě země vyznávají silnou pozici prezidenta v zemi, je pro ně tudíž charakteristický prezidencialismus. U obou zemí ovšem nacházíme určité sklony k autoritářství, jež zajisté není v souladu s demokratickými principy prezidentských systémů.

Na příkladu Venezuely vidíme situaci, kdy charismatický vůdce a skvělý řečník dokáže svými projevy víc než činy získat na svou stranu většinu populace, čímž si zajišťuje v podstatě neomezenou vládu. Jakmile však dochází k jeho úmrtí, není vhodný nástupce, který by dosahoval jeho velikosti a schopností. Vystává tak prostor pro opoziční hnutí, které mohou situaci v zemi změnit a případně ji přiblížit procesu demokratizace.

Situace v Bolívii jako by byla zrcadlově obrácená, avšak zde hrála největší roli etnická většina původních obyvatel. Tím, že byl v zemi zvolen první indiánský prezident Evo Morales,

¹³¹ Např. v roce 2009 země vykázala nejvyšší ekonomický růst v Latinské Americe.

právě indiánskou populaci poprvé dostává do střediska politických dění v zemi. Sám prezident Morales si tak může tvořit nový kult osobnosti, podobně jako tomu bylo ve Venezuele v případě Huga Cháveze. Možnost neomezené moci v zemi nás tak zavádí k možnému autoritarismu, což může zemi zastavit na další dlouhé období. Záleží také na tom, jak dlouho bude schopen Evo Morales v zemi udržet nastavenou laťku a zda bude postupem času hledat vhodného nástupce, nebo zda celá situace vyvrcholí, stejně jako ve Venezuele, politickými změnami a kolapsem systému.

Je ovšem důležité si uvědomit fakt, že obě země (a vůbec většina zemí Latinské Ameriky) jsou svým vývojem zvyklé na principy, jež vedou svou povahou spíše k režimům autoritářským, takže je v budoucnu dost možné, že u těchto principů nadále zůstanou.

8 Pedagogická aplikace

Venezuela a Bolívie jsou země, o které není ve výuce přílišný zájem z hlediska jejich neatraktivnosti. Je však důležité si uvědomit, že právě na těchto dvou zemích lze pochopit spoustu teoretických poznatků ověřených praxí. Ať už se jedná o prezidentské systémy či autoritářské režimy, obě země k těmto tématům mají z hlediska historického i současného co říct.

Navíc je vhodné aplikovat při výuce obě země v rámci celého regionu Latinské Ameriky, čímž bude komplexně daná problematika řešena.

Aplikaci vzhledem k obsahovému hledisku je vhodné využít především na středních školách, nejlépe gymnáziích, kde se problematika latinskoamerického regionu některé vzdělávací oblasti přímo či nepřímo dotýkají.

8.1 Rámcové vzdělávací programy

Pro aplikaci tématu Autoritářské tendence ve středoamerickém regionu na příkladech Venezuely a Bolívie je třeba zohlednit soustavu kurikulárních dokumentů v České republice.

„V souladu s novými principy kurikulární politiky, zformulovanými v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílé knize) a zakotvenými v zákoně č. 561/ 2004Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen „školský zákon“), se do vzdělávací soustavy zavádí nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Kurikulární dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních – státní a školní. Státní úroveň v systému kurikulárních dokumentů představují Národní program vzdělávání (NPV) a rámcové vzdělávací programy (RVP).“¹³²

„Na základě rámcových vzdělávacích programů a pravidel v nich stanovených si jednotlivé školy vytvářejí své realizační programové dokumenty – školní vzdělávací programy.“¹³³ Co se týče školní pedagogické praxe, existují čtyři stěžejní vzdělávací dokumenty: Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, Rámcový vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání a Rámcový vzdělávací program pro odborné vzdělávání.

Pro pedagogickou aplikaci našeho tématu se nabízejí především Rámcové vzdělávací programy pro základní vzdělávání a Rámcové vzdělávací programy pro gymnaziální vzdělávání. Vzhledem k šířce a složitosti tématu je však vhodné využít zejména Rámcové

¹³² RVP GV

¹³³ Rámcové vzdělávací programy. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/cinnosti/kurikulum-vseobecne-a-odborne-vzdelavani-a-evaluace/ramcove-vzdelavaci-programy?lang=>

vzdělávací programy pro gymnaziální vzdělávání.

Rámcový vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání (dále jen RVP GV) je členěn do několika vzdělávacích oblastí: Jazyk a jazyková komunikace, Matematika a její aplikace, Člověk a příroda, Člověk a společnost, Člověk a svět práce, Umění a kultura, Člověk a zdraví a Informatika a informační a komunikační technologie. Téma diplomové práce bude ukotveno především ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost, ve vzdělávacím oboru Občanský a společenskovední základ. Dotýkat se bude především vzdělávacího obsahu Občan ve státě a člověk ve společnosti.

Součástí RVP GV jsou také průřezová témata, do nichž můžeme začlenit téma diplomové práce. Do vzdělávání zařazuje RVP GV tato průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Enviromentální výchova a Mediální výchova. Stěžejními průřezovými tématy pro pedagogickou aplikaci této práce budou především Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova a Enviromentální výchova.

8.2 Zařazení tématu v rámci RVP GV

Téma Autoritářské tendence ve středoamerickém regionu na příkladech Venezuely a Bolívie lze na gymnáziích využít v mnoha předmětech. Mezi nejvhodnější pak řadíme Dějepis, Geografii a Občanský a společenskovední základ. Z hlediska průřezových témat je vhodné zmínit především vzdělávací oblasti Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova a Enviromentální výchova.

Vzhledem k mému studijnímu zaměření bude věnován největší prostor vzdělávací oblasti Člověk a společnost a aplikace tématu do předmětu Občanský a společenskovední základ.

V rámci předmětu Geografie je nejdůležitější součástí práce s mapou. Je velmi důležité umět lokalizovat obě země z hlediska geopolitického. Na mapě budou vyhledány hlavní města obou států, vhodnou ukázkou se jeví vlajky obou zemí a neméně významnou částí může být diskuze na současnou společenskou, politickou a ekonomickou situaci obou zemí.

V rámci předmětu Dějepis je možné téma v RVP GV zařadit do okruhu Moderní doba II – Soudobé dějiny, které se věnuje mj. také základním problémům současného světa. Vzhledem k historii obou zemí je však vhodné zajít hlouběji do historie. V předmětu Dějepis se žáci mohou seznámit se stručnou historií obou států, jejich nejdůležitějšími mezníky a možným směřováním do budoucna. Žáci také porovnají obě země z hlediska historicko-politického vývoje.

V předmětu Občanský a společenskovední základ zařadíme téma především do okruhu Občan ve státě, které se věnuje jednotlivým typům ideologií, současným i historickým formám států, lidským právům apod. Výuka by se pak dotýkala pojmů demokracie, totalita a autoritářství. Žák porovná obě země vzhledem k zemím Evropské unie a vystihne hlavní rozdíly společenské a politické.

K tomu dopomůže také průřezové téma Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, jež může značně přispět především k překonávání předsudků či stereotypů (především u indiánských obyvatel Latinské Ameriky). Zabývá se také tématy spojenými s etnickými, kulturními či hospodářskými konflikty, migrací, uprchlictvím či populačním vývojem, což je vzhledem k obsahu diplomové práce tématy velmi aktuálními.

Jelikož oblast Latinské Ameriky vyvolává historicky řadu politických a sociálních změn, je vhodné, aby žák dané problémy definoval a objasnil jejich příčiny a důsledky. Žák také navrhne možné řešení.

8.3 Návrh časově tematického plánu

Téma diplomové práce Autoritářské tendence ve středoamerickém regionu na příkladech Venezuely a Bolívie budeme aplikovat do praxe prostřednictvím Rámcového vzdělávacího programu pro gymnaziální vzdělávání. Téma zařadíme z hlediska jeho obtížnosti a obsáhlosti do čtvrtého ročníku na gymnáziích.

Navrhujeme využít spolupráce pedagogů z předmětů Občanský a společenskovední základ, Dějepis a Geografie. Vzájemnou spoluprací a přípravou může dojít ke komplexnímu podání učiva v rozsahu 5 vyučovacích jednotek (1 vyučovací jednotka = 45 minut). U každé výukové jednotky je defínován výukový cíl, způsob jeho dosažení a způsob ověření daného výukového cíle. Jednotlivé výukové jednotky zde budeme prezentovat pomocí příprav pedagoga na vyučovací hodinu. V přípravách jsou rovněž uvedeny klíčové kompetence, k nimž výuka směřuje.

8.4 Návrhy způsobů ověření výukových cílů – přípravy na hodinu

V této podkapitole poukazujeme pomocí příprav pedagoga na hodinu na výukové cíle, kterých má být dosaženo, způsoby jejich dosažení, způsoby ověření cílů a využití pracovních pomůcek, literatury, multimediálních pomůcek apod.

8.4.1 Příprava č. 1 – prezidentské systémy, autoritářské režimy

Předmět: Občanský a společenskovední základ

Ročník: 4. ročník gymnázia

Téma: Prezidentské systémy, autoritářské režimy

Časový rozsah: 45 minut

Materiální didaktické pomůcky:

- Tabule
- Fixy/křídly
- Psací potřeby
- Sešity
- Politická mapa světa
- Projektor
- PPT prezentace

Forma výuky:

- Hromadná (frontální) výuka
- Individualizovaná výuka

Typ hodiny:

- Kombinovaná

Cíle:

Kognitivní – Žák charakterizuje pojmy autoritářský, demokratický a totalitní. Žák srovnává tyto typy vlád a na vhodných příkladech státních zřízení pojmy aplikuje. Žák charakterizuje prezidentské systémy, odliší je od parlamentních systémů a na vhodných příkladech poukazuje na země spojené s prezidentskými systémy.

Afektivní – Žák vyjadřuje své postoje k zemím s nedemokratickými systémy vládnutí a navrhuje možnosti řešení.

Psychomotorické – -----

Metody výuky:

Slovní: monologická – vysvětlování, výklad

dialogická – diskuze, řízená diskuze

Názorně demonstrační: politická mapa světa, PPT prezentace

Aktivizační: myšlenková mapa, vyplnění pracovního listu

Části a řízení výuky:

Pozdrav, zápis do třídní knihy, seznámení žáků s hodinou, aktivizační hra pomocí myšlenkové mapy, nové pojmy, práce s politickou mapou světa, zápis do sešitu formou pracovního listu, diskuze, zpětná vazba.

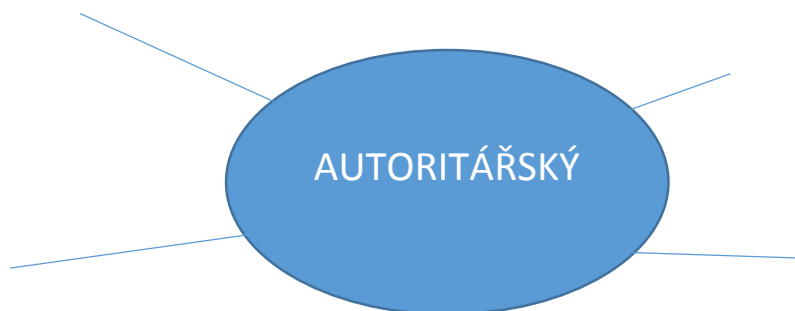
Obsah učiva:

Zápis do sešitu:

- Pracovní list – viz následující

Pojem autoritářský – myšlenková mapa:

Žák se zamyslí nad daným pojmem a charakterizuje jej pomocí několika slov:

Prezidentské systémy:

- Žák se zamyslí nad pojmem prezidentské systémy a během 2 minut jej na papíře charakterizuje 3 slovesy a 2 přídavnými jmény. Pokusí se o výpis zemí s danou formou vlády.

Pracovní list:

Přiřaď jednotlivé pojmy k jejich správným definicím.

DEMOKRACIE	násilný režim, který potírá svobodu jednotlivce
AUTORITÁŘSTVÍ	obyčejný lid je hlavním zdrojem politické moci
TOTALITA	přílišné uplatňování či zdůrazňování formální autority

a) K uvedeným pojmům přiřaď země, pro které je podle tebe typický ten či onen systém vládnutí.

DEMOKRACIE:

AUTORITÁŘSTVÍ:

TOTALITA:

Francie – USA – Čína – Kambodža – Pákistán – Saúdská Arábie – Česká republika – Bolívie – Dánsko – Japonsko – Irák – Bělorusko – Venezuela – Polsko – Kanada – Argentina – Egypt – Řecko – Ruská federace – Indie – Izrael – Somálsko – Velká Británie.

Napiš stručnou definici prezidentských systémů a uveď konkrétní příklady v Evropě i ve světě.

Mimo prezidentské systémy existují na světě různé formy vlád. Dokážeš jich napsat co nejvíce? Ke státům ze cvičení b) dopiš jejich formu vlády.

Řízená diskuze + práce s politickou mapou světa:

- Ukaž na mapě státy s prezidentským systémem vládnutí. Jaké jsou jeho výhody?

- Existuje v Evropě dnes nějaký stát s totalitními či autoritářskými znaky?
- Proč jsou země Latinské Ameriky náchylné na autoritářské tendence ve své vládě?
- Jak by měla podle vás vypadat pravá demokracie?

Zpětná vazba, dvojnásobná zpětná vazba:

- Žáci dostanou za úkol napsat krátkou práci na téma *Můj ideální stát/ideální vláda*, na který aplikují nově nabitě poznatky.

Zvláštní didaktická hlediska:

Žádná.

Organizace vyučovací jednotky:

ZAHÁJENÍ – 5 MINUT

- Pozdrav, zápis do třídní knihy, seznámení s hodinou

MYŠLENKOVÁ MAPA, ZAMYŠLENÍ – 5 MINUT

- Žáci přiřadí k pojmu autoritářský charakterizující slova.
- Žáci se zamyslí nad prezidentskými systémy, které se pokusí charakterizovat pomocí slovních druhů

HLAVNÍ AKTIVITA – 30 MINUT

- Seznámení s novým učivem – PPT prezentace
- Práce s politickou mapou světa
- Pracovní list – vyplnění během výkladu učitele
- Řízená diskuze s žáky

ZPĚTNÁ VAZBA, DVOJNÁSOBNÁ ZPĚTNÁ VAZBA – 5 MINUT

- Společné zhodnocení hodiny, zodpovězení nejasností, dotazy
- Zadání domácího úkolu

8.4.2 Příprava č. 2 – Venezuela

Předmět: Občanský a společenskovední základ

Ročník: 4. ročník gymnázia

Téma: Venezuela

Časový rozsah: 90 minut

Materiální didaktické pomůcky:

- Tabule
- Fixy/křídly
- Psací potřeby
- Sešity
- Projektor
- PPT prezentace
- Dokument Letem světem: Venezuela

Forma výuky:

- Hromadná (frontální) výuka
- Individualizovaná výuka

Typ hodiny:

- Kombinovaná

Cíle:

Kognitivní – Žák stručně charakterizuje historický a současný vývoj Venezuely. Žák navrhne případné možné změny v politické situaci Venezuely. Žák charakterizuje politický systém Venezuely a vyjmenuje významné osobnosti spojené s danou zemí.

Afektivní – Žák vyjadřuje své postoje k autoritářskému systému vlády ve Venezuele, diskutuje se svými spolužáky na aktuální dění v zemi.

Psychomotorické – -----

Metody výuky:

Slovní: monologická – vysvětlování, výklad

dialogická – diskuze, řízená diskuze

Názorně demonstrační: TV dokument, PPT prezentace

Aktivizační: vyplnění pracovního listu

Části a řízení výuky:

Pozdrav, zápis do třídní knihy, seznámení žáků s hodinou, TV dokument *Letem světem: Venezuela*, nové pojmy, zápis do sešitu formou pracovního listu a PPT prezentace, diskuze, zpětná vazba.

Obsah učiva:

Zápis do sešitu:

- Žáci si zapisují do sešitu důležité informace z PPT prezentace.
- Jako zdroj budou využity materiály diplomové práce, které se zabývají historií a současností Venezuely, jakož i politické situace a ekonomické sféry.
- Dalším zdrojem bude dokument České televize *Letem světem: Venezuela*.

TV dokument:

- V rámci dvouhodinové výuky se jako přínosný jeví audiovizuální záznam, který se vztahuje k Venezuele, její geopolitické situaci, historii i současnosti v délce cca 30 minut. Dokument bude využit jako popud pro řízenou diskuzi.

Pracovní list:

Která vlajka je státním symbolem Venezuely?

Který z mužů je současným prezidentem Venezuely?**Hugo Chávez – Simon Bolívar – Nicolas Maduro – Fidel Castro****Doplň vhodná slova dle výkladu.**

Venezuela – oficiálním názvem _____ je zemí mnoha rozměrů. Můžeme zde nalézt spoustu přírodních zajímavostí, jako například největší _____ v Jižní Americe, největší _____ světa a mnoho rozmanitých druhů fauny a flóry. Na druhou stranu se jedná o zemi, která se neustále pohybuje nad propastí _____ krize, politické nestability a hrozcí války, což s sebou přináší i jednu z nejvyšších měr _____ na kontinentě. Venezuela je _____ republikou, která se rozprostírá na severním pobřeží Jižní Ameriky, a to severně od _____ a mezi Guyanou a _____. Země se skládá z části pevninské a mnoha malých ostrovů v _____ moři. Její založení se datuje k 5. červenci roku _____, tedy k datu osvobození země od španělské nadvlády _____. Venezuela byla objevena v srpnu roku 1498 _____ při jeho v pořadí třetí výpravě, avšak až o rok později byla pojmenována _____ Venezuela.

Domácí úkol – Najdi nejvýznamnější období Venezuely a stručně jej charakterizuj. Vysvětli, proč je podle tebe nejvýznamnějším.

¹³⁴ Venezuelská vlajka. *Google.cz* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: [https://www.google.cz/imgres?imgurl=https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/7/7b/Flag_of_Venezuela_\(state\).svg/220px-Flag_of_Venezuela_\(state\).svg.png&imgrefurl=https://cs.wikipedia.org/wiki/Venezuelsk%C3%25A1_vlajka&h=147&w=220&tbnid=4XhUEOd44uyx_M:&tbnh=100&tbnw=151&docid=UM-wbYiYOHFRSM&itg=1&usg=__8_OR7khgTuh8s_93QyvB-8CX1z0=](https://www.google.cz/imgres?imgurl=https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/7/7b/Flag_of_Venezuela_(state).svg/220px-Flag_of_Venezuela_(state).svg.png&imgrefurl=https://cs.wikipedia.org/wiki/Venezuelsk%C3%25A1_vlajka&h=147&w=220&tbnid=4XhUEOd44uyx_M:&tbnh=100&tbnw=151&docid=UM-wbYiYOHFRSM&itg=1&usg=__8_OR7khgTuh8s_93QyvB-8CX1z0=)

¹³⁵ Bolivijská vlajka. *Google.cz* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: [https://www.google.cz/imgres?imgurl=https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/a2/Flag_of_Bolivia_\(militar\).svg/220px-Flag_of_Bolivia_\(militar\).svg.png&imgrefurl=https://cs.wikipedia.org/wiki/Bolivijsk%C3%25A1_vlajka&h=150&w=220&tbnid=AAKkbi3UZebtXM:&tbnh=102&tbnw=151&docid=rzExt-IxKUZU8M&itg=1&usg=__3Yi1oyepPsysdP5w9OtLjj6010c=](https://www.google.cz/imgres?imgurl=https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/a2/Flag_of_Bolivia_(militar).svg/220px-Flag_of_Bolivia_(militar).svg.png&imgrefurl=https://cs.wikipedia.org/wiki/Bolivijsk%C3%25A1_vlajka&h=150&w=220&tbnid=AAKkbi3UZebtXM:&tbnh=102&tbnw=151&docid=rzExt-IxKUZU8M&itg=1&usg=__3Yi1oyepPsysdP5w9OtLjj6010c=)

Řízená diskuze:

- Proč je Venezuela i přes své velké zásoby ropy stále ekonomicky zaostalou zemí?
- Jakou roli hrál v životě Venezuelanů bývalý prezident Hugo Chávez?
- Dokážeš vliv Huga Cháveze přiřadit k nějaké evropské historické osobnosti? Proč?
- Jaké je podle vás budoucí směřování země? Kde může Venezuela hledat vzor?

Zpětná vazba, dvojnásobná zpětná vazba:

- Žáci dostanou za úkol najít v historii Venezuely nejvýznamnější období a stručně jej charakterizovat.

Zvláštní didaktická hlediska:

Žádná.

Organizace vyučovací jednotky:

ZAHÁJENÍ – 5 MINUT

- Pozdrav, zápis do třídní knihy, seznámení s hodinou

TV DOKUMENT – 30 MINUT

- V rámci seznámení se zemí bude žákům puštěn dokument České televize *Letem světem: Venezuela*.

HLAVNÍ AKTIVITA – 45 MINUT

- Seznámení s novým učivem – PPT prezentace
- Historie Venezuely
- Současnost Venezuely
- Stručná politická charakteristika země
- Pracovní list – vyplnění během výkladu učitele
- Řízená diskuze s žáky

ZPĚTNÁ VAZBA, DVOJNÁSOBNÁ ZPĚTNÁ VAZBA – 10 MINUT

- Společné zhodnocení hodiny, zodpovězení nejasností, dotazy

- Zadání domácího úkolu

8.4.3 Příprava č. 3 – Bolívie

Předmět: Občanský a společenskovední základ

Ročník: 4. ročník gymnázia

Téma: Bolívie

Časový rozsah: 90 minut

Materiální didaktické pomůcky:

- Tabule
- Fixy/křídly
- Psací potřeby
- Sešity
- Projektor
- PPT prezentace
- Dokument Letem světem: Venezuela

Forma výuky:

- Hromadná (frontální) výuka
- Individualizovaná výuka

Typ hodiny:

- Kombinovaná

Cíle:

Kognitivní – Žák stručně charakterizuje historický a současný vývoj Bolívie. Žák navrhne případné možné změny v politické situaci Bolívie. Žák charakterizuje politický systém Bolívie a vyjmenuje významné osobnosti spojené s danou zemí.

Afektivní – Žák vyjadřuje své postoje k autoritářskému systému vlády v Bolívii, diskutuje se svými spolužáky na aktuální dění v zemi.

Psychomotorické – -----

Metody výuky:

Slovní: monologická – vysvětlování, výklad

dialogická – diskuze, řízená diskuze

Názorně demonstrační: TV dokument, PPT prezentace

Aktivizační: vyplnění pracovního listu

Části a řízení výuky:

Pozdrav, zápis do třídní knihy, seznámení žáků s hodinou, TV dokument *Cestománie: Bolívie*, nové pojmy, zápis do sešitu formou pracovního listu a PPT prezentace, diskuze, zpětná vazba.

Obsah učiva:

Zápis do sešitu:

- Žáci si zapisují do sešitu důležité informace z PPT prezentace.
- Jako zdroj budou využity materiály diplomové práce, které se zabývají historií a současností Bolívie, jakož i politické situace a ekonomické sféry.
- Dalším zdrojem bude dokument České televize *Cestománie: Bolívie*.

TV dokument:

- V rámci dvouhodinové výuky se jako přínosný jeví audiovizuální záznam, který se vztahuje k Bolívii, její geopolitické situaci, historii i současnosti v délce cca 30 minut. Dokument bude využit jako popud pro řízenou diskuzi.

Pracovní list:

Která vlajka je státním symbolem Bolívie?

Který z mužů je současným prezidentem Venezuely?**Simon Bolívar – Che Guevara – Fidel Castro – Evo Morales****Doplň vhodná slova dle výkladu.**

Bolívie, jejíž oficiální název zní _____, je zemí mnoha paradoxů. Kdysi se jednalo o území, které patřilo k _____ částem španělské Ameriky, dnes se jedná o _____ zemi v celém regionu. Navíc je země závislá na zahraniční pomoci.

„Ačkoli patří do Latinské Ameriky, _____ vliv v ní zapustil kořeny nejméně a jen v některých oblastech. Potomci Španělů jsou v zemi v menšině, neboť většinu (přes _____) tvoří _____ a _____, přičemž _____ v Bolívii má k _____ kulturně mnohem blíže než kdekoli jinde na kontinentu.“¹³⁸

Zvláště v Bolívii je fakt, že většina obyvatel žije ve výšce nad _____, v nichž většině lidí dochází dech.

Bolívie je jedním ze dvou států Jižní Ameriky, jež _____ a je tedy státem _____. Na severu a na východě hraničí s _____, na jihu s _____ a na západě pak sdílí hranice se státy _____ a _____. Založení země se datuje k 6. srpnu roku _____, kdy Bolívie získala nezávislost na _____. Jméno země získala podle významného jihoamerického osvoboditele _____, který se stal zároveň prvním _____.

¹³⁶ Venezuelská vlajka. *Google.cz* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z:

[https://www.google.cz/imgres?imgurl=https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/7/7b/Flag_of_Venezuela_\(state\).svg/220px-Flag_of_Venezuela_\(state\).svg.png&imgrefurl=https://cs.wikipedia.org/wiki/Venezuelsk%25C3%25A1_vlajka&h=147&w=220&tbnid=4XhUEOd44uyx_M:&tbnh=100&tbnw=151&docid=UM-wbYiYOHFRSM&itg=1&usg=__8_OR7khgTuh8s_93QyvB-8CX1z0=](https://www.google.cz/imgres?imgurl=https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/7/7b/Flag_of_Venezuela_(state).svg/220px-Flag_of_Venezuela_(state).svg.png&imgrefurl=https://cs.wikipedia.org/wiki/Venezuelsk%25C3%25A1_vlajka&h=147&w=220&tbnid=4XhUEOd44uyx_M:&tbnh=100&tbnw=151&docid=UM-wbYiYOHFRSM&itg=1&usg=__8_OR7khgTuh8s_93QyvB-8CX1z0=)

¹³⁷ Bolivijská vlajka. *Google.cz* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z:

[https://www.google.cz/imgres?imgurl=https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/a2/Flag_of_Bolivia_\(militar\).svg/220px-Flag_of_Bolivia_\(militar\).svg.png&imgrefurl=https://cs.wikipedia.org/wiki/Bolivijsk%25C3%25A1_vlajka&h=150&w=220&tbnid=AAKkbi3UZebtXM:&tbnh=102&tbnw=151&docid=rzExt-IxKUZU8M&itg=1&usg=__3Yi1oyepPsysdP5w9OtLjj6010c=](https://www.google.cz/imgres?imgurl=https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/a2/Flag_of_Bolivia_(militar).svg/220px-Flag_of_Bolivia_(militar).svg.png&imgrefurl=https://cs.wikipedia.org/wiki/Bolivijsk%25C3%25A1_vlajka&h=150&w=220&tbnid=AAKkbi3UZebtXM:&tbnh=102&tbnw=151&docid=rzExt-IxKUZU8M&itg=1&usg=__3Yi1oyepPsysdP5w9OtLjj6010c=)

¹³⁸ BUBEN, R., SOMOGYI, P. *Stručná historie států. Bolívie*. Praha: Libri, 2009. s 7.

Domácí úkol – Najdi nejvýznamnější období Bolívie a stručně jej charakterizuj. Vysvětli, proč je podle tebe nejvýznamnějším.

Řízená diskuze:

- Proč je Bolívie stále nejchudší zemí v celé Latinské Americe?
- Jakou roli hraje v zemi současný prezident Evo Moráles?
- Čím je Bolívie významná z hlediska politického, čím pak z hlediska turistického?
- Jakou roli hraje v zemi indiánské obyvatelstvo?

Zpětná vazba, dvojnásobná zpětná vazba:

- Žáci dostanou za úkol najít v historii Bolívie nejvýznamnější období a stručně jej charakterizovat.

Zvláštní didaktická hlediska:

Žádná.

Organizace vyučovací jednotky:

ZAHÁJENÍ – 5 MINUT

- Pozdrav, zápis do třídní knihy, seznámení s hodinou

TV DOKUMENT – 30 MINUT

- V rámci seznámení se zemí bude žákům puštěn dokument České televize *Cestománie: Bolívie*.

HLAVNÍ AKTIVITA – 45 MINUT

- Seznámení s novým učivem – PPT prezentace
- Historie Bolívie
- Současnost Bolívie
- Stručná politická charakteristika země
- Pracovní list – vyplnění během výkladu učitele

- Řízená diskuze s žáky

ZPĚTNÁ VAZBA, DVOJNÁSOBNÁ ZPĚTNÁ VAZBA – 10 MINUT

- Společné zhodnocení hodiny, zodpovězení nejasností, dotazy
- Zadání domácího úkolu

V rámci této kapitoly je aplikováno téma Autoritářské tendence ve středoamerickém regionu na příkladech Venezuely a Bolívie do pedagogické praxe. Téma bylo zařazeno do jednotlivých vzdělávacích oblastí průřezových témat v rámci RVP GV.

Dané téma bylo zakotveno do čtvrtých ročníků gymnázií v rámci předmětu Občanský a společenskovědní základ, který spadá do vzdělávací oblasti Člověk a společnost. Pomocí příprav hodin pro pedagogické pracovníky jsme vymezili tematický plán, který obsahoval výukové cíle, způsoby jejich dosažení i způsoby ověření těchto cílů. Mezi kompetence, které budou při výuce tohoto tématu rozvíjeny, řadíme především kompetence k učení, sociální a personální a kompetence k řešení problémů.

Tím, že se jedná o téma stále velmi aktuální, domníváme se, že bude žáky motivovat k zájmu o toto téma i v budoucnosti.

Závěr

Cílem diplomové práce je zhodnotit současné autoritářské tendence ve středoamerickém regionu na příkladech Bolívie a Venezuely. Lze konstatovat, že v daném rozsahu je cíl práce vzhledem k dostupné literatuře a internetovým zdrojům, které byly při zpracování práce použity, naplněn.

Diplomová práce je rozdělena do osmi hlavních kapitol. V první kapitole je vymezen pojem prezidentský systém a jeho znaky na příkladech Spojených států amerických a latinskoamerickém modelu. Kapitola je poté doplněna o výhody prezidentských systémů, ale také o jejich kritiku.

Druhá kapitola se věnuje definici pojmu autoritářství. Obsahuje typologie jednotlivých autoritářských režimů a jejich charakteristiku. Část kapitoly je věnována zdroji legitimacy u autoritářských režimů. Závěr druhé kapitoly je zaměřen na vysvětlení pojmu neliberální demokracie na konkrétním případu.

Třetí kapitola je zaměřena na politicko – geografickou charakteristiku Venezuely a Bolívie. Tato kapitola představuje obě země z hlediska základních geografických a politických rysů. Zároveň mapuje vývoj obou zemí do konce 19. století s ohledem na osobnost Simona Bolívara.

Ve čtvrté kapitole je popsán historický vývoj Venezuely a Bolívie ve 20. a 21. století. Kapitola je zaměřena na vývoj obou zemí v období častých politických změn; v kontextu je zmíněna také sociálně – ekonomická stránka vývoje.

Pátá kapitola objasňuje politický vývoj obou zemí ve 20. století. Kapitola se rovněž zabývá kulty osobností, jež jsou typické právě pro tento region. V případě Venezuely se jedná o charismatického vůdce Huga Cháveze, v případě Bolívie hovoříme o prvním indiánském prezidentu Evo Moralesovi.

Šestá kapitola nahlíží do politických systémů Venezuely a Bolívie. Důraz je kladen na stranické systémy s tím spojená politická uskupení, jež obě země politicky charakterizují. Kapitola je také doplněna volební systémy obou zemí.

Sedmá kapitola se věnuje současným tendencím ve vývoji obou zemí s příslušným regionu. Kapitola je zaměřena na tendence, k nimž obě země v současnosti směřují. Kapitola také mapuje situaci, jež nastala ve Venezuele po smrti Huga Cháveze a zabývá se nebývalým vzestupem popularity bolívijského prezidenta Eva Moralese.

Osmá kapitola se věnuje pedagogické aplikaci daného tématu do výuky. Pozornost je věnována především tematickým oblastem, okruhům a oborům, v nichž je možné téma

Autoritářské tendence ve středoamerickém regionu na příkladech Bolívie a Venezuely aplikovat. Jelikož se jedná o velmi široké téma, které je českému školství spíše vzdálené, je vhodné jej použít ve vícero předmětech. Mezi nejvhodnější předměty byly zvoleny předměty Občanský a společenskovední základ, Dějepis či Geografie. Co se týče průřezových témat, je vhodné zvolit témata Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech či Výchova demokratického občana. Kapitola obsahuje také návrh časově tematického plánu v podobě příprav na hodinu, návrh pracovního listu, podněty k diskuzím a další prostředky sloužící k výuce.

Jelikož je celkové uchopení problematiky autoritářských tendencí ve Venezuele a Bolívii značně obtížné, jsou z tohoto důvodu zohledněny údaje známé před ukončením této diplomové práce.

Seznam zkratek

AD	Acción Democrática (Demokratická akce, politická strana ve Venezuele)
ADN	Acción Democrática Nacionalista (Demokratická nacionalistická akce, politická strana v Bolívii)
ALBA	Alianza Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América (Bolívarovský svaz pro lid naší Ameriky, mezinárodní organizace)
AS	Alianza Social (Sociální aliance, politická strana v Bolívii)
CAN	Andské společenství národů
COPEI	Comité de Organización Política Electoral Independiente (Výbor pro nezávislou volební politickou organizaci, politická strana ve Venezuele)
ELPV	Ejército de Liberación del Pueblo de Venezuela (Osvobozená armádu venezuelského lidu, politická strana ve Venezuele)
FSB	Falange Socialista Boliviana (Dělnická socialistická Falange, politická strana v Bolívii)
IMF	International Monetary Fund (Mězinárodní měnový fond)
LCR	La Causa Radical (Radikální věc, politická strana ve Venezuele)
MAS	Movimiento al Socialismo (Hnutí k socialismu, politická strana v Bolívii)
MBR-200	Movimiento Bolivariano Revolucionario 200 (Bolívarské revoluční hnutí 200, politická strana ve Venezuele)
MIR	Movimiento de Izquierda Revolucionario (Hnutí revoluční levice, politická strana v Bolívii)
MNR	Movimiento Nacionalista Revolucionario (Nacionální revoluční hnutí, politická strana v Bolívii)
MSM	Movimiento Sin Miedo (Hnutí beze strachu, politická strana v Bolívii)
OPEC	Organization of the Petroleum Exporting Countries (Organizace zemí vyvážejících ropu)

PCV	Partido Comunista Venezolano (Komunistická strana Venezuely, politická strana ve Venezuele)
PDVSA	Petróleos de Venezuela (Venezuelský státní podnik věnující se ropnému průmyslu)
PIR	Partido de Izquierda Revolucionaria (Levicová Revoluční strana, politická strana v Bolívii)
POR	Partido Obrero Revolucionario (Revoluční dělnická strana, politická strana v Bolívii)
PPB – CN	Plan Progreso para Bolivia – Convergencia Nacional (Plán pokrok pro Bolívii – Národní konvergence, politická strana v Bolívii)
PSUV	Partido Socialista Unide de Venezuela (Jednotná socialistická strana Venezuely, politická strana ve Venezuele)
Radepa	Razón de Patria (Zájem o vlast, militantní hnutí v Bolívii)
RVP GV	Rámcový vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání
UN	Unidad Nacional (Národní jednota, politická strana v Bolívii)
UNASUR	Unión de Naciones Suramericanas (Unie jihoamerických národů, mezinárodní organizace)
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Organizace Spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu)
URD	Unión Republicana Democrática (Demokratický republikánský svaz, politická strana ve Venezuele)
USA	United States of America (Spojené státy americké)

Prameny a literatura

ALBÓ, Xavier. *Pueblo indios en la Política*. 1. vyd. La Paz: CIPCA, 2002. 246 s. ISBN 99905-64-31-0.

BALÍK, Stanislav. KUBÁT, Michal. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2004. 167 s. ISBN 80-86569-89-6.

BUBEN, Radek. SOMOGYI, Petr. *Bolívie*. 1. vyd. Praha: Libri, 2009. 178 s. ISBN 978-80-7277-423-4.

CABADA, Ladislav a kol. *Úvod do studia politické vědy*. 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 494 s. ISBN 80-86432-63-7.

DĚCKÝ, Josef. *Politické dějiny světa v datech.II*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1980, s. 879 - 1825. ISBN neuvedeno.

DOČEKALOVÁ, Pavla. ŠVEC, Kamil. *Úvod do politologie*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Grada, 2010. 264 s. ISBN 978-80-247-2940-4.

DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a kol. *¡Que el pueblo mande! Levicové vlády, populismus a změny režimu v Latinské Americe*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012. 363 s. ISBN 978-80-7419-091-9.

DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra. KUNC, Jiří. *O přechodech k demokracii*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1994. 156 s. ISBN 80-901424-8-6.

HLOUŠEK, Vít. KOPEČEK, Lubomír. (eds.) *Demokracie: Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2003. 379 s. ISBN 80-210-3195-6.

HLOUŠEK, Vít. KOPEČEK, Lubomír. ŠEDO, Jakub. *Politické systémy*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011. 292 s. ISBN 978-80-87474-23-5.

HUNTINGTON, Samuel Phillips. *Třetí vlna: Demokratizace na sklonku dvacátého století*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. 343 s. ISBN 978-80-7325-156-7.

JETMAROVÁ, Jana. *Bolívie: vzestup indigenní politiky a vláda Evo Moralese*. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2013. 224 s. ISBN 978-80-7395-726-1.

KLÍMA, Jan. *Dějiny Latinské Ameriky. Vývoj oblasti, regionů a států*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015. 584 s. ISBN 978-80-7422-368-6.

KLÍMA, Jan. *Přehled dějin Latinské Ameriky*. 2. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011. 221 s. ISBN 978-80-7435-117-4.

KLÍMA, Jan. *Zrození Latinské Ameriky: Simón Bolívar a jeho doba*. 1. vyd. Praha: Libri, 2007. 277 s. ISBN 978-80-7277-270-4.

KOL. AUTORŮ. *Politické systémy Latinské Ameriky*. 1. vyd. Praha: Oeconomia, 2006. 385 s. ISBN 80-245-1107-X.

KOL. AUTORŮ. *Příruční slovník naučný. A-F*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství československé akademie věd, 1962. 799 s. ISBN neuvedeno.

LIÉVANO, Aguirre. *Bolívar*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 2007. 414 s. ISBN 978-80-206-0882-6.

LINZ, Juan José. *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. 1. vyd. London: Boulder, 2000. 343 s. ISBN 1-55587-890-3.

LINZ, Juan José. STEPAN, Alfred. *Problems of democratic transition and consolidation. Southern Europe, South America and Post - Communist Europe*. Baltimore: Johns Hopkins UP, 1996. 504 s. ISBN 080-185-158-0.

NĚMEC, Jan a kol. *Komparace politických systémů: Politické systémy Latinské Ameriky*. 1. vyd. Praha: Oeconomia, 2010. 280 s. ISBN 978-80-245-140-7.

RABY, David Lander. *Democracy and revolution. Latin America and Socialism Today*. 1. vyd. Pluto Press, 2006. 296 s. ISBN 978-0-7453-2435-7.

ROEDL, Bohumír. *Dějiny Peru a Bolívie*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 363 s. ISBN 978-80-7106-839-6.

ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Přehled moderních politologických teorií*. 3. vyd. Praha: Portál, 2014. 304 s. ISBN 978-80-262-0742-9.

SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 238 s. ISBN 80-85850-94-X.

SLAVICKÝ, Stanislav. *Scénické tradice Latinské Ameriky*. 1. vyd. Praha: KANT – Karel Kerlický, 2013. 136 s. ISBN 978-80-7437-117-2.

ZAKARIA, Fareed. *Vzestup neliberální demokracie*. 1. vyd. Praha: Občanský institut, 1998. 19 s. ISBN neuvedeno.

Seznam elektronických zdrojů

Acción Democrática Nacionalista. *Educa* [online]. [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: <http://www.educa.com.bo/la-nacion-sin-rumbo-1978-1982/accion-democratica-nacionalista-adn-1979>

Autoritativní režimy v Latinské Americe: Venezuela v době před Chávezem. *Válka.cz* [online]. 2010 [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://www.valka.cz/13623-Autoritativni-rezimy-v-Latinske-Americe--4-Venezuela-a-Hugo-Chavez>

Bolívie: Hrdá země koky. *100 + 1 zahraniční zajímavost* [online]. [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://www.stoplusjednicka.cz/bolovie-hrda-zeme-koky>

Bolívie: Kulturněhistorické údaje. *Www.bolovie.cz* [online]. [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: http://www.bolovie.cz/zeme_info.php?idZeme=21&Klic=1231

Bolívie postavila muzeum mapující život současného prezidenta. *ČeskéNoviny.cz* [online]. [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/bolovie-postavila-muzeum-mapujici-zivot-soucasneho-prezidenta/1309126>

Bolivijská třetí cesta: Boj o přírodní bohatství. *E-republika.cz* [online]. 2013 [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://e-republika.cz/article1620-Bolivijska-t%C5%99eti-cesta>

Bolivijská třetí cesta: Transatlantický kolonialismus. *E-republika.cz* [online]. 2013 [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://e-republika.cz/article1620-Bolivijska-t%C5%99eti-cesta>

Bolivijská vlajka. *Google.cz* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: [https://www.google.cz/imgres?imgurl=https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/a2/Flag_of_Bolivia_\(militar\).svg/220px-](https://www.google.cz/imgres?imgurl=https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/a2/Flag_of_Bolivia_(militar).svg/220px-Flag_of_Bolivia_(militar).svg.png&imgrefurl=https://cs.wikipedia.org/wiki/Bolivijsk%C3%25A1_vlajka&h=150&w=220&tbnid=AAKkbi3UZebtXM:&tbnh=102&tbnw=151&docid=rzExt-IxKUZU8M&itg=1&usg=__3Yi1oyepPsysdP5w9Otlj6010c=)

[Flag_of_Bolivia_\(militar\).svg.png&imgrefurl=https://cs.wikipedia.org/wiki/Bolivijsk%C3%25A1_vlajka&h=150&w=220&tbnid=AAKkbi3UZebtXM:&tbnh=102&tbnw=151&docid=rzExt-IxKUZU8M&itg=1&usg=__3Yi1oyepPsysdP5w9Otlj6010c=](https://www.google.cz/imgres?imgurl=https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/a2/Flag_of_Bolivia_(militar).svg/220px-Flag_of_Bolivia_(militar).svg.png&imgrefurl=https://cs.wikipedia.org/wiki/Bolivijsk%C3%25A1_vlajka&h=150&w=220&tbnid=AAKkbi3UZebtXM:&tbnh=102&tbnw=151&docid=rzExt-IxKUZU8M&itg=1&usg=__3Yi1oyepPsysdP5w9Otlj6010c=)

COPEI: La historia de nuestra organización política. *COPEI* [online]. [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: <http://partidocopei.net/historia/>

Charanzová (ANO): Perzekuce a násilí: Venezuela přestává být místem pro život. *Parlamentní listy.cz* [online]. 2015 [cit. 2016-04-02]. Dostupné z:

<http://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/Charanzova-ANO-Perzekuce-a-nasili-Venezuela-prestava-byt-mistem-pro-zivot-Musime-to-odsoudit-364954>

JETMAROVÁ, Jana. Fenomén zvaný Evo Morales. *E-republika.cz* [online]. 2013 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <http://e-republika.cz/article1621-Fenomen-zvany-Evo-Morales>

KLÍČ, Zbyněk. Jak se vládne ve Venezuele. *CEVRO.cz* [online]. 2007 [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: <http://www.cevro.cz/cs/194610-jak-vladne-venezuele>

Movimiento al Socialismo: Historia. *MAS IPSP* [online]. [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: <http://www.mas-ipsp.bo/index.php/quienes-somos/historia>

Morales se potřetí stal prezidentem Bolívie, vyhrál už v prvním kole. *Idnes.cz* [online]. 2014 [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/morales-se-potretri-stal-prezidentem-bolivie-vyhral-uz-v-prvnim-kole-1gx-/zahranicni.aspx?c=A141013_064319_zahranicni_wlk

Obhájce žvýkání koky Morales zůstane v čele Bolívie. *Česká televize* [online]. [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1013974-obhajce-zvykani-koky-morales-zustane-v-cele-bolivie>

Partido Socialista Unido de Venezuela. *Wikipedia.org* [online]. [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: https://es.wikipedia.org/wiki/Partido_Socialista_Unido_de_Venezuela

PCV: La fuerza del pueblo trabajador!. *Tribuna popular* [online]. [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: <https://prensapcv.wordpress.com/>

PILÁTOVÁ, Markéta. Navždy Hugo Chávez. *Respekt.cz* [online]. 2013 [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://www.respekt.cz/tydenik/2009/9/navzdy-hugo-chavez>

Prázdné obchody, přiděly a černý trh: Venezuela je na prahu rozpadu. *Idnes.cz* [online]. 2015 [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/venezuela-rozpad-ekonomicka-krize-d5h-/zahranicni.aspx?c=A151109_152304_zahranicni_aba

Prezidentem Venezuely se stal Maduro: Opozice požaduje přepočítání hlasů. *Rozhlas.cz* [online]. 2013 [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/amerika/_zprava/prezidentem-venezuely-se-stal-maduro-opozice-pozaduje-prepocitani-hlasu--1199906

Rámcové vzdělávací programy. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/cinnosti/kurikulum-vseobecne-a-odborne-vzdelavani-a-evaluace/ramcove-vzdelavaci-programy?lang=>

Simón Bolívar: Stále živý mýtus. *Lidé a Země* [online]. [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.lideazeme.cz/clanek/simon-bolivar-stale-zivy-mytus>

Souhrnná teritoriální informace: Venezuela. *Ministerstvo zahraničních věcí* [online]. [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/file/774251/_1109

UN: Unidad Nacional. *Informa* [online]. [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: <http://reyquibolivia.blogspot.cz/2015/03/un-unidad-nacional-bolivia.html>

Venezuela: Historie. *VENEZUELA.CZ* [online]. [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.venezuela.cz/zakladni-informace-historie.htm>

Venezuela rok po smrti Cháveze: Krize, protesty, mrtví. *Týden.cz* [online]. 2014 [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/amerika/venezuela-rok-po-smrti-chaveze-krize-protesty-mrtvi_300050.htm

Venezuela si připomíná rok od smrti Cháveze: Maduro viní Panamu ze spiknutí. *Rozhlas.cz* [online]. [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/amerika/_zprava/1323486

Venezuela: Státní zřízení, obyvatelstvo, ekonomika, jazyk. *VENEZUELA.CZ* [online]. [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.venezuela.cz/zakladni-informace-statni-zrizeni.htm>

Venezuelská vlajka. *Google.cz* [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: [https://www.google.cz/imgres?imgurl=https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/7/7b/Flag_of_Venezuela_\(state\).svg/220px-Flag_of_Venezuela_\(state\).svg.png&imgrefurl=https://cs.wikipedia.org/wiki/Venezuelsk%C3%25A1_vlajka&h=147&w=220&tbnid=4XhUEOd44uyx_M:&tbnh=100&tbnw=151&docid=UM-wbYiYOHFRSM&itg=1&usg=__8_OR7khgTuh8s_93QyvB-8CX1z0=](https://www.google.cz/imgres?imgurl=https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/7/7b/Flag_of_Venezuela_(state).svg/220px-Flag_of_Venezuela_(state).svg.png&imgrefurl=https://cs.wikipedia.org/wiki/Venezuelsk%C3%25A1_vlajka&h=147&w=220&tbnid=4XhUEOd44uyx_M:&tbnh=100&tbnw=151&docid=UM-wbYiYOHFRSM&itg=1&usg=__8_OR7khgTuh8s_93QyvB-8CX1z0=)

Volby ve Venezuele vyhrála opozice: Socialisté utrpěli nejhorší porážku od nástupu Huga Cháveze. *Aktuálně.cz* [online]. 2015 [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://zpravy.aktualne.cz/zahranici/volby-ve-venezuele-vyhrala-opozice-socialiste-utrpeli-nejhor/r~062c46b69ca711e58dc0002590604f2e/>

Všechny kroky nově zvoleného venezuelského parlamentu jsou neplatné.: Rozhodl o tom tamní soud. *Parlamentní listy.cz* [online]. 2015 [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Vsechny-kroky-nove-zvoleneho-venezuelskeho-parlamentu-jsou-neplatne-Rozhodl-o-tom-tamni-soud-416794>

Zemřel venezuelský prezident Hugo Chávez, autokratický vůdce i národní hrdina. *Ihned.cz* [online]. 2013 [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: <http://zahranicni.ihned.cz/c1-59447810-venezuelsky-prezident-hugo-chavez-zemrel>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Jižní Amerika před boji na nezávislost

Obrázek 5. Mapa Jižní Ameriky kolem roku 1800.¹³⁹

¹³⁹ Jižní Amerika před boji za nezávislost. *Webnode.cz* [online]. [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: <http://files.kolonialismus.webnode.cz/200000017-9854798cc5/Ji%C5%BEen%C3%AD%20Amerika%20p%C5%99ed%20boji%20za%20naz%C3%A1vislost%20%281800%29.jpg>

Mapu je vhodné využít v Powerpointové prezentaci jako ukázkou španělské nadvlády v Jižní Americe.

Příloha č. 2: Simón Bolívar

Obrázek 6. Simón Bolívar¹⁴⁰

Ukázka dobového portrétu Simóna Bolívara může sloužit jako vhodná didaktická pomůcka při prezentaci historického kontextu Venezuely a Bolívie.

¹⁴⁰ Simón Bolívar. *Primaplana.cz* [online]. [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: <http://www.primaplana.cz/news/simon-bolivar/>

Příloha č. 3: Evo Morales

Obrázek 7. Evo Morales¹⁴¹

Pro zpestření hodin je vhodná také ukázka prezidenta Bolívie Evo Moralese s indiánskými rysy.

¹⁴¹ Evo Morales. *Google.cz* [online]. [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: https://www.google.cz/search?q=evo+morales&espv=2&biw=1242&bih=585&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiQz8Ck1p_MAhUD6RQKHdrxDQcQ_AUIBigB&dpr=1.1#imgrc=DKLNE2zoLjmCYM%3A

Příloha č. 4: Hugo Chávez

Obrázek 8. *Hugo Chávez*¹⁴²

Na fotografii je zachycen bývalý vůdce Venezuely Hugo Chávez. Jeho charismatický vzhled může do hodin posloužit jako vhodná ukázka.

¹⁴² Hugo Chávez. *Google.cz* [online]. [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: https://www.google.cz/search?q=hugo+ch%C3%A1vez&espv=2&biw=1242&bih=585&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiR6-OY2J_MAhUMDSwKHahDAz8Q_AUIBigB#imgrc=3tEBjWYy06trxM%3A

Použité zdroje v seznamu příloh:

Evo Morales. *Google.cz* [online]. [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: https://www.google.cz/search?q=evo+morales&espv=2&biw=1242&bih=585&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiQz8Ck1p_MAhUD6RQKHdrxDQcQ_AUIBigB&dpr=1.1#imgrc=DKLNE2zoLjmCYM%3A

Hugo Chávez. *Google.cz* [online]. [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: https://www.google.cz/search?q=hugo+ch%C3%A1vez&espv=2&biw=1242&bih=585&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiR6-OY2J_MAhUMDSwKHahDAz8Q_AUIBigB#imgrc=3tEBjWYy06trxM%3A

Jižní Amerika před boji za nezávislost. *Webnode.cz* [online]. [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: <http://files.kolonialismus.webnode.cz/200000017-9854798cc5/Ji%C5%BEEn%C3%AD%20Amerika%20p%C5%99ed%20boji%20za%20naz%C3%A1vislost%20%281800%29.jpg>

Simón Bolívar. *Primaplana.cz* [online]. [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: <http://www.primaplana.cz/news/simon-bolivar/>

Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Ivan Kohoutek
Katedra:	Společenských věd
Vedoucí práce:	Mgr. David Hampl, Ph.D.
Rok obhajoby:	2016

Název práce:	Autoritářské tendence ve středoamerickém regionu na příkladech Venezuely a Bolívie.
Název v angličtině:	Authoritarian tendencies in the Central American region, the examples od Venezuela and Bolivia.
Anotace práce:	V této práci se zabývám problematikou autoritářských tendencí ve Venezuele a Bolívii. V práci se zabývám historickým vývojem obou zemí v oblasti politické a sociální s ohledem na možnou budoucnost regionu. V závěru poukazuji na možnost pedagogické aplikace tématu.
Klíčová slova:	Autorita, autoritářský, prezidencialismus, Venezuela, Bolívie.
Anotace v angličtině:	I deal with problems of authoritarian tendencies in Venezuela and Bolivia in this task. I deal with historical development of these countries in political and social area with respect to region future. I point to opportunity of educatial applications of this theme.
Klíčová slova v angličtině:	Authority, authoritarian, prezidencialism, Venezuela, Bolivia.

Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: Jižní Amerika před boji za nezávislost Příloha č. 2: Simón Bolívar Příloha č. 3: Evo Morales Příloha č. 4: Hugo Chávez
Rozsah práce:	101
Jazyk práce:	český